

tv-15naš TOVARIS

Št. 16-17
24. april 1986
Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Ob velikih dnevih našega spomina in našega ponosa: 27. aprilu, dnevu Osvobodilne fronte slovenskega naroda in 1. maju, prazniku dela čestitamo vsem borcem naše revolucije, vsem delovnim ljudem, vsem branilcem našega miru in neodvisnosti ter vsem pripadnikom mladega rodu.

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije – Republiška konferenca ZRVS – Uredništvo tednika TV-15 Naš tovariš

Ob 45. obletnici Osvobodilne fronte

Uresničevanje stoletnih teženj

Ustanovitev OF slovenskega naroda je najjasnejši dokaz zrelosti mladih revolucionarno-demokratskih sil pri nas pred drugo svetovno vojno. Nastala je na temelju povezovanja protifašističnih sil našega naroda, kot odgovor na nastop fašizma v Italiji in hitlerizma v Nemčiji, ki sta ogrožala in ogrozila sam obstoj Slovencev.

V najbolj kritičnem in usodnem obdobju naše zgodovine je vodstvo narodov prešlo v nove roke, v roke predstavnikov delovnega ljudstva. Komunisti, najbolj preganjani del stare družbe, so bili pobudniki združevanja demokratičnih in domoljubnih sil. Njim so se že pred začetkom druge svetovne vojne vse odločnejše pridruževali krščanski socialisti, predstavniki kulture in levo krilo Sokola. Tako so demokratične ljudske sile premagovale in premagale nevarno razcepljenost slovenskega naroda, ki se je že precej zasidral v miselnosti množic, razcepljenost med klerikalce, liberalce in socialiste.

V tem zdravem procesu so odločilno vlogo odigrali mladina in kultura. Kakor pri vseh manjših narodih, tako je tudi pri nas vselej in tudi sedaj odigrala zelo pomembno, največkrat odločilno vlogo, kultura!

Ves naš narod, posebno pa njegovi razmišljajoči in dejavni predstavniki, so si v zadnjih 50 letih ogorčenega boja za obstanek z našimi sovražniki, kakor tudi ob naših velikih zaveznikih v zadnji vojni in po njej, pridobili veliko koristnih, pa tudi grenkih izkušenj. Žal moramo ugotoviti, da so naši zavezniki (kar se malim narodom zelo pogosto dogaja) globoko razočarali. Najprej so nam zagrenili življenje ob boju za Trst in Celovec, predvsem zahodni, nato pa še bolj vzhodni zavezniki, katerim smo najbolj verjeli in zaupali, gledajoč v njih slovanske brate in najbolj napredne družbene sile.

Temeljna izkušnja iz vsega tega je: zanesljivo se opiraš le na lastne sile, na svoje delo, na svoje znanje, na svojo kulturo, na svojo mladino! Ti so edino poročstvo za obstoj in napredek.

Ob obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte upravičeno s ponosom gledamo na preteklo obdobje in na velike uspehe, ki smo jih dosegli v težkem in zapletenem času ter z velikimi žrtvami in naporu.

V NOB smo prvič uspeli ustvariti svojo slovensko vojsko (brez katere ni polnopravnega naroda) in ljudsko oblast, ki se je ob osvoboditvi oblikovala kot demokratična ljudska država v sklopu federativne Jugoslavije. Program Združene Slovenije – stari slovenski narodni program – je tako skoraj v celoti uresničen, prav tako pa stoletne težnje slovenskih delovnih ljudi po ljudski oblasti, svobodi in neodvisnosti.

Čas po ustanovitvi OF moramo razdeliti v dve obdobji: na prva tri desetletja in na zadnje desetletje in pol. V prvih treh desetletjih smo dosegli zelo velike uspehe ter hitri in vsestranski napredek. Politični, kulturni, socialni in gospodarski. Notranje in zunanje politični.

V drugem obdobju – v zadnjem desetletju in

pol pa so se žal začele kazati in vsebolj očitno in skoraj neovirano razraščati določene hude napake in slabosti. Proti njim se je vodil le besedni boj; podcenjevale so se ali pa celo pripisovale delovanju sovražnikov. Resnih ukrepov pa ni bilo skoraj nobenih. Tako so nastale vedno večje razlike med načeli in programi na eni strani ter obnašanjem in ukrepi na drugi strani.

Kje so vzroki? Katere so najpomembnejše napake?

Kot najvažnejšo slabost, ki povzroča težko družbeno krizo in nazadovanje, ugotavljamo zadnje čase predvsem spreminjanje ZK nazaj v Partijo; zraščanje take Partije z oblastjo; vmešavanje politike v gospodarstvo ter iz tega izhajajočo napačno kadrovsko politiko; odiranje mladih in strokovnih kadrov: podcenjevanje znanosti; razraščanje in oblast birokratskih struktur; kršenje ustavnosti in zakonitosti ter neodvisnosti sodišč; porast političnega dogmatizma, posebno v odnosu do znanosti, delovnega privatnega sektorja v kmetijstvu, obrti itd.; padec družbene in osebne morale ter odgovornosti, razrast korupcije itd. Skratka: močni so pojavi birokratizma, tu in tam morda celo recidivi stalinizma, (z zelo težkimi posledicami v vsem družbenem življenju). Vse to smo sprva že precej uspešno premagovali, zlasti po letu 1950, ko smo začeli razvijati samoupravljanje.

Brezumno zadolževanje v tujni se nadaljuje, napačna investicijska in energetska politika, hudo zapostavljanje varstva okolja, razsipištvo. Obstaja tudi neodgovornost oz. nesposobnost večine vladajočih struktur, kar vse zaostre družbeno krizo.

K sreči je končno odločno nastopila mlada generacija, kar vzbuja upanje. Kongres Zveze mladine Slovenije (kljub nekaterim pomanjkljivostim oz. napačnim stališčem) nakazuje pot za rešitev iz krize, delno pa tudi razprave in uveljavitev mlajših kadrov na zadnjem kongresu ZKS. Jasno je, da samo mlajši in mladi kadri z višjo etično, moralno-politično in strokovno ravniyo lahko izpeljejo našo barko iz kriznih voda. Ob podpori vseh še živečih borcev revolucije ter delovnih ljudi.

Nekateri stari borci za socializem so že začeli obupavati zaradi slabosti in zastojev v naši državi in v večini raznih dežel socializma. Ne vidijo, da se je končno začel proces regeneracije in spreminjanja edino zveličavnih »modelov« socializma. Očiten primer sta na primer Kitajska in naša soseda Madžarska. Upamo, da bo dogmatične »modele« presegla tudi Jugoslavija ter si povrnila izgubljeni ugled, ki si ga je pridobila s svojimi bojem proti Hitlerju in Stalinu ter razvijanjem novih originalnih demokratičnih oblik socializma.

S tem upanjem proslavljamo 45. obletnico naše znamenite Osvobodilne fronte, ko je slovenski narod in njegovo delovno ljudstvo odločno stopilo v krog samostojnih, neodvisnih, ponosnih in politično ozaveščenih narodov ter v krog narodov, ki se bore za svobodo vseh ljudi in za napreden, socialen ter demokratičen družbeni red.

Vladimir Krivic

Ob 1. maju Oblast osvobojenemu delu

Veliko govorimo o težavah in problemih našega gospodarstva, mnogo manj pa o zgodovinskem okviru, v katerem se vse to dogaja, in o perspektivah izhoda iz sedanjih težav.

V štiridesetih letih povojnega razvoja smo se iz zaostale pretežno kmetijske dežele razvili v industrializirano gospodarstvo. Ko smo končali povojno obnovo in stopili na pot industrijske preobrazbe naše dežele, je delež kmetijskega prebivalstva v celotnem zaposlenem prebivalstvu Slovenije znašal 50,7% (leta 1953). Ta delež se je do leta 1981 zmanjšal na 13,7%. Daljnosežnost tega premika bomo prav cenili, če se spomnimo, da delež kmetijske zaposlenosti v celotni Zahodni Evropi danes dosega 14%. Slovenija je torej v štirih desetletjih dosegla strukturo zaposlenosti razvitega dela Evrope. To potrjuje tudi premik v smeri industrijske zaposlenosti: delež gospodarsko aktivnega prebivalstva Slovenije, zaposlenega v industriji, je znašal komaj 16,5% leta 1951, a se je dvignil na 38,4% leta 1981. Ta delež pa je celo večji kot v razviti Zahodni Evropi, kjer je 1983 leta znašal komaj 33,3%, v Zahodni Nemčiji 36,3%, v Avstriji 31,6%, v ZDA pa celo samo 24%. Komparativna gospodarska zgodovina nam govori o tem, da se delež industrijske zaposlenosti v celotni družbeni zaposlenosti pričinja zmanjševati, ko proces industrializacije doseže približno 40% celotne zaposlenosti; mehanizacija, avtomatizacija, robotizacija in avtomatika sproščajo delovno silo iz materialne proizvodnje v kmetijstvu in industriji in jo usmerjajo proti storilvenim dejavnostim. Slovenija je dosegla kritično točko te zgodovinske strukturne preobrazbe.

Proces industrializacije je spremljala izredna dinamika gospodarskega razvoja nasploh, oziroma visoke stopnje povečevanja celotne proizvodnje. To smo dosegli na eni strani s tem, da smo velik del celotnega družbenega dohodka usmerjali v investicije – zlasti industrijske investicije. Na drugi strani pa je sam premik zaposlenosti iz relativno nizkoproduktivnega kmetijstva v višje produktivno industrijsko zaposlenost pripeljal do povečevanja povprečne družbene produktivnosti dela. Toda, ko smo konec šestdesetih let dosegli kritično točko »ekstenzivne« industrializacije, smo se naenkrat srečali s problemom naglo padajoče stopnje produktivnosti dela, s problemom padajoče povprečne učinkovitosti kapitalnih investicij, s problemom zastajanja izvoza zaradi nezadovoljivega asortimana izvozne ponudbe, s problemom padajoče akumulacije in podobnimi, skratka z nizom problemov, ki vsi govorijo o tem, da s strukturnim premikom v smeri industrializacije nismo ustvarili tudi žarišča stalnega dinamičnega impulza za nadaljnji gospodarski razvoj.

Izziv, pred katerim se je znašla naša družba – in z njo vred usoda našega naroda – danes, ni nič manjši od onega, pred katerim smo bili pred štirimi desetletji, ob začetku industrializacije. Osnovna naloga pred nami je, da v spremenjeno industrializirano strukturo vgradimo in razvijemo dinamične elemente stalnega tehnološkega napredka. Sedaj ne moremo več povečevati proizvodnje in dohodka preprosto s tem, da še naprej »selimo« ljudi iz kmetijstva v industrijo, ali s tem, da še naprej kupujemo stroje v tujini, da bi z izboljšanjem tehnične opremljenosti povečevali produktivnost dela v industriji. Danes moramo povečevati lastno storilnost s stalno inovativnostjo oziroma z razvijanjem lastne tehnologije.

Pred nami je izziv nove tehnološke revolucije. Bistvo te revolucije pa ni v tem, da zamenjamo električne stroje z elektronsko napravljeno roboti, pač pa v tem, da glavni nosilec tehnologije ni več stroj, ampak človek sam. Moderna tehnologija zahteva vsakodnevno izumiteljstvo; novatorstvo in ustvarjalnost postajata bistvena sestavna dela same delovne operacije.

Nova zgodovinska doba, ki je pred nami, nikakor ne pomeni »deindustrializacije«, kot so trdili nekateri. Tudi ni »post-industrijska« družba, kot so trdili drugi. Nova zahteva časa terja samo nadaljnji in notranje-strukturni razvoj tako kmetijstva kot industrije ter prav tako vseh vrst storitev. Bistvo tega procesa ni premik iz industrije v storitve, tako, kot smo prej doživljali premik iz kmetijstva v industrijo. Bistvo tega procesa je vgrajevanje znanstveno-ustvarjalne tehnološke orientacije v celotno družbeno-gospodarsko tkivo.

Ustvarjanje objektivnih pogojev za fazo tehnološke transformacije naše družbe je ravno bistvo procesa stabilizacije, ki ga v tolikšnih mukah preživljamo dandanes. Ekstenzivno industrializacijo smo lahko razvijali na planski način, da smo z obilnimi subvencijami in administrativnimi ukrepi gradili nove tovarne. Tehnološka ustvarjalnost pa zahteva prefinjen in občutljiv gospodarski mehanizem, ki je ustrezen permanentnemu iskanju novih in boljših prijemov in ki ga bodri.

Toda od uspešnega odgovora na tehnološki izziv naših dni je odvisna naša celotna narodna usoda. Tisti, ki v svojo industrijo ne bodo vgradili dinamike stalne tehnološke inovacije, se bodo v mednarodni delitvi dela kaj kmalu znašli v položaju »novih kolonij«. Prav tako, kot so bile nekdanj surovinske dežele avtomatično eksploatirane s tem, da se je vrednost njihovega dela vrednotila čedalje manj, bodo v neposredni prihodnosti tudi industrijski proizvajalci brez tehnološkega napredka na svetovnem trgu za svoje proizvode dobivali vedno nižje cene.

Prehod v moderno tehnološko in ustvarjalno družbo pa pomeni globoko preobrazbo našega celotnega življenja. Delavski razred v teh novih pogojih ni več sestavljen iz tistih, ki na trgu prodajajo silo svojih mišic in kosti. Vsi delovni ljudje te nove družbe postajajo ustvarjalci vrednosti v družbi. Združevanje umskega in ročnega dela je zato bistvena značilnost tega procesa. Izobrazba, znanstveno-raziskovalno in znanstveno-razvojno delo postajajo v takih razmerah predpogoj za povečevanje produktivnosti in zato najpomembnejša proizvodna sila.

Prihodnost socializma je s tem procesom bistveno povezana. Stroj je lahko postal last kapitala, človek kot nosilec znanja in tehnologije pa nujno zahteva »osvoboditev dela«. Sodobna modernizacija in tehnološka revolucija zato pomenita pot k uresničevanju Marxove vizije.

Janez Stanovnik

Ob 4. maju, dnevu šeste obletnice smrti našega Tita, vabimo k zbrani minuti molka, s katero počastimo njegov spomin.

Pobuda za ustvarjalen napor

Na 10. kongresu ZK Slovenije smo se dogovorili o mobilizaciji vseh družbenih sil

Prejšnji teden, od 17. do 19. aprila, je v Cankarjevem domu v Ljubljani potekal 10. kongres Zveze komunistov Slovenije. Ni naključje, da je ta jubilejni shod sovpadel z natanko 49. obletnico ustanovnega kongresa KP Slovenije na Čebinah. Nedvomno je hotela organizacija tako poudariti, da slej ko prej ohranja svoje poslanstvo: avantgardno idejno voditeljstvo v novejši slovenski zgodovini. Zveza komunistov zastruje lastno odgovornost za usodo svojega naroda in delavskega razreda; skladno z zavestjo voditeljstva in odgovornosti razvija revolucionaren pritisk, da bi se nadaljevala kardeljevska pot k oblasti ljudstva, k veličini ljudskih množic, delavskega razreda in človeka posameznika. Znova je bilo premišljeno, spoznano in potrjeno, da je ta vizija v našem primeru dosegljiva samo z uresničevanjem socialističnega samoupravljanja in socialistične demokracije, s krepitvijo narodnega in razrednega samoodločanja v okviru SFRJ.

V teh kongresnih dneh so

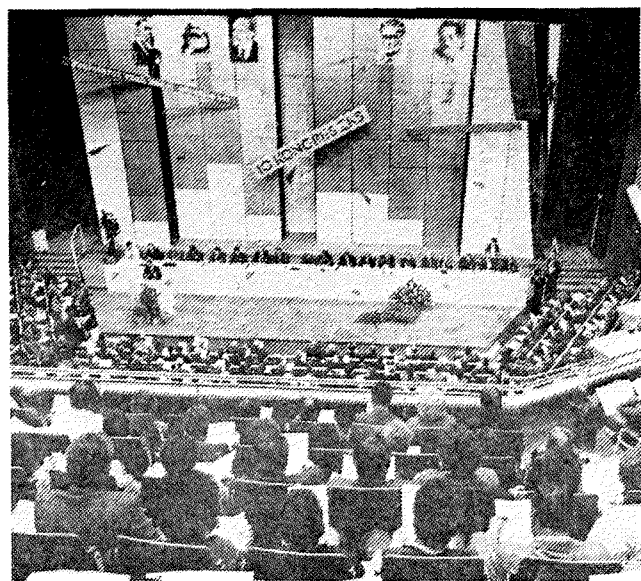
slovenski komunisti opravili obračun zadnjega štiri letja, pregledali sedanjí položaj na razvojnih bojiščih in se dogovorili, kaj in kako bodo delali naprej. Več ko tristo mož in žensk iz zbrane tisočnice se je oglasilo z govorniškega odra. Premečili so dosežke in zastoj, preverili sleherni kotiček družbene zgradbe, v kateri živimo. Delegati in gostje iz delovnih kolektivov, krajevnih skupnosti, občin in republiških sestavov so priložili svoje misli v mozaik spoznanj, ki so se oblikovala že v dolgotrajnih predkongresnih razpravah in našla svojo sintezo v treh dokumentih: v Poročilu CK ZKS o delovanju med 9. in 10. kongresom, v uvodnem referatu predsednika CK ZKS Andreja Marinca in v Resoluciji 10. kongresa. Izgovorjeni in v pisni obliki oddani prispevki so se stekli v sklad, ki so ga metodološko urejale štiri konference komisije glede na vsebino, tedaj glede na dejstvo, ali so prispevki bolj posegali v območja duha ali bolj v območja materialnih vprašanj, v ožje ali širše domače razmere, v vprašanja

komunistične organizacije ali v naša razmerja do sveta. Po zakonitosti časa, generacijskega nadaljevanja in ne nazadnje po zakonitosti dobre vere, kdo vse bo z delom opravičil zaupanje organizacije, so bile na kongresu izvoljene nove vodstvene formacije ZKS, med njimi novi 83-članski centralni komite z novim predsednikom Milanom Kučanom. Na prvi seji novega CK je bilo oblikovano njegovo 13-člansko predsedstvo. Kongres je izvolil tudi skupino 80 delegatov, ki bodo zastopali slovensko organizacijo na 13. kongresu ZKJ.

Če skušamo s kar najmanj besedami izraziti tisto, kaj nam je dal 10. kongres, moramo reči: dal je pobudo za organiziran ustvarjalni napor. To iniciativo je kongres izročil ne samo komunistom, temveč preko njih in z njimi vsem Slovincem. Vé se, kdo ali kaj prvenstveno terja tako poudarjen skupni ustvarjalni napor. Terja ga kriza našega materialnega položaja, še dosti bolj pa kriza zavesti in moralnih vrednot. Po mnenju mnogih udeležencev kon-

gresa se v tolikšnih škripcih nismo znašli od leta 1948. Potrebna je skrajno dosledna mobilizacija vseh družbenih sil, če bomo hoteli doseči preobrat; če bomo hoteli, zvesti marksističnemu pojmovanju, naš svet spreminjati in ga ne samo razlagati. Izviti se moramo iz začaranega kroga besed in obljub, preseči stopicanje na mestu, ki ga zaznamuje linija najmanjšega odpora, oportunizem, vsakovrstna sebičnost. Kongres nas poziva k razrednemu in osebnemu poštenju, pa k trdemu delu, ki ga ne kaže pojmovati samo kot prelivanje fizičnega znoja, marveč predvsem kot vstajanje duha, težnjo po sodobni kulturi, prosveti, znanosti, tehnologiji, znanju.

Na kongresu ni manjkalo glasov, ki so pozivali, da se nam je ozreti po lastnih revolucionarnih vzorih. Iz dremeža kaže obuditi tiste individualne in kolektivne vrline, ki so jih Slovenci morali razviti v sebi, če so zmogli skupaj z drugimi jugoslovanskimi narodi, komunistično partijo, Titom in svojo Osvobodilno fronto dokončati svoj narodnoosvobodilni boj. Prav te vrline – čeravno se zdaj izražajo drugače, skladno z zahtevami sedanjosti – morajo priti na dan, če se hočemo iztrgati iz primeža, v katerega sta zdaj nekako vlečeni naša svoboda in neodvisnost. Pogum, ustvarjalnost, revolucionarni altruizem, pripravljenost na žr-

tve so potrebni, če se hočemo prebiti iz sedanjega drsenja v majhnost, iz zaostajanja za naprednim svetom, iz imperialističnih pritiskov mednarodnega kapitala in drugih nesreč.

Pogojev, da bi uresničili tak preboj, Slovincem ne manjka! Kongres jih je zvesto evidentiral. Imamo našo avnojsko, Titovo Jugoslavijo, čvrsto zvezo bratskih narodov in republik, imamo zaveznike po vsem svetu in še zlasti v krogu neuvrščenih držav, imamo orožje v svojem ustavno dograjenem in glede temeljnih smeri nepremakljivem družbenem sistemu, imamo svoj trden mir, zavarovan z našo vseljudsko obrambo, ki nam ga lahko zavida marsikdo.

Čeprav 10. kongres ZKS

ni varčeval s kritiko, – včasih je bilo mogoče dobiti vtis, da so delegati z obtožbami in samoobtožbami šli celo čez razumno mero – je vendarle, gledan v celoti, pomenil bojno napoved družbeni brezvoljnosti in defetizmu, pa birokratskemu pojmovanju in življenju, v katerem je najbolj zavrženo hotenje: živeti na tuj račun. Ob zares stvarnem soočenju z našim položajem nam je kongres omogočil, kot bi dejal novi predsednik CK Milan Kučan, da vzravnamo svojo »moralno razrahljano postavo«. Odprl nam je horizonte in pota k uresničevanju načrta, da hočemo postati republika svobodno združenega dela in utrditi vero, dato lahko postanemo.

Z. K.

Iz referata Andreja Marinca

Danes ne zadostuje več, da večina ljudi, in še posebej članstvo zveze komunistov, vé, kje so poti in izhodi iz kriznih procesov in katera je prava perspektiva. Potrebna sta splošna demokratizacija na temeljih socialističnega samoupravljanja in v njej idejna bitka zveze komunistov za oblikovanje progresivne družbene zavesti ter praktični boj, skupaj z vsemi ustvarjalnimi silami družbe, za uveljavitev zgodovinsko nujnih sprememb. Le tako bomo spodbudili kakovosten razvoj sodobnih proizvodnih sil ter zagotovili resnično in trajno oblast samopravno organiziranih delavcev in delovnih ljudi nad vsemi družbenimi dogajanjmi. Te naloge zahtevajo več znanja, bolj mnenj in diferenciacijo, nenehno ustvarjalno pobudo, razjasnjevanje ob konkretnih opredelitvah in učinkovito delo med ljudmi. Seveda delo z argumenti in zgledom, ne z ukazi in prepovedmi. Zaskrbljenost ljudi za perspektivo, njihova nakopičena energija in nestrpnost, njihovi predlogi in že sprejete usmeritve so podlaga, da predlagamo resolucijo 10. kongresa ZKS v razpravi dopolnimo in opredelimo realne usmeritve za družbeni razvoj in za potrjevanje ter razvijanje naše izvirne socialistične samoupravne poti, ki delavce postavlja v položaj odgovornih za gospodarjenje z družbeno lastnino – torej v položaj upravljalcev in hkrati nosilcev družbenega razvoja.

Na kongresih zveze komunistov moramo zagotoviti idejno in akcijsko enotnost jugoslovanskih komunistov pri uresničevanju vizije socialističnega samoupravljanja, kakor smo jo začrtali s Titom in Kardeljem, in ki pomeni uresničevanje učinkovitega, demokratskega in humanega socialističnega projekta.

Novi predsednik CK ZKS Milan Kučan

Kongres je bil enoten glede tega, da morajo imeti v prihodnje prednost razvojna vprašanja. Splošna je bila zahteva, da je potrebno prenehati z ekstenzivnim razvojem ne glede na realni dohodek ter z razvojem na račun najemanja tuje akumulacije. Tak razvoj ohranja neustrezno gospodarsko strukturo, kvalifikacijsko sestavo, misel-

nost in družbene odnose. Uspavali smo se na prednostih, ki jih je imela Slovenija v Jugoslaviji, to pa nas je čedalje bolj potiskalo v neambiciozno in neustvarjalno povprečje. Intenzivni razvoj Slovenije in Jugoslavije mora temeljiti na preseganju znanstvenega in tehnološkega zaostajanja. Odpravljati mora voluntarizem v razvojni in ekonomski politiki kot politiko nerealnih želja in pragmatizem kot politiko drobnih računov, ki vodi v zapiranje. Skladen družbeni razvoj med materialno nujno in potrebno zaščito človekovega okolja in naravnih virov izhaja iz potrebe po prenovi naših proizvodnih zmogljivosti s poudarkom na usposobitvi za prenovu tehnološke strukture z lastnim znanjem in kvalitetnim delom in enakopravnejše, na novih proizvodnjah in novih proizvodih temelječe mesto v mednarodni delitvi dela. V takšni usmeritvi bodo prišla do veljave velika vlaganja v razvijanje materialnih proizvodnih sil. Dokazala se bo prednost in sposobnost samoupravnih proizvodnih odnosov, ki temeljijo na družbeni lastnini, zlasti prednost samoupravne koncentracije in alokacije družbenega kapitala. Ovrednotilo se bo znanje, iznajdljivost in ustvarjalnost naših delovnih ljudi. V tem vidimo smisel svojih delovnih naporov, nemajhnih odrekov in družbenega angažiranja.

Nekaj poudarkov iz Resolucije 10. kongresa

Različni načini prilaščanja družbene lastnine in sadov tujega dela, neodgovorno ravnanje s sredstvi v družbeni lasti, od nespoštovanja sprejetih in dogovorjenih obveznosti do gospodarskega kriminala, skupaj z vrsto še drugih pojavov erozije revolucionarne moralnopolitične zavesti zbujajo v naši družbi upravičeno zaskrbljenost vseh delovnih ljudi. Zaradi upadanja socialistične moralne zavesti v lastnih vrstah je začela ZK izgubljati ugled in vpliv, kakršnega je imela v svoji revolucionarni preteklosti prav zaradi visoke moralno-politične zavesti, požrtvovalnosti, revolucionarne borbenosti, načelnosti in nepopustljivosti komunistov v boju za vrednote in cilje delavskega gibanja, narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

ZK mora vztrajno, kontinuirano in nepopustljivo, z javno kritiko odstranjevati iz svojih vrst vse, ki se tako ali drugače

osebno okoriščajo s svojim vplivnim položajem v družbeni delitvi dela, v proizvodnji in pri upravljanju, ki so zaradi svoje nepoštenosti, neodgovornosti, birokratskega odnosa, nesposobnosti, idejnopolitične nezrelosti in drugih podobnih osebnostnih in moralnih napak izgubili ugled v svoji delovni organizaciji, v zvezi komunistov in v javnosti sploh.

Današnje razmere niso takšne, da bi moral komunist nenehno postavljati na kocko svoje življenje, da bi se moral do konca žrtvovati in izgoreti. Toda osebna nesebičnost, požrtvovalnost, poštenost in na prvem mestu zvestoba in odgovornost od vrednot in ciljev delavskega gibanja in socialistične revolucije so tudi danes temelj moralnega lika komunista. Današnji čas zahteva hkrati tudi oblikovanje novih lastnosti in vrednot. Tašna vrednota vse bolj postaja ustvarjalno, inovativno, visoko produktivno delo, združeno

z znanjem, prežeto z globoko socialistično zavestjo, da je kakršnokoli prilaščanje sadov tujega dela brez lastnega delovnega prispevka nezdržljivo s častjo in etiko socialistične samoupravne družbe. Prav komunisti, posebej funkcionarji, moramo izpričevati to zavest s svojim osebnim zgledom in ravnanjem.

Današnja gospodarska kriza z elementi politične in moralno vrednostne krize ni posledica razvoja samoupravljanja, temveč njegovega zastoj. Do tega je prišlo prav zaradi naše tehnološke, ekonomske in kulturne zaostalosti in zaostajanja za industrijsko razvitejšimi deželami, ne da bi pri tem zanikali vrsto subjektivnih napak v usmerjanju našega dosedanjega razvoja. Zato moralnovrednostnih izkrivljanj ne bomo mogli premagati drugače, kakor da se spoprimemo s svojo tehnološko, gospodarsko, znanstveno, kulturno in vsakršno zaostalostjo, da osredotočimo tu vse svoje ustvarjalne sile in izrabimo vse tiste pomembne možnosti, ki nam jih nudi politični sistem socialistične samoupravne demokracije.

Kaj so rekli borci?

Deseti kongres slovenskih komunistov je poleg plenarnih zasedanj delal tudi v štirih komisijah, in sicer v komisiji za naloge komunistov pri uveljavljanju socialističnih družbenolastninskih odnosov in razvoju političnega sistema socialističnega samoupravljanja, v komisiji za naloge zveze komunistov v materialnem, znanstveno-tehnološkem in kulturnem razvoju, v komisiji za naloge pri idejno-teoretskem, organizacijskem in akcijskem usposabljanju in razvoju zveze komunistov in v komisiji za naloge zveze komunistov pri nadaljnjem podružbljanju in samoupravnem odločanju v mednarodnih odnosih, v boju za mir, neuvrščenost in vprašanja socializma kot svetovnega procesa.

S svojimi razpravami so veliko pozornosti pritegnili tudi člani borčevske organizacije, saj so dajali ton delu posameznih komisij. Izmed njih smo izbrali tiste, ki najbolj določno kažejo, da borcev ni vseeno, kako bo potekal naš nadaljnji razvoj.

Stane Nunčič: »Znana je parola, da je starejša generacija kriva za današnje stanje. Borci tako parolo zavračamo in menimo, da mora vsak, ki ni sposoben izvajati zastavljene ekonomske politike in krepiti samoupravnih odnosov, zapustiti svoje mesto in ga odstopiti sposobnejšim, pa naj bo to mlad ali star, leta tu niso pomembna. To so bistvena vprašanja, ki so zapostavljena tako glede morale in njenih vrednot v dolgoročnem programu gospodarske stabilizacije, pa tudi v kritični analizi uresničevanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Kritična analiza je sicer zajela vsa bistvena vprašanja našega družbenega in ekonomskega razvoja, ni pa zajela bistva vzrokov obstoječega stanja in odnosov: da so posamezne rešitve nedorečene in da izhajajo iz pravno-formalnih odnosov posameznih organizacij, organov in drugih ustanov, ne pa da bi izhajale iz bistvenega vprašanja, katere in kakšne spremembe bi morale opraviti v ekonomskih kategorijah, instrumentih, organizacijskih mehanizmihi, od temeljne organizacije združnega dela do najvišjih organov, in to da bi zmanjševali ekonomske, organizacijske in kadrovske moči delavskega razreda in odgovorno prek združnega dela kot temelje naše samoupravne družbe, da bi spreminjali odnose do dela, spoštovanje zakonov, ki naj veljajo za vse enako, da bi bil naš politični sistem čimbolj učinkovit in spodbuden.«

in napredka – ustvariti si ju moramo sami. Zato ne smemo nikomur dovoliti, da bi nerazumno razmetaval družbena sredstva, ali si jih celo nezakonito prilaščal. Borci že posebej opozarjamo na pojave splošne kritike in na posploševanja slabosti ter zlasti ustvarjanja negativnega vzdušja brez perspektive. Nekateri se lotevajo tudi tradicij NOB, ker žele s tem spodkopati korenine, na katerih raste naš sedanji in prihodnji razvoj. Hočejo kompromitirati tudi to, kar je bilo storjeno glede naše odprtosti v svet, glede ohranjanja enotnega kulturnega prostora, pa tudi naše neuvrščene politike. Namen takšnih prizadevanj je ustvariti družbeno negotovost in s tem možnosti za pritisk na našo socialistično samoupravno ureditev. Stanje, kakršno je, ni takšno, da bi ga morali dramatizirati, res pa je, da ga brez spoznanja o neizogibnosti sprememb lastnega obnašanja ne bomo spremenili. Misel, da smo brez perspektive, je posledica psiholoških pritiskov tistih, ki nam ne želijo dobro.«

Sergej Kraigher je med drugim dejal: »Ob sprejemanju dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije smo poudarili, da uresničevanje tega programa terja tudi uresničevanje vseh tistih, neizogibnih pogojev, ki bodo onemogočali dosedanje neustrezno prakso. Probleme v razvojni in ekonomski politiki namreč rešujemo ločeno od razvoja socialističnega samoupravljanja. Tako pa jih ne moremo reševati. Uresničevanje programa je odvisno od prelomov, ki so nujni v naši družbeni praksi, odvisno je od uveljavljanja neposredne demokracije, torej odločanja delavcev o vseh vprašanjih družbene reprodukcije. To ne sme biti samo ali pretežno deklarativni element ekonomske in razvojne politike, temveč dejanska družbena sila in stalno družbeno gibanje. V tem je tudi smisel naporov, ki jih terja oziroma jih bo zahtevalo uresničevanje resolucij, ki so predlagane za ta kongres oziroma za 13. kongres Zveze komunistov Jugoslavije.

Kritična analiza delovanja političnega sistema v polnem soglasju z dolgo-

ročnim programom izhaja iz dosežene stopnje razvoja samoupravnih družbeno-ekonomskih odnosov in reševanja družbenih ter političnih protislovij. Mislim na tista protislovja, iz katerih raste in se gradi, uresničuje ter razvija neposredna demokracija kot specifična oblika oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi. Po mojem mnenju so dileme o nasprotju med dolgoročnim stabilizacijskim programom in kritično analizo izmišljene, nekateri pa jih vztrajno iščejo in ponujajo.

Smo socialistična družba in to tudi terja ukrepe socialne politike ter uresničevanje enega od temeljnih elementov dolgoročnega programa, da je socialna politika sestavni del ekonomske politike in obratno. Poleg tega je treba na teh podlagah uresničevati resnično solidarnost. Zato so tudi toliko bolj pomembni ukrepi in vztrajanje pri doslednosti v zmanjševanju razlik.«

Bogo Gorjan: »Zunanja politika in mednarodni odnosi morajo postati sestavina našega načrtovanja, programiranja in odločanja o posameznih vprašanjih in problemih, kratka, se-

Foto: Zoran Vogrinčič

stavina našega vsakdanjega dela. Vsi vemo, da smo bili v zadnjih letih soočeni z določenimi težavami, ki prav gotovo vplivajo na te procese. V Sloveniji smo se morali zavzemati proti nekaterim ukrepom, v obliki zapiranja z depoziti in omejevanja maloobmejnega prometa. Zaradi pomanjkanja deviz nam je manjkalo strokovne literature. Tudi zato smo zaostajali pri razvoju tehnike in tudi pri razvoju družbene misli. Omejena so bila potovanja, zlasti strokovna, zmanjšana je bila naša udeležba na mednarodnih strokovnih sestankih. Ogroženo je bilo celo naše članstvo v celi vrsti mednarodnih organizacij, v katerih se izmenjujejo izkušnje glede najnovejših tokov v svetu znanstvenih spoznanj. Pospešeno moramo iskati rešitve za takšno stanje – tako v procesu samoupravnega odločanja kot pri dejavnostih državne regulative. Na povezovanje z napredkom v svetu ne smemo gledati kot na stro-

šek. To je nujna investicija v napredek. Predlagam, da na ta problem resno opozorimo v kongresnih sklepih.«

Lado Kocijan: »Naivno in nerealno bi bilo misliti, da je sistem SLO in DS brez napak, brez slabosti in deformacij. Je sestavni del našega družbenega organizma in kot tak tudi izpostavljen vsem težavam našega časa, kot naša družba v celoti. Je tudi tarča napada protisamoupravnih, oziroma opozicijskih sil naše družbe in zato so potrebni odgovori, posebej ne nekateri idejna vprašanja. Prav zaradi tega je bila v marksističnem centru dana pobuda, da bi v njegovem okviru ustanovili sekcijo za to področje. Na žalost smo tudi tu ostali dosledni našemu sedanjemu načinu dela in je vse ostalo samo pri dogovorih. Ker zveza komunistov ne daje odgovorov na vsa odprta aktualna vprašanja na tem področju, jih nudijo drugi, in to taka, ki so za nas nesprejemljiva.

Med kongresoma smo bili priče delu napadov na naš samoupravni delegatski sistem, tudi na sistem SLO in DS, oziroma, na nekatere njegove subjekte. Posebej izzivalen je bil poskus kompromitacije armade. Daleč od tega, da menim, da v JLA ni slabo-

ostalimi subjekti, še posebej vodilnimi strukturami SLO treba vzpostaviti še tesnejše sodelovanje, zlasti pri analitični oceni in načrtovanju strokovnih in organizacijskih vprašanj. S tem bi lahko tudi nenehno krepili usmerjevalno in vojaško strokovno vlogo pri zagotavljanju hitrejšega in vsestranskega razvoja te važne in za našo prihodno in mirno graditev tako pomembne družbene dejavnosti. Organizacija rezervnih oficirjev se v naši družbi, kot važen sestavni del frontnih političnih sil vsakodnevno potrjuje in uveljavlja, tako pri nadaljnjem izpopolnjevanju naših obrambnih sposobnosti kot pri nenehnem in vsestranskem političnem delovanju pri vseh aktualnih problemih, ki danes obremenjujejo našo družbo. Menim, da mora zlasti Socialistična zveza, pa tudi zveza komunistov v svoji vsakodnevni organizirani politični dejavnosti še bolj načrtno in bolj intenzivno usmerjati celotno dejavnost tega družbenega subjekta.«

Jošt Rolc: »Ko presoja mo učinkovitost in uspešnost sodelovanja z zamejskimi Slovenci, ne moremo mimo nekaterih nesprejemljivih načinov obnašanja posameznikov, tudi iz družbenopolitičnih, kulturnih, športnih in dru-

našimi rojaki. Se danes pa ni podatkov, koliko smo z depozitom in drugimi omejitvami zmanjšali inflacijo in prihranili deviz. Znano pa je vsem, kakšno politično, kulturno in gospodarsko škodo smo si s tem nakopali. Zato lahko upamo, da bo zakonodajalec v zvezi s takšnimi ukrepi v prihodnje temeljito premislil, preden jih bo uveljavil.«

Stane Kotnik: »Zveza rezervnih vojaških starešin Slovenije združuje in povezuje rezervne vojaške vodstvene in strokovne kadre in tudi določeno število kadrov s področja varnosti in družbene samozaščite. Sedaj štejejo blizu sedemdeset tisoč članov. Od tega je skoraj polovica oficirjev, nekaj več kot polovica pa so nižji oficirji. Od skupnega števila članov je šestinideset odstotkov komunistov, samo pri oficirjih pa jih je enainpetdeset odstotkov članov ZK. V organizacijah ZRVS, ki delujejo v vseh KS in občinah, poteka skozi vse leto organizirano idejnopolično, splošno vojaško in samozaščitno usposabljanje rezervnih starešin. V vojnih enotah JLA in TO ter civilnih vojnih strukturah, kamor se razporedijo v primeru vojne, pa se starešine usposablja za opravljanje konkretnih dolžnosti in nalog. Poleg tega organizacije rezervnih vojaških starešin sodelujejo v okviru Socialistične zveze v mnogih drugih dejavnostih na področju SLO in DS, kot je usposabljanje prebivalstva, obrambni dnevi in obrambni krožki v šolah, programi SLO v mladinskih organizacijah in akcijah, obrambne priprave v OZD in tako naprej. Po ocenah konferenc ZRVS, ki prav te dni potekajo v vseh občinah, lahko sklepamo, da so se komunisti v organizacijah ZRVS zelo dogovorno in zavzeto trudili, da svoje naloge opravijo v skladu s sprejetimi programi.«

Bojan Kuntarič

Miha Ferme: »Ko smo se med vojno pogovarjali o življenju v svobodi, smo bili aktivisti Osvobodilne fronte, še mladi in neizkušeni. Bili smo polni iskrenih idealov, toda nismo še vedeli, kako težka in zapletena bo pot njihovega uresničevanja. Zdaj smo bogatejši za marsikatero spoznanje, ko se srečujemo s težavami pri boju za hitrejši razvoj in naše življenje postavlja v vedno večje preizkušnje. Toda tisto, kar nam je nekoč dajalo moč, velja še danes. Takrat smo se zavvedali, da nam ne bo nihče podaril svobode, in da si jo moramo, ne glede na žrtve, priboriti sami. Prav tako bi lahko rekli danes. Nihče nam ne bo podaril blaginje

Naša vseljudska protiimperialistična naravnost je zrasla iz globokih korenin

Fronta je dozorela že veliko pred aprilom

Odveč bi bilo odkrivati Ameriko in si dopovedovati, kar že vemo. Tisti sedemindvajseti april pred petinštiridesetimi leti ni bil začetek sveta in ne nekakšno čudežno prebujenje zavesti, ki bi bila dotlej spala in so jo v življenje pognali šele dramatični dogodki okupacijskih dni.

Vse tiste, ki so se zbrali k ustanovnemu sestanku protiimperialistične fronte na slovenskih tleh, je politična stvarnost časa krepko brusila in prepajala že dolga leta prej. To vemo. Vemo tudi, da temeljna zavest, ki jih je gnala k dejanjem, ni tičala zgolj v možganih peščice mož, ki so prihiteli na Večno pot, pač pa v glavah zares velike množice slovenskih ljudi, tovarniških delavcev, izobražencev, dijakov in študentov, kmečkih fantov in deklet, sokolov, komunistov, socialistov...

A čeprav vemo in se zavedamo, da je duh narodove po osvoboditvi stremeče ljudske fronte zaživel že veliko prej, preden se je nad deželo zgnila tema fašistično-nacističnega nasilja, smo se na datum in na dejstvo aprilskega organiziranja nemalokrat ozirali kot na dan, ki naj bi bil čisti začetek vsega, kar je sledilo v naslednjih mesecih in letih.

Vendar ni bil začetek in ne bi bilo prav, ko bi za takega veljal. Bil je logično nadaljevanje množice, kar se je dogajalo poprej, in kot tak pravzaprav neke vrste krona večletnega poprejšnjega ljudskofrontnega vzgajanja in oblikovanja, ki si ga je bila partija zastavila kot svojo temeljno nalogo.

O tem smo se želeli »iz prve roke« pogovoriti z našimi zgodovinarji, ki tedanji čas in njegove globlje plasti raziskujejo ter o njih pišejo.

Naš dobri namen pa se je, žal, izjalovil. Trije historiki, nagovorjeni, da sedijo k naši razmisleku o koreninah Osvobodilne fronte posvečeni okrogli mizi, so sodelovanje vnaprej odklonili, ali pa so se, potem ko so bili nanjo že prijavljeni, spet umaknili. Njihovi motivi so bili različni, naš klavni rezultat pa neizogiben: zamisel o pogovoru, ki naj bi temeljito razčlenil duha in vsebino priprav na protifašistični frontni angažman v obdobju tik pred vojno, je padla v vodo.

Da bi ne ostali povsem praznih rok, smo si sklenili pomagati sami, s knjigo, na način, ki ga poimenujemo: pogovor s kolektivnim zgodovinarjem. Na zastavljena vprašanja smo namreč poiskali odgovore v tistih poglavjih nedavno izšle Zgodovine Zveze komunistov Jugoslavije, ki govorijo o nastajanju protifašistične ljudske fronte na naših tleh.

– Protifašistična ljudska fronta se je porajala sredi tridesetih let?

Kolektivni zgodovinar: Sredi tridesetih let so se poglabila nasprotja v mednarodnih odnosih. Po veliki gospodarski krizi v letih 1929–1933, ki je v temeljih zamajala kapitalistični svet, sta dajala tem odnosom posebno obeležje porast in zbiranje fašističnih sil, ki so čedalje bolj odkrito nastopale kot nosilke agresije in nasilja nad vsemi naprednimi silami.

– Napetost se je torej le še stopnjevala?

Kolektivni zgodovinar: Boj med naprednimi silami,

v katerih središču je bilo delavsko gibanje, ter silami mrčnjaštva, ki so hotele vzpostavljati fašistične diktature, se je zaostril. Pomembno vlogo v prebujanju zavesti demokratične javnosti o fašistični nevarnosti za človeštvo je imela napredna inteligenca. Priznani znanstveniki, umetniki, književniki in drugi kulturni ustvarjalci, ugledni ljudje iz javnega in političnega življenja so opozarjali, da se lahko le združene demokratične in napredne sile človeštva upro fašizmu in ubranijo ogrožene pridobitve civilizacije.

– Upreti se fašizmu, je bilo vodilno geslo?

Kolektivni zgodovinar:

Fašizem je bil glavna in največja nevarnost za delavsko gibanje ne samo zategadelj, ker je služil ohranjanju teroriistične vladavine imperialistične reakcije, ampak tudi zato, ker je grozil uničiti pridobitve demokracije in človeškega napredka, preprečiti zmago socializma in vrniti srednjeveške metode.

– To spoznanje je v svoje sklepe zajel kongres kominterne leta 1935?

Kolektivni zgodovinar: Sedmi kongres kominterne je sklenil opustiti poprejšnjo sektaško usmeritev komunističnega gibanja in se izrekel za enotno fronto proletariata, torej za povezovanje in skupno akcijo komunistič-

nih, socialdemokratskih, anarhističnih in vseh drugih delavskih strank in organizacij, za sodelovanje vseh naprednih in demokratičnih političnih sil v boju proti agresivnemu fašizmu. Na tej podlagi je nastala zamisel o protifašistični ljudski fronti kot novi politični osnovi svetovnega komunističnega gibanja. Kongres je pozval vse organizacije mednarodnega delavskega gibanja ter vse napredne in demokratične sile k sodelovanju s komunisti v boju proti fašizmu.

– Jugoslavija seveda ni bila izjema?

Kolektivni zgodovinar: Velike gospodarske krize in globoke politične spremembe v svetu so imele pomembne posledice tudi za Jugoslavijo. Nemoč monarhistične diktature, da reši zgoče probleme prebivalstva, zlasti socialne probleme milijonov izkoriščanih, osiromašenih in nacionalno zatiranih, je vplivala na vladajoče kroge, da so v začetku leta 1935 razpisali volitve v narodno skupščino. V volilne priprave so se brez formalne odobritve oblasti vključile tudi politične stranke, prepovedane po uvedbi diktature. Komunistična partija je v novo obdobje političnega razvoja stopila organizacijsko obnovljena in s širšimi pogledi na možnosti in metode lastnega političnega delovanja.

– Kakšno je bilo bistvo takratnega delovanja?

Kolektivni zgodovinar: Med pripravami na volitve so komunisti s svojo politično aktivnostjo prispevali k širjenju ideje o enotni fronti delavskega razreda in o njegovem povezovanju z delovnimi kmeti in nacionalno za-

tiranimi množicami. Javno postavljanje zahtev o reševanju gospodarskih ter drugih socialnih in političnih problemov je partiji omogočilo, da se je lažje prebila iz ilegalnosti in se začela vključevati v politično življenje države. Takšna stališča so zahtevala veliko širše politične akcije in usmerjala komuniste k temu, da so si ustvarjali oporišča ter delovali v tedanjih političnih, kulturnih, športnih in drugih organizacijah ter v vseh družbenih slojih.

– V okviru vsega tega je bil zelo pomemben celjski zlet?

Kolektivni zgodovinar: V okviru priprav za ustanovitev Enotne delavske stranke je bil julija 1935 v Celju sklican zlet slovenskih delavskih kulturnih društev Svoboda. Na njem je sodelovalo nad 10.000 delavcev iz vse Slovenije.

– Kakšni so bili rezultati?

Kolektivni zgodovinar: Po zborovanjih in drugih množičnih manifestacijah, ki so po zaslugi komunistov dobivale ljudsko-frontni značaj, je bil novembra 1935 dosežen v Sloveniji sporazum med demokratičnimi skupinami. Pozneje, julija in avgusta 1936 je bila ustanovljena ljudskofrontna zveza med kmečko-delavskim gibanjem in privrženci HSS v Sloveniji, v politične akcije Slovenske ljudske fronte, kakor se je imenovala ljudska fronta v Sloveniji, pa so se vključevala tudi Društva kmečkih fantov in deklet.

– Vse to pa je vplivalo tudi na širjenje mladinskega, sindikalnega, ženskega, mirovnega in drugih gibanj?

Kolektivni zgodovinar: Medtem ko je gibanje proti režimu poprej zajelo mladino in delovne kmete, je bilo od konca leta 1934 naprej v opaznem porastu gibanje delavskega razreda. V letih

1935 in 1936 je bilo več sto stavk, mezdnih akcij, delavskih zborovanj, vse zaradi hudih posledic gospodarske krize ter zaostrenih razrednih odnosov in splošnih razmer v državi. Med splošno stavko slovenskih tekstilcev v 57 tovarnah z več kot 8500 udeleženci so delavci zasedli tovarne in se dvajset dni upirali poskusom policije in žandarjev, da jih preženejo iz njih. Največji del delavskih stavk so vodili komunisti.

– Zato se je režim v začetku leta 1936 znova lotil pregona komunistov?

Kolektivni zgodovinar: Aretiranih je bilo blizu tisoč članov KPJ in SKOJ. A četudi so marca 1936 v narodni skupščini z zadovoljstvom govorili o uspehu policije v boju proti komunističnemu gibanju, je tedanji notranji minister dr. Korošec moral še ostreje pozvati na »boj proti veliki nevarnosti komunizma«.

– Očitno zaman, kajti korine so se razrasle?

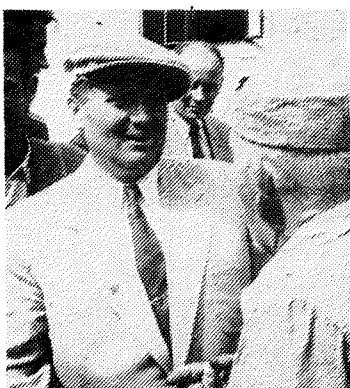
Kolektivni zgodovinar: V razmerah, polnih dramatike, so ljudske množice izražale svojo podporo komunistom. To je bil čas izrazitega vzpona revolucionarno-demokratičnega gibanja in čedalje večjega ugleda KPJ med ljudstvom. Njen vpliv se je povečal v organizacijah sindikatov in med sindikalno neorganiziranimi delavci. Komunisti so okrepili delovanje na vasi. Širil se je vpliv partije med vojaki...

– Stvari so torej dozele?

Kolektivni zgodovinar: V dneh velike nacionalne katastrofe spomladi enainštiridesetega se je pokazalo, da so se v Jugoslaviji razvile nove družbenopolitične sile, ki so sposobne in pripravljene nadaljevati boj za narodno osvoboditev in resnični družbeni preporod.

Pripravil V. K.

TITO, KI SE GA SPOMINJAMO

Med inovatorji v Tamu

Ne izumljajo že izumljenega

»Trdno verjamemo v renesanso lastnega znanja in zavedamo se, da ga moramo naprej ceniti v svoji hiši, če ga hočemo pozneje prodati na tuje... Za marsikatero delovno organizacijo velja, da so takšne trditve zgolj primerne fraze, toda mariborska Tovarna avtomobilov in motorjev ni med njimi. In čeprav številke niso najbolj privlačno branje, brez njih tokrat – ko predstavljamo inovacijsko prizadevanje tega velikana slovenske industrije – ne bo šlo.

Torej: samo lani so Tamovi delavci prijaviili 3065 inovacij, od tega jih je bilo preizkušenih in vpelanih v prakso 2603, kar je prineslo nekaj več kot milijardo 154 milijonov dinarjev čistega dohodka (toliko kot staneta 102 turistična avtobusa!). Še zgovornejši so tile primerjalni podatki: v Zahodni Nemčiji odpade na sto delavcev 46 inovacij, v ZDA 61, na Japonskem 72, v Jugoslaviji 0,8 inovacij(?), v Tamu pa nekaj več kot 39. S takšnim številom se Tam ne uvršča samo med jugoslovanske rekorde, marveč dosega celo povprečje razvitih zahodnoevropskih dežel. Sicer pa se lahko Tamovci pohvalijo tudi s tem, da je v njihova vozila »vgrajeno« danes že kar 90 odstotkov domačega znanja in materiala.

Vsakdo ima možnost

»Bili so seveda tudi časi, ko domače znanje v tej tovarni – zrastle iz tiste, ki so jo bili leta 1942 postavili Nemci za proizvodnjo letalskih delov – ni imelo takšne cene in ugleda. Inovacije je spremljalo nezaupanje, mnogi so videli v njih zgolj pohlep posameznikov po dodatnem zaslužku,« pravi vodja Tamovega tozda Livarna Viktor Markuš, tudi sam izumitelj. 22 let je že v Tamu, zato je nedvomno pravišen sogovornik za ocenjevanje, kako se je tod ostril posluh za inovacijska prizadevanja.

»Večina je kmalu spoznala,« pripoveduje, »da prinašajo izumi družbi in delovni organizaciji več kot posamezniku, zanj je to majhno priznanje, pospremljeno z denarno nagrado, ta pa je včasih prinašala več grenkih uric kot veselja.

Ščasoma so začeli tako vodstvo kot družbenopolitične organizacije podpirati inovacijsko dejavnost; najprej smo dobili za to področje posebnega referenta, danes pa imamo službo, ki skrbi za inovacije. V zadnjih letih se število inventivnih predlogov povečuje, skratka klima je ugodna, vsakdo ima možnost kaj koristnega predlagati in to tudi uresničiti. Nekakšni okviri, omejitve pri tem seveda so; tako daleč, žal, še nismo – niti finančno niti kadrovsko da bi lahko preizkusili prav vsak predlog. Najlaže je dati predlog, ki vse preobrne na glavo, teže pa je preveriti, ali je sprejemljiv. Težko je tudi obremenjevati strokovne službe, da bi poleg svojega dela preizkusile sleherni inventivni predlog, tudi tiste najbolj sporne; takšni preizkusi so navsezadnje dragi in dolgotrajni. Velikokrat predlagatelju ne preostane drugega, kot da najde svojo rešitev, svoj dokaz. Zaradi napol obdelanih predlogov marsikdaj pride do spora, predlagatelj so najevojniji, nestrpni. Smo pa že na točki, ko je vsak predlog, v katerega je vloženo znanje, ko se dokaže, da prinaša korist, sprejet brez ovir.

Inženir Markuš je prihranil Tamu s svojim predlogom za spremembo tehnologije vlivanja rebrastih valjev za zračno hlajene motorje marsikateri dinar. Prej so vlivali valje po tehnologiji, kupljeni od nemške firme – potrebno je bilo veliko ročnega dela, tudi posebnih ma-

terialov, zelene kakovosti pa ni dajala. »Vseskozi smo se borili s to tehnologijo,« razlaga Viktor Markuš, »bila je ozko grlo v proizvodnji. Vsi,

Stanko Filej: »Uspelo nam je prihraniti 3,17 minute pri kosu...«

ki so delali v naši livarni – pa tudi v drugih zunaj Tama – so skušali tehnologijo izboljšati, vendar ni in ni šlo. Kakšnih deset let so se vlekli poskusi, potem mi je uspelo najti rešitev – s posebej izdelanimi orodji in popolnoma spremenjenim načinom dela, od ročne izdelave jeder za valje smo prešli na strojno, čas izdelave se je skrajšal, kakovost ulitkov je bila veliko boljša, izvrška je bilo manj. Prihranili smo veliko, v istih delovnih prostorih smo lahko razširili proizvodnjo.

Ugotovili smo, da nihče ne dela s takšno tehnologijo, to nam prinaša prednost pred drugimi livarnami, kar smo seveda poskušali zavarovati

Marjan Ferš: »Delovni organizaciji, ki ustvari z inovacijami več, bi moralo od dohodka več ostati...«

– v ZRN in pri nas (postopek za sprejetje patenta še ni končan). Smo edina jugoslovanska livarna, ki dela takšne valje, čeprav so se v tem menda že marsikje poskusili. Tudi v tujini uporabljajo drugačno tehnologijo, manj ekonomično, izdelki so slabši. Spričo tega imamo seveda velike možnosti za uvoz ulitkov, 60 odstotkov izdelanega izvozimo.

Stari stroji, nove zamisli

To ni Markušev prvi izum – že kakšno desetletje delajo v Tamu (uspešno, z velikimi prihranki) po njegovem predlogu s toplotno obdelavo ulitke iz aluminijevih zlitin. Imel je še nekaj predlogov, a to je bilo, se smeje, v časih, »ko smo inovacije šteli za službeno dolžnost«. Sicer pa jih sam še vedno jemlje tako, inventivna dejavnost, pravi, mora biti vpeta v razmišljanje in normalno delo vsakega strokovnega delavca. Težava je v tem, da ni dovolj ljudi, ki bi lahko posamezne predloge obdelali, preizkusili, zato je treba v prvi vrsti spraviti strokovne službe na ustrezno raven, tako, da bodo lahko vsak predlog čimprej obdelale.

Da so v Tamu inventivni predlogi vselej lepo obravnavani (resda pri nekaterih tudi s kancem zavisti), pravi tudi drugi inovator Stanko Filej, vodja odseka avtomatov v tozdu Mehanska obdelava, po poklicu strugar. Kakšnih deset ali 12 njegovih inventivnih predlogov je že bilo sprejetih, dva še čakata na to. Pred nekaj več kot petimi leti je na primer predlagal, da bi stroj star čistilnih dvajset let, preuredili za izdelovanje puš, tako da bi bila kakovost izdelkov boljša in izmečka manj. Lani je steklo delo po novem, pokazalo se je, da privarčujejo tako pri vsakem izdelku kar 2,17 minute, denarni prihranek v letu dni pa je znašal 12 milijonov dinarjev. Stanko je dobil za to lani nagrado 740 tisoč dinarjev – sicer zasluži od 80 do 90 tisočakov na mesec – dobival pa jo bo še štiri leta. Kajpada v različnih zneskih, odvisno od proizvodnje. Nasploh dela za

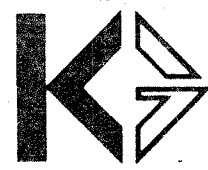

Viktor Markuš: »Žal še nismo tako daleč, da bi lahko preizkusili prav vsak, četudi se tako dvomljiv predlog...«

njegovo inovatorsko žilico ne zmanjka – še zlasti če vemo, da so stroji v njegovem oddelku v glavnem stari, nekateri še celo z letnico 1942. »Trideseto leto sem že v tem oddelku in strojna oprema se v teh letih, žal, ni kaj dosti spremenila.

Kako je sploh z nagrajevanjem Tamovih inovatorjev? »Doslje so dobivali od sedem do deset odstotkov dohodka, ki so ga prinesli njihovi predlogi, po novem naj bi jih 20, kar je visoko nad povprečjem v naši deželi (to se giblje med 3,5 in šest odstotki),« razloži Marjan Ferš, vodja Tamove službe za inventivno in inovacijsko poslovanje. Naloge službe so na široko zastavljene – od usposabljanja in animiranja delavcev za ustvarjalno delo do varovanja lastnega znanja doma in na tujem. Med njene sila pomembne obveznosti sodi kajpada tudi pripravljanje pregleda razvoja inovacijske dejavnosti v svetu. »Vsak naš raziskovalec, tehnolog mora dobiti na mizo dober pregled stanja na področju, ki ga obdeluje, v svetu, da ne bi izumljal že izumljenega. To se namreč marsikdaj bolj splača kupiti,« pribije Marjan. Nato pa kritično doda še to: »Na področju znanja in inovacij družba ni naredila nič – seveda če odmislimo razne visokotele politične parole, simpozije, problemske konference. Dejstvo je, da v Jugoslaviji inovacijskega tržišča sploh ni, medtem ko je na Zahodu ta trg tisti, ki ustvarja ekstra dobiček. Skrajni čas je, da bi našo politiko, kar se inovacij tiče, postavili na temelje ekonomskih zakonitosti, da bi delovna organizacija, ki ustvari po zaslugi inovacij več dohodka, od tega tudi več imela. Vem, sliši se obrabljeno, je pa neizogibno.«

Darka Zvonar
(Foto: Igor Napast)

KOVINASTROJ

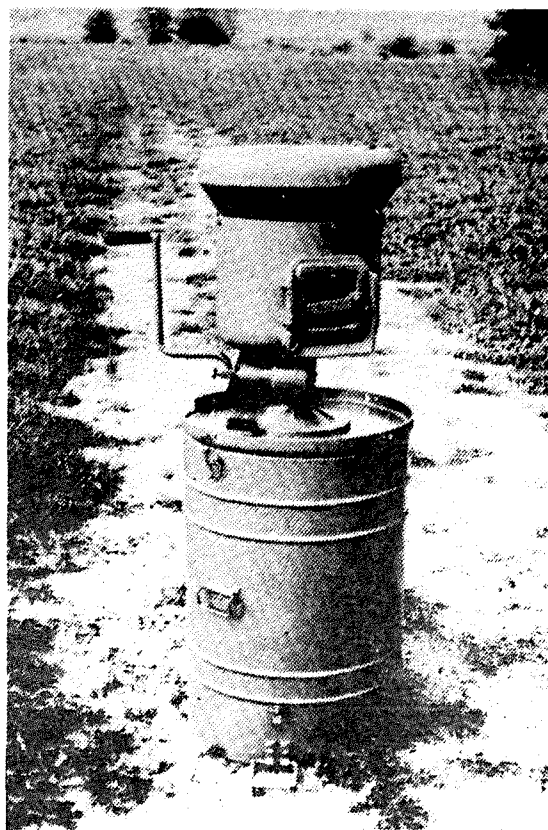
Grosuplje

TOVARNA GOSTINSKE OPREME

TELEFON: (061) 771-411 TELEX: 31-552 YU KOGRO

61290 GROSUPLJE, ADAMIČEVA 36

ROČNI STROJ ZA STRGANJE KROMPIRJA

ROČNI STROJ ZA STRGANJE KROMPIRJA SE UPORABLJA ZA STRGANJE SUROVEGA KROMPIRJA IN KADAR JE POTREBNA MALA KOLIČINA STRGANJA

KOLIČINA 50 do 70 kg
MASA KROMPIRJA
ENEGA POLNENJA
do 5 kg

ČAS TRAJANJA
ENEGA STRGANJA
3 do 5 min

PORABA VODE ZA EN
KG KROMPIRJA
okoli 1 l.

MOBILNA KUHINJA

ZA KUHANJE HRANE NA PROSTEM NA TRDO GORIVO (DRVA, PREMOG) ALI PLIN IZ JEKLENK

MK – 100 PLIN IZ JEKLENK

MK – 200 KOMBINIRANO, TRDO GORIVO ALI PLIN IZ JEKLENK

MK – 300 TRDO GORIVO

Papirnica Vevče

Ročno izdelan papir ima svojo dušo

Silovit tehnološki razvoj, ki smo mu priča, vsak dan daje na tržišče nove izdelke, ki so popolnejši, boljši od tistih prejšnjih. Kljub temu pa imajo stari izdelki in izdelki, narejeni po starih postopkih, še vedno svoj šarm, in kar je zanimivo, vedno bolj so iskani in čašчени. Lep primer za to je tudi papir. Čeprav izdelujejo papirnice vedno boljši, tanjši, bolj bel in močnejši papir, ima ročno izdelan papir po starih receptih skrivnostno moč, ki takoj pritegne ljubitelja lepih stvari. Čeprav ročna izdelava papirja ni gospodarsko zanimiva, se je v nekaterih evropskih državah še vedno ohranila.

Med temi državami je tudi Jugoslavija. To vrsto papirja izdelujejo samo v Papirnici Vevče. Eden ustanoviteljev oddelka in tudi njegov sedanji vodja je Janez Kamšek. »Pobudnik ustanovitve tega oddelka je bil 1974 leta naš tedanji direktor Albin Vengust. Takrat sem bil mojster v oddelku za premaz papirja in so me vprašali, če bi hotel oditi na Češkoslovaško, kjer bi se naučil izdelovati papir na star način,« je začel pripovedovati Janez Kamšek.

Maja 1974 je odšel na Moravsko v Velké Losiny, kjer od leta 1516 nepretrgoma ročno izdelujejo papir. Načrtovali so, da bo Janez ostal štirinajst dni, vendar je hitro spoznal, da je to odločno premalo. Dogovoril se je, da bo ostal cel mesec. Njegovi učitelji niso bili najbolj radodarni in so svoje znanje bolj skrivali.

Po vrnitvi v domovino je Janeza čakala velika naloga: moral je namreč postaviti »na nogo« ročno izdelavo papirja. Težave so bile z nabavo ustreznih strojev. Pri proizvodnji ročnega papirja uporabljajo tri stroje, in sicer stiskalnico, holandski mlin in gladilni stroj, ki mu papirničarji pravijo kalendar. Holandski mlin, ki je bil narejen leta 1911, je staknil v Količevem, prav tako je tam našel kalendar. Stiskalnico pa je staknil v Tržiču, v obratu, kjer so izdelovali belo lepenko, a tam že dolgo ni obratoval. Potrebovali bi še stope za mehčanje surovin, vendar jih ne morejo najeti. V Podvleki jih je Janez Kamšek sicer našel, vendar so bile že tako razbite, da se jih ni dalo popraviti.

O tem, da so bili stroji neuporabni za prejšnje lastnike, priča dejstvo, da so jih kupili kot staro železo. Vzdrževalci iz Papirnice Vevče so vse tri stroje razstavili, jih obnovili in usposobili za delo. V oddelku je bilo zaposlenih osem ljudi. Tri ženske so skrbale za dodelavo papirja, kar pomeni, da so ga sušile, gladile, ravnale in izdelovale kuverte. Od petih moških so bili trije izdelovalci papirja: eden je bil mlinar, skrbel je za mletje surovin ter pripravljaj lepilo. Peti pa je bil Janez Kamšek, ki je poleg tega, da je vodil oddelk, pomagal povsod tam, kjer je bilo potrebno. Ker na Češkoslovaškem ni dobil natančnega »recepta« za izdelovanje papirja, je moral veliko delati, da je ugotovil prava razmerja surovin za posamezne vrste ročno narejenega papirja.

»Iskanje in obnavljanje strojev ter sestavljanje re-

cepure je trajalo dve leti. Med tem časom sem obiskal tudi številne slovenske slikarje in jim dal v preizkušnjo naš papir. Vsaka njihova pripomba je bila dobrodošla in sem jo, če se je le dalo, upošteval. Veliko slikarjev je prihajalo tudi sem in smo kar takoj skušali upoštevati njihove želje,« se spominja Janez Kamšek. »Uradno pa je začel naš oddelk obratovati 10. junija 1976. Namenu smo ga izročili v okviru praznovanja praznika krajevne skupnosti Vevče«.

Ročna izdelava papirja v Vevčah pa ni prvi tovrstni

zdebili. Vendar pa je pot do nje zamudna. V Evropi je samo nekaj tovarn, ki se ukvarjajo z proizvodnjo te naše surovine. Dobivamo jo iz Zvezne republike Nemčije. Ena izmed tovarn je namreč na Bavarskem. Poskušamo dobiti tudi lan in konopljo, vendar ju je zelo malo. Z njunimi podatki se skušamo čim bolj približati kakovosti papirja iz pred štiristo let. Pomemben sestavni del ročne izdelave papirja je tudi lepilo. Tako kot stari mojstri, tudi mi uporabljamo samo lepila iz naravnih sestavin; to so predvsem živalska lepila ali kleji ter škrob.«

opravljeno, je papir kompakten; lahko ga ločimo od klobučevine in ga damo v sušilnico, kjer se na štiridesetih stopinjah suši približno štiriindvajset ur. Nato gre za klejanje. Tam ga potapljam v raztopini kleja in ga znova stiskamo, da odteče odvečno lepilo. Znova ga damo v sušilnico, ker se na temperaturi dvajsetih stopinj suši približno tri do štiri dni. Nato ga gladimo, ravnamo, dodelujemo in ga skratka pripravljamo za prodajo.«

Že nekajminutni sprehod po oddelku mi je pokazal, da delajo v zelo težkih razmerah. Izdelovalci papirja so skoraj ves delovni čas v vodi, ki je sicer topla, vendar je še vedno voda, kjer pa je ta, je tudi vlaga. Po besedah samih delavcev je zanje najhujša nadloga sklanjanje. Za vsak narejen list papirja se mora delavec skloniti. Vsi imajo

Delo v oddelku je naporno. Delavci tožijo predvsem zaradi bolečin v hrbtenici in v nogah. Kljub temu pa je »ekipa« skoraj takšna, kot je bila pred desetimi leti, ko so začeli izdelovati papir.

poskus v tistem koncu. Že davnega leta 1579 je začel mojster Pankrac izdelovati papir v fužinskem gradu. Grb takratnega lastnika gradu Jana Kisla je uporabljal za vodni žig na svojem papirju. Uporabljajo ga tudi danes. Na Fužinah so izdelovali papir samo dobrih petnajst let, saj je protireformacija uničila tudi to proizvodnjo.

»Včasih so papir izdelovali iz starih krp. Zbirali so jih, jih čistili, razvrščali po barvi, bombažne posebej, lanene posebej, nato pa so jih prekuhávali. Skratka, veliko dela je bilo s tem,« pravi Janez. »Danes pa takšen način ni več možen. Velika večina tkanin je mešanica bombaža in umetnih vlaken, zato niso dobre za proizvodnjo papirja. Za ročno izdelavo papirja zdaj uporabljamo odpadni bombaž, ki mu pravimo tudi linters. To so bombažna vlakna, ki ostanejo v cvetu rastline, potem ko odtrgano snežno kepico, ki jo uporabijo v tekstilni industriji za tkanje blaga. Linters je skoraj idealna surovina, saj vlakna skrajša in

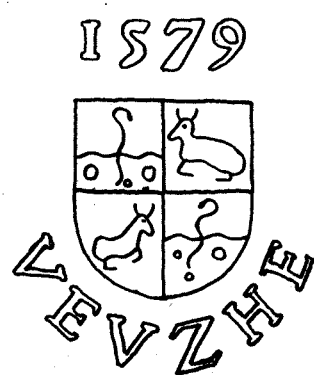
Med sprehodom po obratu je Janez Kamšek pripovedoval, kako poteka ročna izdelava papirja. »Linters najprej vržemo v holandski mlin, ki lahko naenkrat zmelje od sedemdeset do sto kilogramov surovine. Nastane tako imenovana papirna kaša. V mlinu meljemo linters ob določeni količini vode. Papirno kašo prečrpamo v zbiralno kad in iz nje v delovno kad. Zakaj dve kadi? Razlog je v tem, da mora biti v delovni kadi približno vedno enaka višina papirne kaše, medtem ko za zbiralno ni važno, koliko je je, torej jo lahko napolnimo do vrha. Iz delovne kadi zajame izdelovalec papirno kašo s posebnim sitom, ki ima obliko lista papirja in počaka nekaj sekund, da odteče voda. Na situ ostanejo vlakna in list papirja je oblikovan in izdelan. Nato sito vzame drug delavec, ki ga, kot pravimo, odgavča oziroma odloži na klobučevino. Ko tako nastane bala, v kateri je približno sto listov papirja, jo damo v stiskalnico, kjer je pritisk približno 150 atmosfer. Ko je to

zato težave s hrbtenicami, kljub temu pa so od prvotne ekipe še vsi tu, le mlinar se je invalidsko upokojil.

Janez Kamšek med razporejanjem rastlin na pergamentnem nadomestku.

Po njegovem odhodu so vzeli v oddelk še enega izdelovalca papirja. Medtem ko drugi izdelujejo papir,

Grb lastnika fužinskega gradu Jana Kisla, ki je bil hkrati tudi vodni pečat mojstra Pankraca in simbolizira ribolov in živinorejo, je zaščitni znak sedanjih ročnih izdelovalcev papirja v Vevčah.

ima eden izmed njih zdaj čas, da pripravi lepilo.

»V našem oddelku izdelujemo predvsem tri vrste papirja: grafični, akvarelni in pisalni papir. Naši največji odjemalci so slikarji, ki ga uporabljajo za svoje delo. Kupujejo ga tudi tiskarji in drugi. Večino papirja prodamo prek drugih delovnih organizacij. Tako ga veliko prodajo Mladinska knjiga v svoji specializirani prodajalni Ars, Papirografika, zagrebška Mladost in Hemkolor iz Beograda. Nekaj pa ga prodajo tudi naša tovarniška trgovina, kjer so kupci zasebniki pa tudi delovne organizacije,« pravi Janez Kamšek.

Že sama imena vrst papirja povedo, čemu je namenjen. Grafični papir bi lahko imenovali tudi tiskarski, kar pomeni, da ga umetniki uporabljajo za tiskanje grafik v najrazličnejših tehnikah. Na njem lahko natisnejo vseh vrst priznanja, listine in diplome, ki jih društva in organizacije, šole, delovni kolektivi in drugi podeljujejo posameznikom ob jubilejih in drugih priložnostih. Akvarelni papir je uporaben za najrazličnejše barve in tehnike. Uporabljajo ga predvsem slikarji. Pisalni papir pa uporabljajo za izdelavo pisemskih ovojnic in listov, voščilnic in različnih drugih stvari.

»Formati, v katerih izdelujemo naš papir, so standardni. V A formatu je največja pola 42 krat 60 cm, v

pravi Janez Kamšek. »Naš letni načrt proizvodnje predvideva, da bomo izdelali 75 tisoč pol papirja. Koliko ga izdelamo na dan, je odvisno od formata. Če delamo format B 2, to je papir velikosti, 50 krat 70 cm, izdelamo na dan od štiristo do petsto pol, če pa izdelujemo format A 2, naredimo tudi tisoč pol. Kljub naporu in racionalnemu delu pa naša proizvodnja ni rentabilna. Ze skoraj vsa leta imamo ob zaključnem računu izgubo, ki sicer ni velika, je pa tu. Toda v delovni organizaciji smo se dogovorili, da bomo kljub temu ohranili to proizvodnjo, ki je ne smemo gledati samo skozi dobiček ali izgubo, ampak širše, z vidika njenega družbenega pomena. Ostale temeljne organizacije so podpisale dogovor, da nam izgubo pokrivajo. Seveda pa se tudi mi trudimo, da je čim manjša. Tudi podobni obrati v Avstriji, ZRN, na Poljskem, na Češkoslovaškem in v skandinavskih državah delajo z izgubo. Velike papirniške družbe in podjetja jih imajo zato, da se lahko postavijo z ročno izdelanim papirjem, gre vendar za zgodovinsko znamenitost, s katero dokazujejo svojo tradicijo«.

Po teh nič kaj spodbudnih besedah pa je sledilo presenečenje. Janez Kamšek je iz omare potegnil nenavadno ovojnico. Ko je odprl, se je iz nje prikazal papir, ki je bil skoraj kot pergament, v njem pa so bile najrazličnejše rože in rastline.

»Strokovno rečemo tej vrsti papirja pergamentni nadomestek. Izdelujemo ga samo iz lanenih vlaken. Kot vidite, so v njem različne rastline, ki rastejo pri nas. Za takšno obliko sem se navdušil, ko so mi prišle v roke pole papirja iz Daljnega vzhoda. Tam so takšni mojstri v teh stvarih, da dajejo vanj tudi metulje in druge žuželke. Tudi mi smo že poskusili, toda ni se nam najbolj posrečilo. Predvsem so telesa žuželk prevelika in nastajajo izbočline. Natančno sem proučil papir iz Daljnega vzhoda in mislim, da sem razbral, kako delajo; zdaj bomo tudi mi poskusili po novi metodi. Sicer pa vstavljanje rastlin v papir ni nobena umetnost. Rastline najprej damo v herbarij, da se vsaj delno posušijo. Nato naredimo list papirja, nanj položimo rastlino in jo pokrijemo z drugo plastjo papirne kaše; nadaljnji postopek je tak kot pri drugem ročno izdelanem papirju«.

Že sam ročno izdelan papir naredi na človeka izreden vtis. Ni tako gladek, kot je papir, izdelan po sodobnih tehnologijah, toda ločita se po bistveni stvari: ročno izdelan papir ima dušo in vak list ali pola ima pečat človeka, ki ga je naredil.

Ko človek odhaja od Janeza Kamška in oddelka za ročno izdelavo papirja, mu je v duši kar nekam lažje. Tehnologija, računalniki in roboti še ne morejo narediti vsega, kar lahko naredi človek s svojimi rokami in svojo ustvarjalnostjo. Želimo si lahko samo, da bi bilo takšnih izdelkov vse več.

Bojan Kuntarič

Iskanje novih oblik dela Mala samostojna produkcijska enota

Vse manj je 1. maj praznik z »rdečimi nageljčki«, vse bolj pa priložnost, ko se morda bolj kot sicer med letom ustavljamo ob delu samem; kaj smo naredili, kje in kako bi bili lahko uspešnejši. Trenutek, ko praznujemo delovne zmage, obenem pa na splošno zaskrbljeno gledamo v naše gospodarstvo in nerožnat družbenoekonomski položaj. Kritičen pretres načrtovanih družbenih procesov kaže na neobvladovanje družbenoekonomskih gibanj, kljub temu, da smo s programom dolgoročne gospodarske stabilizacije sprejeli določeno smer razvoja. Prva faza uresničevanja tega projekta z nekaterimi pozitivnimi gibanji, kot so povečanje industrijske in kmetijske proizvodnje, izboljševanje oskrbe, presežek v zunanji plačilni bilanci, bistveno večja vključenost slovenskega gospodarstva v izvoz, še zlasti na konvertibilni trg, ter hkrati povečanje deleža tehnološko intenzivnih panog, pomeni delen preboj razmer, ki so prevladovali do konca leta 1983. To pa ni dovolj. Sodobni čas zahteva nova iskanja in nove konkretne rešitve, da ne bo »nujnost tehnološke preobrazbe slovenskega in jugoslovanskega gospodarstva« postala le obrabljena fraza. Med mladimi je veliko razmišljanj v tej smeri. Pridružuje se seveda še njihovo nezadovoljstvo zaradi brezposelnosti po eni strani, po drugi pa nemožnost zaposlenih mladih ljudi, da bi produktivno izkoristili svoje strokovno znanje, ki so si ga pridobili z izobrazbo. Najnovejši in zelo obetaven rezultat takšnih razmišljanj so male samostojne produkcijske enote. Ena med njimi, ki se bo ukvarjala z izdelavo strojne in programske opreme, je tik pred rojstvom. Morda bo še kdo drug pritrdil, da ustanavljanje te »mladinske delovne organizacije« ni samo nek zanimiv poizkus, ampak je tudi manifest nove miselnosti, miselnosti, ki teži k stvarni tehnološki preobrazbi slovenske in jugoslovanske družbe ter obenem miselnosti, ki nima (v skladu z Marxovo tradicijo) iluzij o možnosti graditve resnične socialistične družbene oblike na ozkih materialnih osnovah. Igor Omerza, neposredno v toku dogajanj okoli te nove male produkcijske enote, nam je odgovoril na nekaj vprašanj.

Kako in kdaj je prišlo do zamisli o ustanavljanju malih samostojnih produkcijskih enot, konkretno vaše enote?

Ustanavljanje te enote seveda ni trenutna ali slučajna gorečnost mladinske organizacije, pač pa je med mladimi zorela dalj časa, skozi številna premišljanja, ideje in politične akcije mladinske organizacije okrog tako imenovanih mladinskih kooperativ. Ideja o kooperativah je bila sprožena že na prejšnjem mladinskem kongresu v Novem mestu. Z njimi naj bi olajšali zaposlovanje mladih ter zapolnili prazen prostor; predvsem na področju varstva starejših in varstva otrok. Posamezni teoretiki in nekateri na Ekonomski fakulteti pa so še naprej razglabljali. Tako se je rodila ideja malih produkcijskih

enot, ne le mladinskih, ampak nasploh. Te bi, majhne in prožne, kakršne so, pa z visoko tehnologijo, z lahkoto sledile napredku proizvodnje v svetu. Za našo enoto, ki se bo ukvarjala z izdelavo strojne in programske opreme, je dal pobudo Svet za družbeno-ekonomske odnose pri RK ZSMS in konkretni napor pobudnikov so že pripeljali do te točke, ko lahko rečemo, da smo »tik preden«. Še Izvršni svet skupščine SRS mora potrditi naš elaborat, o njem mora razpravljati Predsedstvo RK ZSMS in če bo vse ugodno, nas bodo vpisali na registriškem sodišču – postali bomo samostojna delovna organizacija v ustanavljanju, čez leto dni pa bomo konstituirani.

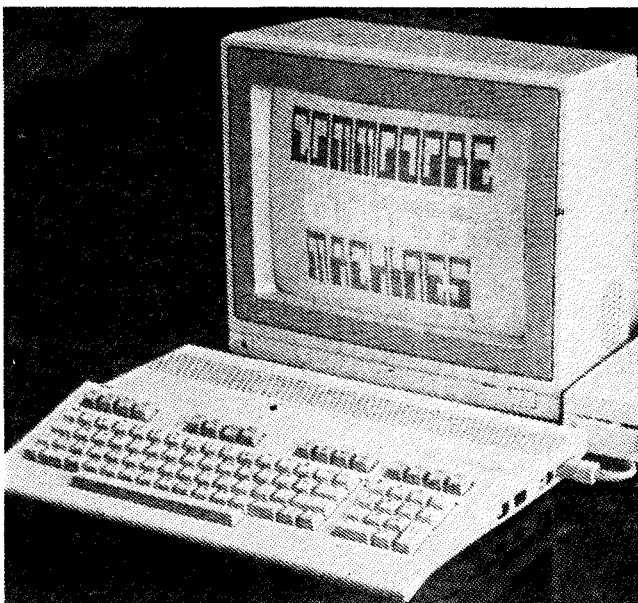
Postopek ustanavljanja ni tako preprost. S čim vse

ste se srečevali, da bi zado-
stili vsem pogojem?

Težave so se kmalu začele; že pri ideji kooperative, kajti praktična uresničitev kooperative v našem prostoru takoj naleti na nepremostljive pravno-formalne ovire. Kooperativa naj bi namreč slo-nela na skupinski, ne na družbeni lastnini, naša usta-va in zakon o združenem de-lu pa dovoljujeta le ustanav-ljanje velikih ali malih delov-nih organizacij, ki temeljijo na družbeni lastnini, ali pa ustanavljanje malih produk-cijskih enot, temelječih na privatni lastnini. Torej bi morali pred ustanovitvijo kooperative, ki bi temeljila na skupinski lastnini, spre-meniti naše temeljne pravne zakone. To pa bi odmaknilo ustanavljanje malih »mla-dinskih« produkcijskih enot za neko nedoločljivo dolgo

bi mogli trije delavci dobro samoupravljati, če se ta mož-nost priznava na primer 10.000 članskemu kolektivu? No, tudi tej zahtevi, da nas bo sedem zaposlenih, smo zadostili, čeprav bi ravno ta-ko dobro lahko delali le trije ali štirje strokovnjaki, orga-niziranje pa bi bilo veliko lažje. Težave pa še pričakuje-mo, saj mora mala delovna organizacija voditi prav tako zapleteno »samoupravlja-nje« in ravno tako razvejana finančno-računovodska opravila kot velika delovna organizacija. Računamo na pomoč ZSMS pri prepriče-vanju slovenskih sodnikov in olajševanju pravil finanč-nega poslovanja.

Lahko malo natančneje opišete, kaj boste delali, vsaj v začetni fazi, saj ni mogoče na delo brez nekega načrta?

časovno obdobje. Edina reši-tev po viklu in kriklu okoli kooperativ se je ponudila v obliki ustanovitve enovite delovne organizacije – male samostojne produkcijske enote. Nadaljnja težava pri ustanavljanju delovne orga-nizacije je bil cel sklop pravno-formalnih dejanj, ki jih je treba prebroditi, da se orga-nizacija sploh lahko ustano-vi. Med najbolj nesmiselne pravne zahteve spada mini-malno število sedmih zapo-slenih, »da lahko oblikujejo samoupravne organe, ki opravljajo samoupravne funkcije in tako uresničujejo družbenoekonomske in dru-ge samoupravne pravice« – po stališču slovenskih sodni-kov. Sprašujem se, zakaj ne

Težko je reči, kaj bomo de-lali, ko nimamo še v rokah moči, da bi lahko podpisova-li pogodbe in se dogovarjali. Prostora je ogromno. Za za-četek smo sklenili samou-pravni sporazum z večjo de-lovno organizacijo, ki nam bo dala del sredstev in nam nudila storitve ter participi-rala v deležu prihodkov, predvsem pa nam bo odpira-la tržišče za nabavo reproma-teriala in seveda za prodajo. Izdelovali bomo mikroraču-nalnike, programsko opre-mo za te računalnike in opravljali bomo inženiring posle; to pomeni, da bomo procese v delovnih organiza-cijah spravljali na mikrora-čunalniški sistem in tako omogočili večjo produktiv-

nost, manjšo porabo časa in boljše kvaliteto ter manjše materialne stroške. V prvi fa-zi bomo postavili računalni-ško mrežo na nivoju občin-skih konferenc Zveze soci-alistične mladine Slovenije. S tem želimo izboljšati infor-miranje in komunikacijo med posameznimi občinski-mi konferencami mladine in z bazo. Za kongres, ki je po-tekal v Krškem, smo že pri-pravili program, ki je sprem-jeval vse udeležence, njihovo nastanitev, strukturo, razpo-reditev po komisijah itd. Že v prvem letu delovanja ob naša mala samostojna delov-na organizacija pokrivala vse stroške, dajatve in uspešno poslovala. Dolgoročno gle-dano se ne želimo širiti, pač pa želimo, da bi naše delo sprožilo interes ustanavlja-nja še drugih malih produk-cijskih enot, ki ga bomo tudi mi podprli z akumuliranjem sredstev.

Torej so pri nas možnosti ustanavljanja še drugih ma-lih produkcijskih enot, na drugih področjih dela?

Seveda so. V Celju že pri-pravljajo malo produkcijsko enoto, ki bi izdelovala toplot-ne izolacije. To je izrazito oz-ko specializirano področje in zelo deficitarno. Prineslo pa bi prihranke energije v go-spodarstvu. Možnosti so še na področju raznih proces-nih tehnik, ki jih bo morala prej ali slej sprejeti cela slo-venska in jugoslovanska in-dustrija, če bo hotela prodira-ti na zunanje tržišče in sle-diti svetovnemu razvoju. Da-lje se ponuja področje, kjer bi nadomeščali uvoz nekate-rih tehnologij ali sestavnih delov tehnologij. Sploh pri nas v industriji manjkajo te male fleksibilne enote kot dopolnitev poslovanja, ki bi dajale takt industriji na dolo-čenih področjih in predstavl-jale gonilo napredka.

V čem je prednost malih produkcijskih enot pred ve-likimi industrijskimi gi-ganti in kaj lahko pomenijo za slovensko, oziroma jugo-slovansko gospodarstvo?

Prednost je prav v tem, da se lahko hitro prilagodijo no-vim tokovom, medtem ko se velika industrija težko. Za naše gospodarstvo pa bi po-menile tisto, čemur pravimo »tehnološka preobrazba«. Pomenile bi možnost novih zaposlenih, hitro, produktiv-no in strokovno ustvarjanje. Ne zapirajmo si oči pred

tem, da imamo v Sloveniji in Jugoslaviji veliko mladih strokovnjakov, ki so v služ-bi, pa nimajo možnosti raz-voja lastnega znanja in kre-ativnosti. Male produkcijske enote to možnost ponujajo in celo zahtevajo. Seveda, pazi-ti se je treba manipulacij, ki jih žal odpira vsak napredek tehnologije. Pri nas pa je še druga nevarnost – nevarnost anarhičnosti, v katero pada naše gospodarstvo, obnova starih struktur. Je že tako, da smo zgodovinsko navezani na kult velike tovarne. Teh velikih sistemov ne moremo rušiti, lahko pa na novem ni-voju sledimo trendom teh-nološkega razvoja. Saj nam po zgled ni treba daleč v Ka-lifornijo; imamo ga že pri so-sedih. Furlanija-Juljska kra-jina je danes ekonomsko eno najbolj razvitih območij na svetu. Zakaj? Eksplozivno narašča industrijska eko-nomska moč prav na osnovi malih produkcijskih enot. Zakaj ne bi bilo tako tudi pri nas?

Se vam zdi, da so male produkcijske enote, v koli-kor so seveda med našimi ljudmi znane, naletele na odobravanje ali na odpor?

Neposrednega odpora ni čutiti. Na forumski ravni mladinske organizacije smo o prestrukturiranju precej govorili in vedno naleteli na podporo. Podprl nas je tudi CK s svojimi sklepi, izvršni svet Skupščine SRS pa je ustanovil celo republiški ko-mite za drobno gospodar-stvo, ki bo lahko odigral po-membno vlogo v poenostav-ljanju poslovanja malih pro-dukcijskih enot. Nikjer med mladimi ni bilo odporov. Res da so nekateri skeptični, češ: »Težko bo...«, toda opozicije ni; ne v mladinski organizaciji in ne v širši skupnosti. Morda je čas tak-šen, da je noviteta, ki pred-stavlja objektivni izraz pre-seganja težkega ekonomske-ga položaja, postala obči in-terес ljudi.

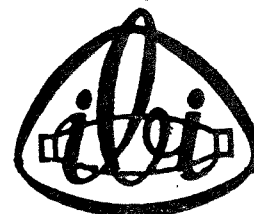
Podpora se večkrat spre-meni v frazo, če nima kon-kretnih rezultatov. Želimo, da se ti pokažejo v praksi. Ena lastovka še ne prinese pomladi. Zato bodo male sa-mostojne produkcijske eno-te potrebovale oporo in za-vetje v širšem družbenem okolju.

Živa Drole

INDUSTRIJA BOMBAŽNIH IZDELKOV, KRANJ

Specializirana delovna organizacija za izdelavo žakardskih tkanin za ležišča in notranjo opremo stanovanj.

KOLINSKA

Prehrambena industrija n. sol. o.
61112 Ljubljana, Šmartinska 30, p.p. 16

TOZD TOVARNA ZA PREDELAVO KROMPIRJA

68233 MIRNA NA DOLENJSKEM

Telefon: h.c. (068) 47-050,
47-051
Telegram: Kolinska Mirna
Telex: 31-191 YU KOLEX

Priporočamo naše izdelke:
– Kolinska pire krompir
– Otroška hrana: ČOKOLEŠNIK, ČOKO, MEDENKO,
GRISKO, RIŽEK

JELOVICA

LESNA INDUSTRIJA

64220 ŠKOFJA LOKA
KIDRIČEVA 58

Telefon: (064) 61-361 • Telex: 34579 YU Ijelij • Telegram
Jelovica Škofja Loka • Poštni predal: 67 • Žiro račun:
51510-607-36056

Trnova pot učitelja Franca Goloba

— Večer je. V breze veter se zaganja, tovariši so že odšli naprej, sama sva sredi teh samotnih vej.

(Kajuh)

Nič prijetno vreme. Ne dežuje, rahlo rosi. Megla se vije po dolini. Prava nadloga za astmatike. In Franc GOLOB, učitelj matematike v pokouju je hud astmatik.

Pogosto ga srečam na sprehodu. Droban možakar srednje postave hodi zravnano. Tu in tam si popravi očala, radovedno suče glavo v levo in desno. Vse okoli ga zanima. Rad se ustavi ob stadionu. Pred mnogimi leti se je tudi on podil za žogo, namizni tenis pa igra še danes, čeprav je našel že 75 let. In v laseh nobenega srebra.

Dopoldan gre hkratu, ko se srečava v njegovem stanovanju. Žalec, Florjana Pohlin. 1. Prešine me misel. Pohlin? Ali je to tisti, ki je izdal Abecediko, Krajnsko gramatiko, Slovensko-nemško-latinski slovar, Tu malo besedišče, Bukuvce za rajtengo, Kmetom za potrebo inu pomoč, ki je poleg številnih knjig v rokopisu zapustil Kranjsko kroniko in bibliografijo? Ne vem natančno.

— Zdravo Franček, mu stisnem roko, ki je še vedno čvrsta, koža prav nič nagubana.

— Presneto vreme, se smeje huđu. Spet me je v stanovanje vklenilo, je rekel: v prsih pa je hrumele. Boji, strašno se boji cigaretnega dima. Posedeva k mizi, ve, da ne kadim, brž natoči šilce pleterske slivovke. Ne ve, po kaj sem prišel, vendar hitro nanese, da se lotiva današnjega trenutka. Oba hvaliva poštene in delovne ljudi, oba se hudujeva na komolčarje, na vse tiste, ki so neupravičeno prišli do bajnega bogastva, kako so po volitvah v mnogih primerih samo stolčki zamenjani. In še in še.

Franček ni kritikant. Tudi njegova žena ne, ki pa je ni doma. Kot upokojenka dela

v pisarnici društva invalidov. Dela in dela, zbira podatke, piše zapisnike sej in razne prošnje, boji se, da bi invalid v občini živel v pozabi. Trdo delo, humana in srčan prizadevanja.

Dolgo let sem bil prepričan, da je bil Franc Golob rojen nekeje v Prekmurju. Ne, rojen je bil v Ljubljani kot sin revnih staršev. Oče je bil šolski sluga in vrtnar na učiteljski v Ljubljani, mati je bila gospodinja in rada je šivala.

— Ah, zavzdihne Franček. Živeli smo iz dneva v dan, tolkli smo revščino. Imel sem še brata in sestro. Brat se je izučil za električarja, sestra je bila šivilja. Ta je dosti pretrpela. Mož je bil komunist in sestra mu je zvesto sledila, pomagala, ga razumela. Kmalu je odšel v partizane in že leta 1943 padel v boju z Italijani. Kako se je partizanskim vdovam med vojno godilo, ni teba pripovedovati. Tudi brat je bil vključen v delo za NOV. Kaj hočem, tako smo bili vzgojeni. Povsem gotovo sta bila prva vzgojitelja oče in mati...

Malce nervozno si popravlja očala, nekaj razmišlja, o sebi pa ne spregovori. Pa ga povprašam.

— Kako pa s teboj?

— Hm, kako? Štirje razredi osnovne šole, štirje razredi bivše realke in 5 letnikov učiteljskega v Ljubljani. Med šolanjem sem se v počitnicah kot zidar in v tovarniški delavec boril za obstanek. Obiskoval sem sokolski prednjaški tečaj, ki sta ga vodila tovariša Zoran Počič in pokojni Franc Lubej. Za tem pa vojska. Oficijska šola v Bitoli in Sarajevu. Ekonomska smer. Moj dober prijatelj na učiteljski in v oficirski šoli je bil Janez Kuhar, izvr-

sten skladatelj in pevovodja. Ne samo takrat, tudi pozneje v partizanih in še danes. Rad sedim pred ekranom, kadar nastopa nekdanji invalidski pevski zbor, ki ga je vodil Radovan Gobec, s harmoniko pa spremljal prijatelj Janez.

Sledi še eno šilce pleterske. Franček se je ne dotakne. Samo za trenutek stopi v drug prostor. Takoj pomislim-inhalacija. Ob vrnitvi se spet huđuje na vreme. Nato pove, kako se mu je godilo po odsluženju vojaškega roka.

— Službe nisem in nisem dobil. Zaman prošnje in pitožbe, sklicevanje, da od nečesa pač moram živeti. Končno so me »dali« v Liti-jo, nato pa v Prekmurje, 20 kilometrov od Murske Sobote. V bližnjih solah so poučevali prijatelji z učiteljskega. V Perteti sem poučeval 5 let, vse do okupacije. Leta 1936 sem se poročil. Žena je bila gospodinja, izhajala pa je iz napredne družine. Njen oče, mati in starejši brat z ženo so umrli v taborišču...

Ko za trenutek utihne, malce zguba čelo, kot bi nekaj razmišljal. Spomnim se lastnih izletov v Prekmurje. Z avtobusom smo hoteli križem krašem, si ogledovali kraje in pokrajino. Spomnim se veličastnega spomenika sredi na novo zgrajene Murske Sobote, spomnim se romana Bele žulpe, ki ga je napisal Ferdo Godina, pa najboljšega popisovalca prekmurske pokrajine in življenja v njem Miška Kranjca, številnih njegovih knjig, predvsem njegovega slovitega romana Strici so mi povedali. Zdrami me Francetov glas.

— Veš, Prekmurci so dobri ljudje. Dejal bi, ljudje širokega srca. Sicer pa se niso tako množično vključevali v NOV. No, o tem nimam pravice soditi. Ja, mene so pred napadom mobilizirali v Luč-

ko pri Zagrebu. Tam sem opravljal službo nadzornika pekarnice 81. konjeniškega polka, ki je v boju z Nemci padel pri Koprivnici ob Dravi. Mi, pekarska četa, smo bili precej zadaj in tako sem ostal živ. S seboj sem nosil civilno obleko. Vojaško dol, civilno gor. In to me je rešilo ujetništva...

Nekam hudo mu je, ko se spomni okupacije. Prekmursko pokrajino so zasedli Madžari. Tujcem, vsem, ki niso bili pravi Prekmurci, se

je slabo pisalo. Zagotovo bi ga bili izgnali, če ne bi bila žena Prekmurka. Zdaj je tudi povedal, da je priženil enega fanta (ta je zdaj strokovnjak v Zahodni Nemčiji), v zakonu pa sta se rodila dva: hčerka in sin. Vse tri so vzeli v oskrbo srčno dobri znanci. Še in še je bilo romana po Medžimurju, potem razne službe. Žena je znala dobro madžarsko in nemško, kar ju je pogosto rešilo iz zagate.

— V Medžimurju sva z ženo pomagala ranjenim borcem NOV, predvsem s hrano in zdravili, čeprav sem bil tudi sam potreben poštenega zdravljenja. Astma, ta vražja astma. Kljub moji težki boleznici sva se z ženo odločila in odšla v partizane. V Pogancu je bila komanda Kalniškega odreda. Za boj sva bila ne-spisobna, zato sva bila poslana na osvobodeno ozemlje okoli Hercegovca v Moslavini. Tam je bil dom partizanskih sirot. Žena je bila kuha-

rica, jaz pa vzgojitelj. Ko je pretela ofenziva iz sremske fronte, so se naše partizanske ustanove v januarju 1945, selile preko Drave na Madžarsko za rusko fronto v Bačko. S partizanskim otroškim domom sva se selila tudi midva z ženo. Nato še čez Donavo v Subotico, od tam pa v Bajmek...

Še in še je pripovedoval o selitvah, vojnih nevarnostih, jaz pa sem si mislil, kolikšna skrb je bila že med vojno za osirotele otroke.

— Evo, tukaj so dokumenti, da ne boš mislil, da govorim neresnico.

Prinesel je kup papirjev, raznih dokumentov, propustnic.

— To je res, da v pravih bojih nisva sodelovala, toda s stalnimi premiki, z nenehno skrbjo za vojne sirote sva bila midva tudi borca NOV. O tem imava oba s pečati potrjene dokumente.

Stopi k oknu, gleda, če je morda prenehalo rosi, če se je megla razvlekla. Hitro se obrne, pogleda na uro in reče.

— Vsak čas bo prišla žena. Prava mravlja. Sama je invalid, toda nase ne pomisli. Misli na sočloveka, invalida.

— France, kdaj pa si bil najbolj srecen?

Znova si popravi očala, napravi nekaj korakov, si popravi dokaj goste lase, potem se nenadoma široko nasmeje.

— Kdaj? Ob svobodi!

Sede. Spet se zamisli. Mimogrede omeni, da se veseli srečanja ob 50-letnici mature. Skoraj pa se razjezi, ko se spomni povojnih težav. Ob vrnitvi v Mursko Soboto štiri članski družini niso mogli najti stanovanja. Kar trikrat so se morali seliti.

— Ni pomagala moja huda astma, ne udeležba v NOV. Zbrala se je »klapa«, nekateri v NOV sploh sodelovali niso. Nič ne pomaga tarnati, kaj vse so z mano in ženo počeli, saj bralci niti verjeli ne bodo. Pustiva to. Leta 1950 sem bil v Čakovcu na orožnih vajah in napredoval

v kapetana. Sedaj imam čin kapetana I. klase.

— Za tabo je kljub hudi boleznici polnih 40 let delovne dobe. Kakšni pa so spomini na šolo?

Ali sem ga spravil v zadrego? Nemogoče. Poznam njegovo odločnost. Nekaj pa ga je vendarle prizadelo. Zdaj pa je izpraznil šilce in tudi meni je v tretje natočil.

— To veš, da sem razvezan in drugič poročen. No, to so družinske zadeve. Vesel sem, da so otroci pri dobrem kruhu. Starejši, Milan, ima v Münchnu svojo bencinsko črpalko. Hčerka ima višjo izobrazbo in je sekretar sekretariata na občini v Žalcu. Mlajši sin je diplomiral na ekonomski fakulteti. Jaz sem poučeval vse do 65. leta starosti. Učil sem, kar sem moral učiti. Najraje matematika. Matematiki niso priljubljeni. To je splošno znano. Kakor tudi astmatiki ne.

Žal je tako. Upam, da od mojih sošolcev ni nobeden doživel takega preganjanja in krivice. Vsi so prišli na boljše položaje. Postali so načelniki, direktorji, inšpektorji, upravitelji, razni funkcionarji, kljub temu, da marsikateri ni bil partizan. Tudi, kar zadeva mojo pokojnino, sem na repu lestvice. To naj bi bil konec moje žalostne življenjske zgodbe, moje trnove poti. Na zdravje!

— Na zdravje!

Ob slovesu sem ga opomnil, da pa je na nekaj pomembnega vendarle pozabil.

— Vem, se je nasmešnil. Na šah. Kar pomnim, sem ga igral. Učil sem učence in odrasle in ne več kolikokrat uspešno tekmoval. Šah bistri um, krepi spomin. Naj bi bilo tako, kot pravijo: spomin naj nikar prenašalo ne zbledi.

Pogledal me je s takim ognjem v očeh, da sem se pri priči spomnil Kajuhovih stihov.

»Moje oči plameneče pogledjte, tovariši, in mi povejte: še vidite v njih domovino?«

Drago Kumer

Jeseniška igralka Stanka Geršak pravi:

V nevarnosti mi je pomagala igralska veščina

Pred štiridesetimi leti se je na jasi v dolini Vrat pod Triglavom, nedaleč od Aljažvega doma, zbrala ogromna množica. Prišli so iz raznih krajev Gorenjske in Primorci iz doline Soče. Takrat so bili v Bovcu in Kobaridu še Anglo-Amerikanci. Na tem kraju, na prostem v naravi, so jeseniški igralci in igralki uprizorili odrsko delo Franca Klinarja: Drama iz partizanskega življenja.

Najbolj zanimivo je, da so se morali gledalci med vsakim odmorom »preseliti« na drugo prizorišče, kjer je bilo naslednje dejanje. Kot partizani, ki so jurišali na nemški bunker, so z mitraljezi in puškami nastopili vojaki jugoslovanske armade. Nekaterim je moral režiser kar precej dolgo pojasnjevati, da so »nemški vojaki in oficirji« le igralci. Nekateri so namreč mislili, da »sovražnika« igrajo nemški vojni ujetniki in jih torej med bojem lahko premlatijo ali obstrelijo.

Stanka Geršak, Torkarjeva, je odigrala glavno vlogo Vide, je ilegalnim partizanskim imenom Staša, ki se na koncu bori z esesovskim komandantom; le-ta se želi polastiti njenega telesa, a ga Staša ubije, todo tudi ona

umre za posledicami ran. Gledalci so s takšnim čustvovanjem spremljali njeno dramo, da so skoraj vsi imeli solzne oči.

Februarja letos je Stanka Geršak devetstotič nastopila na odru gledališča Tone Čufar na Jesenicah. Toda ona šteje samo nastope po osvoboditvi, ne pa tudi tiste pred vojno. A igrati je začela že leta 1925, ko je bila stara šest let. Poleg tega je zrežirala 23 predstav, od tega 15 mladinskih. Vse to ne bi bilo nič čudnega, nevsakdanjega, če ne bi vedeli, da je Stanka 39 let redno hodila na delo v železarno in poleg tega skrbela za moža in tri otroke. Poleg tega je dvajset let pri Delavski univerzi honorarno učila stojepisje, 25 let pa je že sekretarka organizacijskega komiteja za pokal Vitranc.

★

Med vojno in do leta 1947 je Stanka Geršak bila tajnica šefa personalnega oddelka železarne Bernharda.

»Njegov oče je bil zdravnik na Jesenicah,« mi je pred nekaj dnevi pripovedovala Stanka, »govoril je nemško

in slovensko. Sam je večkrat rekel, da je Kranjski Janez.

Personalni urad, v katerem sem delala kot tajnica, je vodil evidenco samo o uslužbencih; za delavce je bil drugi urad in drugi šef. Kadar koli je vodja jeseniške izpostave gestapa hotel imeti o kom podatke, je prišel k šefu. Ko mi je le-ta rekel, katero mapo naj mu dam, sem vedela, koga gestapovec zasleduje. Tako sem o tem obvestila Petra Delavala, ki je bil pri nas zaposlen v konstrukcijskem biroju. Verjel mi je, da Druschke brska za njegovimi podatki in je na moje opozorilo odšel k partizanom. Neki drugi uradnik pa mi ni verjel in so ga aretirali ter odpeljali v Begunje.

Ko so partizani aprila 1942. leta na Jesenicah ustrelili župana Luckmanna in smo potem zagledali letake z imeni petdeset ustreljenih, sem se tistega jutra oblekla v črni no. A glej zlomka, kot nalašč je tistega jutra Druschke spet prišel v našo pisarno. Z očmi me je pomeril od glave do pete in vprašal, za kom žalujem. Ne spominjam se, kaj se mu odgovorila. Vem le to, da sem bila preveč pogumna, pa tudi naivna.

V zaklenjeni omari v naši pisarni so bile od šefa že podpisane prazne dovolilnice za dopust (po nemško Urlaubsscheine). Ključ je bil pri šefu, toda tista omara se je dala tudi drugače zlahka odpreti. Nekega dne sem izmaknila deset tistih formularjev, ki so podpisani in zigosani veljali kot potni list; z njim si lahko potoval po celi Nemčiji. Potrebovali so jih aktivisti, pa tudi partizani, za gibanje v krajih, kjer jih niso poznali (kadar so bili v civilnih oblekah).

Nekega dne je Druschke precej namrščen prišel k Bernhardu, že po nekaj minutah pa sta me poklicala. Vodja gestapa je hotel vedeti, kdo vse ima dostop do dopustniških listov. Pokazala sem mu omare in rekla, da je ključ vedno pri šefu, toda omara je stara, pa je mogoče, da jo je kdo kdaj odprl in kaj vzel. Tedaj mi je znatno pomagala moja igralska sposobnost. Govorila sem tako prepričljivo, s tako nedolžnim obrazom in govornim, da mi je Druschke vse verjel. Povedal je, da so ob napadu na partizansko taborišče na Mežakliji zaplenili te dokumente (Urlaubsscheine).

Prizor iz predstave Vihar pred zoro iz leta 1960: Slava Marošević in Stanka Geršak (stoji) kot partizanska bolničarka

Štirinajst let po vojni se je pred našo hišo ustavil mercedes. Eleganten možak, ki je izstopil, nam je podaril zaboj slaščic in zaboj šampanjca. Rekel nam je, da se opravičuje, ker se nam je prišel tako pozno zahvaliti za pomoč, ki smo mu jo dali med vojno.

Leta 1945 je s Tirolske k nam prišel dvajsetletni nemški podoficir. V Avstriji se je spoznal z mojim možem, ki je bil tam na delu. Podoficir bi moral oditi na rusko fronto. Mojega moža Ivana je vprašal, kako bi s pomočjo

slovenskih partizanov prišel v Bari v Italijo. Ivan mu sicer to ni znal razložiti, toda napotil ga je k nam. Skrivali smo ga štirinajst dni, vedno v strahu, da ga bodo odkrili. Naša hiša je blizu Titovega doma (prej Krekovega doma), v katerem so Nemci imeli razglasno postajo. Večkrat smo slišali grožnje s smrtno za osebe, ki pomagajo nemškim vojaškim dezertjerjem. Kot vidite, se je v tem primeru vse srečno končalo. Podoficir je odšel v gozd in preživel vojno. To je tisti človek, ki nam je pripeljal darila.

Jože Vidic

Dolfe Vojsk

Po dokaze za uspeh na tuje

Nenehno prilagajanje tržišču

Dolfe Vojsk, dolgoletni prvi mož begunjskega Elana, ki je letos dal slovo temu delovnemu kolektivu in se kot podpredsednik gospodarske zbornice, zadolžen za ekonomske stike s tujino, preselil v Ljubljano, natanko ve, kaj pomeni boriti se za obstoj. Nič kaj usmiljeno ni bilo do fantiča iz celjske delavske četrti Gaberje življenje, življenje proletarskega otroka, katerega oče – in z njim tudi mati – včasih še za najnujnejše ni imel, saj tudi najpomembnejšega, dela, ni imel. Naučilo in izučilo pa je vendarle to borno življenje fantiča in neljubi poduk je vselej znal prenesti v resničnost. Tudi v Elanu, kamor je prišel 1951. leta. Po krajšem času je na ljubljanski ekonomski fakulteti diplomiral in se spet vrnil v Begunje.

»Z marsičem se je bilo treba otepati,« je dejal prijazni sogovornik v četrtem nadstropju zborničnega poslopja, v katerega so bolj kot kdaj prej uprte oči slovenskih gospodarstvenikov. »Spoznal sem, da ta srednja generacija plava v nekakšnem prostem toku, da jo obvladujejo navade, prevzete od starejših, da prevladuje zaprtost med plotove, v samozadostnost, v nekakšno vaško mentaliteto, to pa seveda ni način, ki bi lahko zagotavljal uspeh. Zato vse upe polagam na generacijo, ki prihaja, ki je neobremenjena, ki zaupa v znanje in ki se ni pripravljena ozirati na drobnarije.«

Zaupanje vase

»Z vsem tem se je spopadal tudi Elan. Preseči je bilo treba pomanjkanje delovnih navad, doseči zaupanje v svoje lastno delo. Elan je pravzaprav nenehno rasel,« sega v preteklost Dolfe Vojsk. Vse skupaj se je začelo v nekakšnem športnem duhu: zakaj ne bi tekmovali s priznanimi proizvajalci smučí, so se vprašali Gorenci. Nič tržnega ni bilo v tem. Že takrat so težili h kvaliteti, k mednarodnem priznanju, nenehno, previdno, a vztrajno so se približevali konvertibilnemu tržišču. To je bil cilj – že 1952. leta so začeli izvažati. Kaj hitro so spoznali, da je zanje jugoslovansko tržišče premajhno. Treba je bilo torej iskati posrednika, ime Elan ni nikomur pomenilo prav ničesar, in na ta način najaviti svoj prihod na svetovno tržišče.

»Ni šlo, hitro smo se preusmerili,« pojasnjuje izhod iz zagate Dolfe Vojsk. »Začeli smo delati loparje za badminton in kaj hitro postali eden najmočnejših proizvajalcev tega artikla v Evropi. Zaradi krize, ki je po štirih letih zajela proizvajalce loparjev, smo se vrnili k smučem. Elan je nenehno rasel, ker smo se znali prilagajati zahtevam tržišča in tako smo naposled prišli do trenutka, ko smo načrtno razvijali svojo lastno blagovno znamko. Da nas ne bi položaj presenetil, smo začeli izdelovati jahte.

V našem razvoju nismo imeli vzornikov, denimo pri smučeh. Hitro smo se morali znajti, nekaj z domačo pametjo, nekaj s tujo. To sedaj pomeni spremljanje dogajanja celotne konkurence. Nič novega v svetu: naše smučke proučujejo v vseh laboratorijih sveta in natanko to počnemo s tujimi tudi mi.«

Vsak, ki je potoval na tuje, je natanko vedel, zakaj gre tjakaj in kaj mora prinesiti. Drugje to ni bilo povsem tako, silna romanja v tujino, na različne sejme in podobne prireditve, največkrat niso obrodila sadov. Bili smo in smo še odprta družba, hodili smo po svetu, domov pa smo

prinašali skromno bero spoznanj, vsekakor pa ne znanja in metod dela. V Elanu so te zadeve zelo ostro reševali – hoteli so, da imajo potovanja učinek. Obresti so postajale vse vidnejše.

»Žal pa je treba reči, da naši ljudje po večini nimajo hrbtenice,« ponudi precej hudo ugotovitev Dolfe Vojsk. Kaj to pravzaprav pomeni?

Uspeh Elana zagotovo tiči v zaupanju v samega sebe, v svoje sposobnosti, v prepričanost, da si prav tako kot kdorkoli v tujini zmožen narediti dober izdelek. Elan se je seveda, po dobri, stari praksi, moral najprej uveljaviti na tujem, da smo ga sprejeli doma. Le malo jih je bilo, ki niso dvomili v sposobnost Elanovcev. To je problem slovenske, jugoslovanske majhnosti, ozkosti, vaške mentalitete,« razgrinja neprijetno podobo Vojsk.

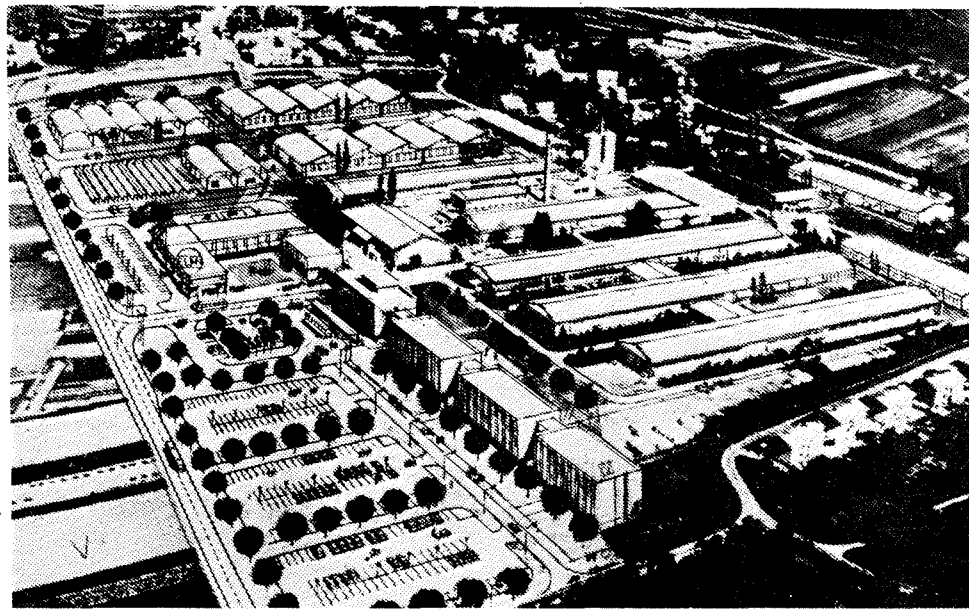
Kljub uspehom, nejevrni Tomaži še celo pred kakšnimi 10 leti preprosto niso zapuili Elanovim smučem. »Zaplankane« glave so celo govorile, da Stenmark tekmuje na tujih smučeh, poslikanih z Elanovimi simboli.

Elanovci so prvi na svetu začeli s sitotiskom na smučeh, za to so izdelali prve stroje. V dveh letih je ta sistem obkrožil svet in danes teh reči nihče ne dela drugače. In spet so naleteli na trde, ozko razmišljujoče glave, nabite z nezaupanjem...

Še nekaj pomembnih novosti je Elan podaril smučarskemu občestvu vsega sveta.

»Biti moraš vrazje trmast,« je danes zadovoljen Vojsk, »če hočeš prodreti na tuja tržišča in neizprosno, ko gre za domače nezaupanje. Tudi pri jahtah smo upoštevani, čeprav je treba priznati, da tudi ime marsikaj pomeni, ime pa smo si dobili s smučmi, pa seveda z ljudmi, ki se spoznajo na svoj posel: Stenmarkom, Križajem... Osnova je bila torej smučarija, smučka, in kar je najpomembnejše, kvaliteta in sa-

mozaupanje, močna hrbtenica. Ko smo jadnico Elan 31 preizkusili na dvanajstih regatah doma (zmagala je na vseh dvanajstih), smo vedeli, da je dobra, zato smo šli z njo na svetovno prvenstvo. V svoji kategoriji je, tudi na naše presenečenje, zmagala. Znova povrnjena investicija. Tako bo možno znova začeti z novim programom, saj bodo uspehi prejšnjega in predprejšnjega dobra vzpodbuda. In še to: že zelo zgodaj je do Elanovcev prodrla spoznanje, da je reklama del tržnega načina gospodarjenja, česar se pri nas še vedno premalo zavedamo.«

Športni turizem ne sledi uspehom

Človek bi pričakoval, da bodo vsi tisti v tej deželi, ki se ukvarjajo s športnim turizmom, izkoristili dejstvo, da je Jugoslavija velesila v alpskem smučanju, da bodo na vse načine pritegnili smučarsko srenjo Evrope, če že ne sveta... Vojsk s tem nima dobrih izkušenj.

Najmočnejši je šport, povezan s turističnim gospodarstvom in industrijo, ki proizvaja izdelke za prosti čas, pri naši severni sosedu, Avstriji. Pri nas pa je to stvar

sivega povprečja,« prepričano govori Vojsk. »Ne zavedamo se namreč, da lahko v turizmu prodamo takorekoč vse in da je moč to prodajo povezati tudi z našimi uspehi v smučarski areni. Po njegovem nimamo pri nas niti enega samega popolnoma urejenega zimskošportnega središča. Tudi Kranjska gora to ni in še dolgo ne bo. Razmišljamo parcialno, še daleč smo od povezovanja vseh sodelujočih v turističnem gospodarstvu, od tistih, ki delajo teptalce za sneg do spominkarjev. Seveda moramo

lesje administracije hitreje zavrti. Tudi zaradi tega bi kakšen uspešen obrat bil pri nas vprašljiv.

Mi sodelujemo s sarajevskim Unisom, za nas delajo vezi. Nekatere oblike sodelovanja bi bile sicer možne. Tako bo, denimo v petih letih Elan moral preiti na absolutno numerično krmiljenost proizvodnje, za kaj takega pa nima denarja. Pri tem pa obstaja možnost povezovanja s komerkoli, da le ima denar. Poleg tega je Elan tudi soliden poslovni partner.«

Povezovanje je možno predvsem z že uveljavljenimi partnerji, ki jih ni treba vleči naprej, ki že imajo mednarodno kvaliteto, kot denimo Alpina. Z njo so skupno ustanovili prodajno delovno organizacijo v Nemčiji.

Z Elanovimi izkušnjami med gospodarstveniki

Človek – delavec je močneje povezan z delovno organizacijo, v kateri dela, kot se to običajno misli.

»Nemogoče je, da bi bili v dobrem podjetju slabi ljudje in obratno. Okoli sebe je treba zbrati strokovno podko-

nekih strokovnih indicijah nosilci prihodnjega slovenskega in jugoslovanskega razvoja. Nekateri deli gospodarstva morajo preprosto izginiti s prizorišča. To je imperativ razvoja dogodkov. Nemogoče je, da v Jugoslaviji nenehno dravimo proti ustaljenim svetovnim tokovom. Prihodnost vidim v dejstvu, da se svet, ki na vrat na nos drvi v informacijsko družbo, obrača v takšno proizvodnjo, kjer pride na enoto proizvoda kar 70% znanja, le 20% kapitala in komaj borih 10% dela. Če vse te številke postavimo ob bok prenekanteremu našemu združevanju na silo, to takoj dobi drug predznak.«

Z deviznimi problemi se je Dolfe Vojsk opletal že dosedaj, posledaj jih bo moral prav tako reševati, prepričan pa je, da novi devizni zakon stvari ni spremenil. Še več: prepričan je, da za takšnim, kakršen je, stojijo tisti, ki so zagovarjali slabe gospodarje in ki niso bili pripravljeni prisluhniti težavam dobrih.

»Natanko tisti, ki pod krinko lažne obrambe, socialističnega samoupravnega sistema, ki ga menda ta trenutek še ni mogoče povsem izpeljati, kar bo moč kasneje, slepijo ljudi...«

Ni treba biti preveč prepričljiv pri ugotovitvi, da zakon, ki je že kaj kmalu po sprejetju, predvsem pa v naslednjih mesecih, moral doživeti prve spremembe, ne more biti dober zakon... preprosto ni bil dodobra prestrukturiran, posledice pa, meni Dolfe Vojsk, so vedno očitnejše. Izvoz za vsako ceno ne more biti rešitev, to je naposled tudi žalitev naših ljudi, ta razprodaja.

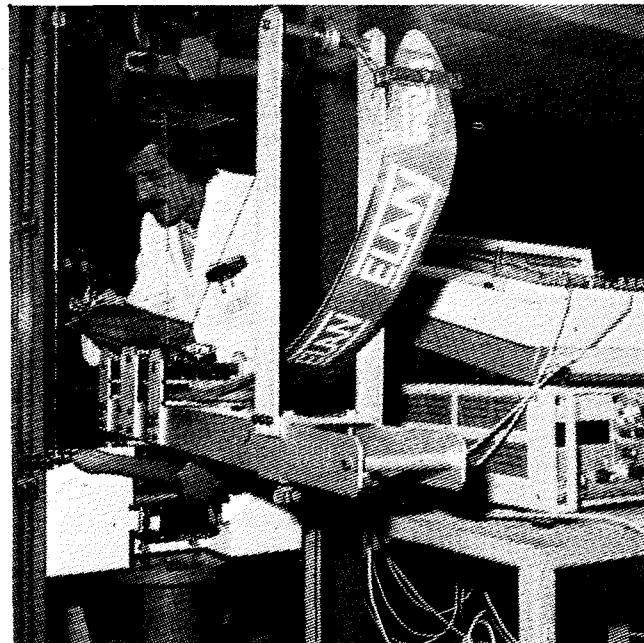
»Opozoril bi še na nekaj: klavarno je, da pri celotnem režimu ekonomskih odnosov s tujino nenehno opletamo s tem, kako bomo nekaj delili, sploh pa se ne sprašujemo, od kod bomo vzeli, ali smo se sploh pripravljeno žrtvovati za to.«

»V Elanu je bilo treba zagotovo delati. To je vsekakor dobra šola za delavce. Morda zaradi tega včasih ni zanimiv za mlade ljudi,« razmišlja Dolfe Vojsk, »saj se jim kje drugje za isti denar ni treba toliko truditi. Tudi odmaknjenost od centrov odvraca ljudi, četudi bi jih pravzaprav ne smela. Človek se mora v Elanu izkazati, tega pa marsikje ni, sedenje na plitvini povprečnosti je mikavnejše.

Resnično, pri ljudeh pogrešam delovne navade, spoznanja, da nekomu pripadaš, zavest, da ne moreš samo zahtevati...«

Njegovo življenje se je izoblikovalo med od cinkarniškega dima počrnelimi gabrskimi hišami, ki še danes pripadajo najbolj korenitim proletarcem, ta klenost je spravila Elan na svetovna smučišča. Na vrsti je – za Dolfeta Vojska sicer ne znanana – nova poteza.

Milenko Strašek

okna
LOGATEC

Z zadnje seje predsedstva RO ZZB NOV pred borčevsko skupščino

Kakor se za zadnjo sejo v starem delegatskem sestavu spodobi, so se delegati v predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije minulo sredo zbrali polnoštevilno. Potem ko so opravili vse uvodne formalnosti in izčrpali dnevni red, se jim je za njihovo delo in sodelovanje zahvalil predsednik predsedstva RO ZZB NOV Božidar Gorjan.

Tokrat so se v prvi točki dnevnega reda lotili nekaterih vprašanj o prekomorcih, ta pa predvsem zato, ker so borci skupnosti teh enot na svoji skupščini ugotavljali, da nekatera vprašanja o nastanku, bojni poti in bojnih prekomorskih brigad še niso zgodovinsko ustrezno obdelana, čeravno je nastalo že 18 knjig o tej temi z memoarsko vsebino. Prekomorci so prepričani, da bi do ustreznega zgodovinskega prikaza prišli prej in bolje s posredovanjem RO ZZB NOV Slovenije in to tako, da bi slovenska borčevska organizacija posredovala pobudo o sodelovanju tudi RO ZZB NOV Črne gore, BiH in Hrvaške, na katerih ozemljih in skupaj z njihovimi borci so se borili slovenski prekomorci, ki jih je bilo veliko in so imeli zlasti velike zasluge pri osvoboditvi jadranskih otokov. (Pri tem je še vse preskopo orisan in ocenjen pomen hitre osvoboditve otokov, preden so to lahko storili Angliji; s tem je bila preprečena vsa kršna možnost, da bi se odstavljani in neželjeni monarhiji ponudila priložnost za vračanje na jugoslovanska tla.)

Dr. Franček Hočevar, ki je pripravil za to sejo predsedstva tudi strnjeno besedilo o vprašanjih pisanja zgodovine o prekomorcih, je opozoril tudi na pomemben delež, ki so imele te partizanske enote ob zaključnih operaci-

jah za osvoboditev Jugoslavije, pa na delež, ki so ga imele pri osvoboditvi nekaterih drugih krajev v Jugoslaviji kot so Bihać, Knin in drugi, pri čemer je veliko število slovenskih borcev padlo skupaj s hrvaškimi, črnogorskimi in bosansko-hercegovskimi partizani. Predsedstvo je sprejelo takšno pobudo in bo k sodelovanju skušalo pritegniti prek omenjenih republiških borčevskih organizacij tudi druge, ne le slovenske strokovnjake.

K drugi in tretji točki dnevnega reda so člani predsedstva RO ZZB NOV Slovenije potrdili osnutek sprememb in dopolnitev Pravilnika o delu RO ZZB NOV Slovenije in pravila o organizaciji ter financiranju festivala Revolucija in glasba, ob tem pa niso bili zadovoljni z dejstvom, da njihove pripombe k predlaganim spremembam zveznega borčevskega statuta niso bile upoštevane.

V točki o kadrovskih vprašanjih je komisija, ki pri predsedstvu posebej deluje na tem področju, seznanila predsedstvo s predlogi za novo sestavo republiškega borčevskega predsedstva, za novega predsednika, podpredsednika, sekretarja, nadzorni odbor, delegate za zvezni borčevski odbor, za zvezni nadzorni odbor in predsedstvo ter za še nekatere funkcije; vse te predlogi so se izoblikovali v sodelovanju z občinskimi odbori ZZB NOV in jih predsedstvo potrdilo.

Na koncu naj zapišemo še, da se je na tej seji predsedstvo RO ZZB NOV strinjalo z mnenjem koroških partizanov in njihovo javno zahtevo, naj punkovska skupina Leibach opusti svoje sedanje ime.

B. Ž. J.

Lista kandidatov

za delegate ZZB NOV Slovenije v zveznem in nadzornem odboru ZZB NOV Jugoslavije

ZZB NOV Slovenije voli v zvezni zbor ZZB NOV Jugoslavije 10 delegatov.

Predlog kandidatov:	
1. Branko BABIČ	6. Jože OŽBOLT
2. Ivan FRANKO	7. Bojan POLAK-Stjenka
3. dr. France HOČEVAR	8. Ela ULRIH-Atena
4. Lado KOCIJAN	9. Tone ULRIH-Kristl
5. Majda NOVAČ-Urška	10. Stane VRHOVEC

ZZB NOV Slovenije voli v nadzorni odbor ZZB NOV Jugoslavije 1 delegata.

Predlog kandidata:

1. Vida KULOVEC

Lista kandidatov

ayza predsednika, podpredsednika in sekretarja ter člane predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

kandidat za predsednika RO ZZB NOV Slovenije:

Božidar GORJAN-Bogo

kandidat za podpredsednika RO ZZB NOV Slovenije:

Drago FLIS-Strela

kandidat za sekretarja RO ZZB NOV Slovenije:

Jože BOŽIČ

kandidati za člane predsedstva RO ZZB NOV Slovenije:

1. Mario ABRAM	15. Bogdan OSOLNIK
2. Viktor AVBELJ-Rudi	16. Zlato PAVLICA
3. Jože BERCE	17. Leopold PERNUS
4. Ciril CVETKO	18. Lado POHAR
5. Boris FLORJANČIČ	19. Stane POTOČAR-Lazar
6. Rudolf HRIBERNIK-Svarun	20. Stane REPAR
7. Branko JERKIČ	21. Mira SVETINA-Vlasta
8. Zmaga KAVČIČ	22. Plinio TOMASIN
9. Sveto KOBAL	23. Alojz ULE
10. Jolanda KOS	24. Janez VIPOTNIK
11. Stane MARKIČ	25. Janez VINKLER
12. dr. Vinko MOZETIČ	26. Pavla ZADOBOVŠEK
13. Cveto NOVAK	27. glavni urednik
14. Stane NUNČIČ	TV-15 Naš tovariš

Božidar Gorjan-Bogo

Rojen 1924, iz Ljubljane, nosilec Partizanske spomenice 1941, polkovnik v rezervi. Od leta 1982 je delegat v Zveznem zboru Skupščine SFRJ Jugoslavije. Član Republiškega odbora in predsedstva ZZB NOV Slovenije je od 1978. leta, od leta 1984 je predsednik RO ZZB NOV Slovenije.

Član SKOJ-a je postal leta 1939. Takoj ob okupaciji je bil med organizatorji mladine v Ljubljani v boju proti okupatorju. V Komunistično partijo je bil sprejet septembra 1941. Udeleženec pohoda II. grupe odredov NOV in POS na Štajersko, kjer je bil komisar Kozjanskega bataljona, nato namestnik komisarja IV. operativne zone in nazadnje Koroške grupe odredov.

Proti koncu vojne je delal v organih zaščite in notranjih zadev.

Leta 1952 je odšel v diplomatsko službo kot namestnik šefa delegacije SFRJ v Trstu, nato delal v ambasadi SFRJ v Londonu; po vrnitvi v domovino je postal sekretar Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije, nato poslanec v Skupščini SR Slovenije in v Zboru narodov Skupščine

SFR Jugoslavije. Leta 1982 je bil znova izvoljen za delegata v Zveznem zboru Skupščine SFR Jugoslavije.

Druženopolitično aktiven je bil tudi na drugih področjih; v Republiški konferenci SZDL Slovenije, v Zvezni konferenci SZDL Jugoslavije in še zlasti v ZZB NOV Slovenije in v Zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije. Božidar Gorjan je tudi pomembno prispeval k poglobljanju in krepitvi vsestranskih odnosov z borčevskimi in demokratičnimi gibanji v tujini zlasti v zamejstvu.

Drago Flis-Strela

Rojen 1921, iz Ljubljane, nosilec Partizanske spomenice 1941 in narodni heroj, sedaj predsednik Mestnega odbora ZZB NOV Ljubljana, član predsedstva in republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

V partizane je odšel že junija 1941. Do novembra 1942. leta je bil komisar 2. bataljona Soškega odreda, namestnik komisarja Severno-primorskega in Primorskega odreda NOVS. Po kapitulaciji Italije je bil imenovan za pomočnika komandanta III. operativne cone NOVS, konec septembra 1943 pa za komisarja goriške in kasneje Gradnikove brigade. Poleti 1944. leta je odšel v štab IX. korpusa NOVJ, kjer je bil do osvoboditve šef obveščevalnega centra.

V KPS je bil sprejet marca 1942. leta.

Po osvoboditvi je do demobilizacije leta 1952 deloval v organih za notranje zadeve, nato je bil do leta 1960 v diplomatski službi, kot odpravnik poslov Ambasade SFRJ v Tirani, svetnik v Veleposlaništvu SFRJ v Bernu in nazadnje na Ambasadi SFRJ v Parizu. Po vrnitvi iz diplomacije je postal generalni sekretar Zvezne zunanje-trgovske zbornice in Zvezne gospodarske zbornice, član Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije in pomočnik direktorja podjetja Intertrade, Ljubljana. Od leta 1975 do 1978 je bil predsednik Občinske konference ZKS Ljubljana Center, od 1978 do 1982 leta predsednik druženopolitičnega zbora Skupščine mesta Ljubljane in od leta 1982 dalje predsednik Mestnega odbora ZZB NOV Ljubljana. Član republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in njegovega predsedstva je od leta 1982. dalje.

Jože Božič

Rojen 1926 na Jesenicah, stan. v Ljubljani, dipl. politolog, udeleženec NOB od leta 1943, sedaj je predsednik skupščine Skupnosti socialnega varstva Slovenije.

Ceprav mladoleten se je že zgodaj vključil v narodnoosvobodilno gibanje kot aktivist OF in skojevac. V partizane je vstopil marca 1944, postal je sekretar Skoja III. SNOUB Ivana Gradnika. V KPS je bil sprejet 2. 10. 1944.

Ves čas po vojni je druženopolitično aktiven. V letih 1962–1965 je bil sekretar Okrajnega komiteja ZKS Koper, od 1967 do 1971. leta je bil republiški sekretar za delo; bil je član Centralnega komiteja ZSMS, dva mandata član Centralnega komiteja ZKS, od leta 1971 do 1974 je bil član sekretariata predsedstva Zvezne konference SZDL Jugoslavije, od 1974 do 1978. leta podpredsednik druženopolitičnega zbora Skupščine SR Slovenije in predsednik komisije Skupščine SRS za volitve, imenovanja in administrativne zadeve, od leta 1978 do 1982 je bil predsednik odbora Zveznega zbora Skupščine SFRJ za notranjo politiko in od leta 1982 dalje je predsednik skupščine Skupnosti socialnega varstva Slovenije.

Mala anketa o delovanju svetov za tradicije v občinskih konferencah SZDL Postojne, Laškega in Ilirske Bistrice

Še več dela s šolsko mladino

Reprezentančnega vzorca, kot bi rekli sociologi, s to anketo ne bomo dosegli, želeli pa smo vsaj odskriti zastor v delovanje svetov za razvijanje tradicij NOB in revolucije pri občinskih konferencah SZDL, ki so bili ustanovljeni prav zato, da bi se vsa ta dejavnost počasi in zanesljivo prenesla od ZZB NOV na najširšo fronto, da bi s širšimi pristopi in v sodelovanju z ljudmi različnih generacij našli načine in poti, kako, današnjim razmeram in današnjemu življenju v korist, predstaviti pomen in vlogo Osvobodilne fronte slovenskega naroda in tudi celotnega narodnoosvobodilnega boja.

Spraševali smo, koliko let delujejo njihovi sveti za tradicije, koliko članov štejejo, kaj konkretno so delali v lanskem letu. Nato smo jih vprašali kje, menijo, so za razvijanje revolucionarnih tradicij in tradicij NOB še neizkoriščene možnosti, kako ocenjujejo pri svojem delu povezovanje z mladimi, kakšen je delež sodelovanja ZZB NOV, kakšno je povezovanje teh svetov s krajevnimi organizacijami SZDL ter borčevskimi in mladinskimi aktivisti. Prav tako smo jih povprašali, kako se v to delo vključujejo zaposleni občani, (ki niso ne borci ne mladinci).

Ker pa sodijo k delovanju svetov za tradicije tudi vprašanja pregleda nad varovanjem spomenikov NOB in revolucije, smo jih vprašali tudi o tem. Nazadnje smo želeli odgovor na vprašanje, če

imajo konkretne predloge za še uspešnejše delo za razvijanje izročil NOB na republiški ravni, oziroma, kaj bi še predlagali v obravnavo Svetu za razvijanje tradicij NOB in spomeniško varstvo pri RK SZDL Slovenije?

Pri začetkih delovanja teh svetov so bili v različnih krajih različno urni. V Postojni, na primer, so začeli s delom leta 1978, v Laškem deluje svet že 18 let, v Ilirski Bistrici pa štiri leta. V Postojni šteje svet 13 članov, ki so delegatsko zastopani iz vseh druženopolitičnih organizacij, ZRVS, občinske izobraževalne skupnosti, kulturne skupnosti, ZKO in zveze prijateljev mladine ter predstavnikov JLA. Laški svet šteje 12 članov, ilirsko-bistriški pa 9.

Na vprašanje, kaj so delali lani, so nam odgovorili takole: v Postojni so zadnji dve leti v sodelovanju z Odborom aktivistov bivših okrožij OF pri POK SZDL Postojna posvetili največ pozornosti pripravi gradiva za izdajo Vodnika po partizanskih poteh. V njem je obširno in natančno zajeto dogajanje v občini v letih 1941–1945.

V Laškem so se lani najbolj posvetili urejanju in sprejemanju družbenega dogovora o zaščiti in urejanju obeležij NOB.

Poleg tega so obravnavali in dajali pobude še za številne naloge: dali so svoje pobude k oblikovanju občinskega koledarja pršlav za leto 1985, s sindikati so se dogovarjali o večji aktivnosti pri ohranjanju tradicij NOV

v tovarnah in drugih delovnih kolektivih; predlagali so občinskemu svetu ZS, naj postanejo prymajski izleti delavcev na Šmohor in bližnje izletniške točke tradicionalni, skupaj s KO za društva in družbene organizacije so pripravili oceno o aktivnosti in prenašanju revolucionarnih izročil na članstvo društev in družbenih organizacij v občini (ter na tej osnovi pripravili priporočila za poglobljene aktivnosti), osnovnim šolam so dali pobudo za poglobljenejše obravnavanje dogodkov v domačem kraju in občini pri učnem zgodovine NOB. Občinski zvezi borcev so dali pobudo za dopolnitev seznama obeležitve potrebnih dogodkov iz časa narodnoosvobodilnega boja in pisanja o osebnostih. Tudi oni so sodelovali pri pripravi vodnika po partizanskih poteh, se s krajevnimi skupnostmi dogovarjali o načinih praznovanja krajevnih praznikov ter sodelovali pri sprejemu kurirčeve pošte, štafete mladosti in ne nazadnje pozorno spremljali pohodnike po poteh Štirinajste.

Ilirskobistriški svet za tradicije pri tamkajšnji OK SZDL je lani skupaj z drugimi druženopolitičnimi organi in organizacijami v občini sodeloval v organizaciji velike republiške proslave ter srečanja borcev Četrte armade, borcev-domatinov, prekomorcev, mladine in vojakov... Poleg je sodilo odkrivanje spomenika na Knežaku, pa zbor 7. banjške in 8. kordunske divizije, zbor Istr-

skega odreda in petega bataljona VDV ter aktivistov OF. Med akcije, kjer sodeluje z delom svet za tradicije, so našli poleg kurirčeve pošte in tradicionalne štafete še pohode po partizanskih poteh (kov je tisti na Snežnik in manifestacije s kresovi ob dnevu OF ter 1. maju. Četrtega julija je njihov občinski praznik (takrat navadno organizirajo mladinske pohode), na dan borca pa vsako leto v občini organizirajo razna športna tekmovanja. Potlej so tu še tradicionalni prazniki kot je dan mrtvih (s komemoracijami in obiski partizanskih grobov). Iz njihovega naštevania izpeljanih akcij razberemo, da je svet za tradicije pri SZDL sicer pri večini udeležev z delom članov, da pa gre za prepletajočo se akcijo večih struktur, od mladih do ZRVS, ZZB NOV in do JLA.

Skoraj ni področja dela, kjer ne bi imeli še neizkoriščenih možnosti za boljše delo. Zato smo v enem od vprašanj pobarali tudi o tem. Laščani so nam odgovorili, da se jim zdi, da je neizkoriščenih možnosti res še precej, zlasti pa so mnenja, da bi morali člani ZZB NOV še bolj kot doslej, sodelovati s šolami in mladinskimi organizacijami, da bi še bolj neposredno prenašali izročila NOB na mlade. Postojnčani so na to vprašanje odgovorili podobno, pri tem pa so prepričani, da so zlasti neizkoriščene mlade moči v ZSMS in da je tu še dosti dela s šolami. Izrazita praznina pa se kaže na srednjih šolah, so opozorili.

V Ilirski Bistrici menijo, da je eho bistvenih vprašanj, ki jih bodo morali bolj odgovorno obravnavati, vprašanje kadrovanja in kadrov.

Lastno delo, torej delo svetov za tradicije, so ocenili ta-

kole: V Laškem je sodelovanje z mladino in ZZB NOV dobro (pohvalili so posebno sodelovanje z ZZB NOV); v Postojni, menijo, so sodelovanje in utečene oblike dela (tako z ZSMS kot z ZPM) dobro organizirane, samokritično pa pripominjajo, da bi bilo najbrž še boljše, če bi njihov svet prek OK SZDL dajal še več novih pobud za podružbljanje tradicije NOB (posebno v združenem delu in KS). V Ilirski Bistrici ocenjujejo, je delež ZZB NOV pri razvijanju izročil NOB še vedno največji, sodelovanje s krajevnimi organizacijami je dobro, saj se vsi med seboj poznajo. V Postojni so zlasti plodno sodelovali s krajevnimi organizacijami ob pripravljanju že omenjenega gradiva za vodnik, pri čemer so aktivirali tudi številne posameznike za zbiranje podatkov na terenu.

O spomeniškem varstvu in varstvu spomenikov NOV pa takole: V Laškem se pripravljajo samoupravne akte v zvezi z varovanjem spomenikov NOV in revolucije in dogovor o tem, kdo naj bi bil zadolžen za urejanje vsakega posameznega spomenika; v Ilirski Bistrici imajo pri občinskem odboru ZZB NOV zbrano vso dokumentacijo o tamkajšnjih spomeniških obeležjih, medtem ko pri njihovem vzdrževanju, tako so zapisali, sodelujejo predvsem: šolska mladina, taboriška organizacija in krajevne organizacije ZB. V Postojni so 1984. leta sprejeli Družbeni dogovor o obveznostih in urejanju, vzdrževanju in varstvu spomenikov, plošč in drugih obeležij predvojnega revolucionarnega gibanja, narodnoosvobodilnega boja in povojne graditve samoupravne socialistične družbe in postavljaju njhiv na območju obči-

ne Postojna; na podlagi tega dogovora so sprejeli tudi samoupravne sporazume po krajevnih skupnostih (na pobudo OOZZB NOV ter sveta za tradicije pri OK SZDL). Vsi spomeniki v občini imajo z delom na tem področju zadovoljni.

Pa še zadnje vprašanje na katerega so odgovarjali predstavniki svetov za tradicije Laškega, Postojne in Ilirske Bistrice: Kaj bi še lahko vključili v delo republiškega sveta za tradicije pri RK SZDL?

Zelijo si predvsem več konkretnjših usmeritev za delo. Laščani so za to dali konkreten primer. (Zakaj, so se spraševali, nam ne bi dogovor na republiški ravni pri vprašanju, kdo naj skrbi za posamezne vrste spomenikov, in podobno). V Ilirski Bistrici pa so prepričani, da bi se moral svet pri RK SZDL na nek način povežati z ustreznimi organi za šolstvo, ki bi potem pripravili priporočila in naloge za šole. Tako bi bilo bolj natančno opredeljeno, kaj in koliko gradiva iz zgodovine NOV naj učenci predelajo. Postojnčani pa ne nazadnje menijo, da bi jim republiški svet poleg koristnih pobud posredoval tudi dobre primere delovanja na tem področju v drugih občinah.

V odgovornih na naša vprašanja so sodelovali: Karlo Spacal (predsednik sveta za tracije pri postojnski OK SZDL), Anton Barbiš (predsednik sveta za tradicije pri OK SZDL Ilirske Bistrice), Fanika Wiegela, (predsednica sveta za tradicije v OK SZDL Laško), ter sekretar laške socialistične zveze Franci Kadunc.

B. Ž. J.

Pred šestnajstim srečanjem ZRVS Jugoslavije Temeljite priprave za sprejem gostov

Revirski rezervni starešine ocenjujejo minulo delo

V vseh triindvajsetih slovenskih občinah, ki bodo gostile delegacije Zveze rezervnih vojaških starešin iz drugih jugoslovanskih republik in pokrajin, so priprave na srečanje v polnem teku. Kranjska občinska konferenca ZRVS bo gostitelj dela delegacije iz Vojvodine. V Kranju bo tudi osrednja prireditev ob 16. srečanju ZRVS Jugoslavije, za to se v tej gorenjski občini še temeljiteje pripravljajo na to delovno srečanje.

Sekretar občinske konference ZRVS Kranj Peter Pečnik pravi, da so že ustanovili sedemčlansko komisijo, ki bo poskrbela, da se bodo gostje na Gorenjskem dobro počutili. V organizacijski komisiji so člani predsedstva OK ZRVS in predstavnik ZZB NOV, saj bo srečanje rezervnih starešin tudi zbor gorenjskih aktivistov.

Program, ki ga je pripravila komisija, predvideva, da bodo goste, če bodo prišli z avtobusom, pozdravili na cesti Ljubljana-Kranj pri vasi Meja. Če bodo prišli z letalom, jih bodo pričakali na le-

tališču Brnik. Nato jih bodo odpeljali v dom Ivo Lola Ribar, kjer bodo nastanjeni, zvečer pa se bodo srečali in pogovarjali s predstavniki občinskega izvršnega sveta in predstavniki družbenopolitičnih organizacij - SZDL, ZKS, sindikata, ZZB NOV ter ZSM. Ti jih bodo seznanili z razvojem občine in z njenim gospodarstvom, poudarili pa bodo dejstvo, da je njihova občina Jugoslavija v malem, saj v kranjskih delovnih organizacijah delajo delavci iz vseh krajev naše domovine. Folklorna skupina jim bo zaplesala nekaj go-

renjskih plesov in zapela nekaj slovenskih pesmi.

Naslednji dan, tretjega julija torej, bodo gostje v spremstvu gostiteljev obiskali eno izmed kranjskih delovnih organizacij; katera bo, še ni določeno. Predvidevajo, da bi si v njej ogledali proizvodne obrate, predstavniki delovne organizacije pa bi jih seznanili z doseženimi rezultati in z načrti za prihodnost.

Po obisku v združenem delu bodo odšli v Stražišče in obiskali krajevno konferenco ZRVS. Tam bo potekal tudi pogovor na temo ZRVS in družbena samozaščita, ki jo bodo obravnavali v vseh občinah gostiteljicah. Spregovorili bodo tudi o sodelovanju med krajevno konferenco ZRVS in krajevno skupnostjo ter delovnimi or-

ganizacijami, ki so na njenem območju.

Predvidevajo, da bodo gostje iz Vojvodine popoldne obiskali Planico pri Crnogrobu, kjer je spomenik narodnemu heroju Stanetu Žagarju. Od tam je videti tudi Dražgoše, tako da bodo gostom lahko povedali kaj tudi o pomenu te vasi v naši zgodovini. Ena izmed kranjskih kulturnih skupin bo pripravila priložnostni program. Če bo vreme lepo, bodo priredili manjše tovariško srečanje.

Četrtega julija, torej na dan borca, se bodo gostje iz Vojvodine udeležili osrednje proslave, na katero bodo prišli tudi rezervni starešine iz kranjske občine in člani njihovih družin. Po proslavi in skupnem kosilu se bodo kranjski rezervni vojaški sta-

rešine poslovili od svojih gostov.

Seveda vse to ne bo zastoj. Ker občinska konferenca ZRVS nima denarja za te namene, je organizacijska komisija sestavila finančni

geslom Bratstvo in enotnost 86, v Kranju, pa kranjski rezervni starešine v zvezi z njo nimajo neposrednih nalog. V dogovoru z republiško konferenco ZRVS Slovenije se bodo v priprave vključevali le po potrebi.

Zelo zavzeto so kranjski rezervni vojaški starešine sodelovali v pripravah na srečanje pobratenih mest, ki je bilo ta ponedeljek in torek v Banjaluki. Srečali so se predstavniki Zemuna, Kranja, Raba, Osijeka, Leskova, Hercegnovega, Bitole in Banjaluke. V delegaciji vsakega teh mest sta bila tudi po dva predstavnika ZRVS. Rezervni starešine so na posebnem sestanku govorili o delu in izkušnjah pri usposabljanju svojih kadrov. Kranjska predstavnika sta povedala, kako imajo to organizirano pri njih. Rezervni starešine iz pobratenih mest so z veliko pozornosti spremljali njune besede, saj je po njihovi sodbi sistem usposabljanja in preverjanja znanja v naši republici veliko bolj učinkovit, kot je pri njih.

Bojan Kuntarič

Peter Pečnik

načrt, ki ga bo dostavila sekretariatu za finance občinske skupščine.

Čeprav bo osrednja prireditev ob šestnajstem srečanju rezervnih starešin Jugoslavije, ki bo potekalo pod

JLA in pridelovanje hrane Najpomembnejša stranska dejavnost

Jugoslovanska ljudska armada namenja zadnja leta veliko pozornosti pridelovanju hrane na lastnih poljih in v hlevih. Tudi ljubljansko armadno območje ni izjema. Tako so skoraj v vseh vojašnicah začeli pridelovati hrano. Seveda ne pridelujejo vsi vse, ampak le tisto, za kar imajo možnosti. V okviru tako imenovanega »zelenega načrta« pridelajo skoraj vso zelenjavo za svoje potrebe, veliko krme za živino v svojih hlevih ter hrano za svinje v pitališčih.

Lep zgled zaključenega vojaškega gospodarstva je v sestavi enote JLA, ki ji poveljuje starešina Spiro Niko-

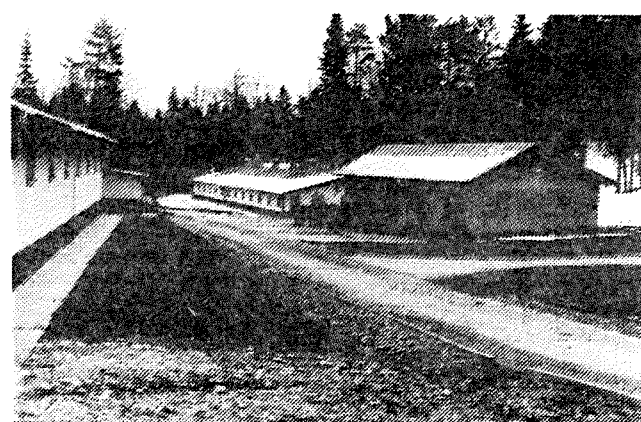
imajo zdaj plemenske svinje in mlade prašičke do petindvajset kilogramov teže, ki jih nato dajo v pitališče.

ta farma »čista« in ne onesnažuje okolice, kar je njena posebna prednost. Čeprav je še vedno v poizkusni proizvodnji, načrtujejo, da bodo v tem srednjeročnem obdobju vsako leto vzredili približno 1100 pitancev.

Veterinarja stažista Dragomirja Radmila smo vprašali, kakšne vrste prašičev redijo. »Svinje so tako imenovane linija 12, to je križanec med švedskim landrasom in angleškim yorkshircem, merjasec pa je nemški landras. S tem križanjem dobimo vrsto, ki daje zelo veliko mesa in malo maščobe. Če bi povedali v odstotkih: približno 43 odstotkov žive teže živali je

zasnovano tako, da je vse skupaj proizvodna celota. Na poljih, denimo, pridelujemo koruzo, ki jo nato uporabimo za pisanje prašičev. Ob tem pa pridelujemo tudi zelenjavo in druge povrtine. Lani smo tako pridelali pet tisoč kilogramov mlade čebule, dva tisoč petsto kilogramov kumaric in prav toliko solate, šestdeset ton sena, petnajst ton ječmena in pet tisoč kilogramov zimske čebule. Če seštejemo vrednost kmetijske proizvodnje in živinoreje, smo imeli lani nekaj manj kot 14 milijonov dinarjev čistega dohodka.«

Seveda pa nobena dobra kmetija ne more obstajati brez pridnih rok. V tem primeru gre za roke vojakov, ki se po urjenju za svoje osnovne naloge odločijo, da bodo pomagali pri delu. Trenutno jih je na Crngrobu osem. Dva skrbita za prašiče, dva za pitališče, trije so prišli zato, da bodo pomagali pri setvi koruze, en vojak pa je »deklica za vse,« saj pomaga tam, kjer je treba. Glede na

Farma za pisanje prašičev na Crngrobu

lu stuširajo. Vsak dan zamenjajo tudi delovne obleke, saj tako zahtevajo predpisi, s tem pa se izognejo morebitnim boleznim.

Ob koncu obiska na Crngrobu smo starešino Radomirja Manasijevića vprašali, zakaj so se v JLA odločili za pridelavo hrane za lastne potrebe. »Konec sedemdesetih let smo ugotovili, da imamo za to vse možnosti. JLA je imela po vsej Jugoslaviji rodovitno zemljo, ki ni bila izkoriščena. V začetku osemdesetih let je nastal tako imenovani zeleni načrt, s katerim smo predvideli proizvodnjo hrane za lastne potrebe. Seveda je bil prvi pogoj za tašno proizvodnjo v tem,

da z njo ne smemo zmanjševati bojne pripravljenosti naše armade za obrambo. To pomeni, da se vojaki ukvarjajo s pridelavo hrane v prostem času oziroma potem, ko končajo urjenje in usposabljanje. Iz leta v leto je ta proizvodnja rasla, s tem pa se je armada umikala z domačega tržišča hrane, ki je tako bolj založeno in tudi bolj stabilno. Po drugi strani pa potrošimo manj sredstev za nakup hrane in tako prihranimo veliko denarja, ki ga lahko uporabimo drugje. V prejšnjih letih se je pokazalo, da je lastna proizvodnja hrane gospodarsko povsem opravičljiva,« je poudaril Radomir Manasijević.

Bojan Kuntarič

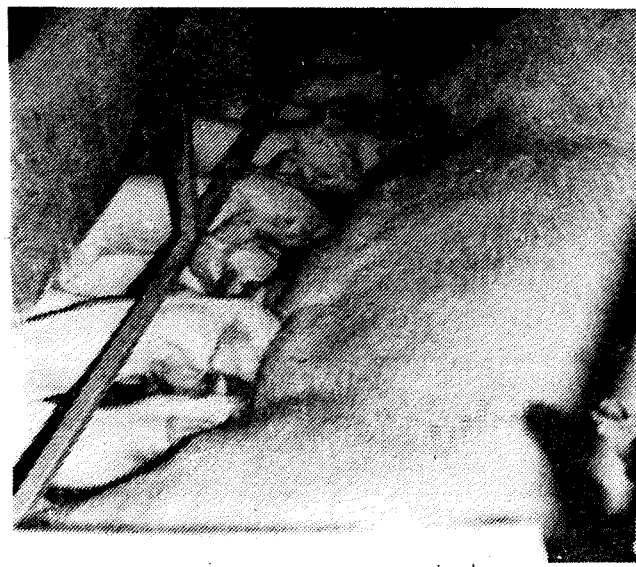
Starešine iz poveljstva enote, ki ji poveljuje Spiro Niković, skoraj vsak dan obiskujejo posestvo. Tako so sproti seznanjeni z vsem, kar se tam dogaja. Z nasveti jim pomagajo strokovnjaki Kmetijske zadruge Škofja Loka. Na posnetku se starešini Radomir Manasijević in Miroslav Švrliuga pogovarjata z vojakom Dragomirjem Radmilom, Miloradom Jovanovićem, Nenadom Škarićem, Josipom Buljovićem, Istvanom Gerejem, Goranom Kostićem, Dragom Lehkim, Vladimirjem Mrkićem in Mirkom Topićem.

vič. To posestvo seveda ni na enem mestu, pač pa pridelujejo hrano po vseh vojašnicah. Tako skoraj vsaka vojašnica prideluje zelenjavo; v eni izmed njih se ukvarjajo z rejo ovac, v drugi redijo konje vrste haflinger, v tretji sadijo koruzo. Osrednja dela tega posestva pa sta vsekakor kmetijska farma in pitališče za svinje na Crngrobu.

Posebej so v enoti, ki ji poveljuje starešina Spiro Niković, ponosni na farmo za vzrejo in pisanje svinj. S pisanjem so se začeli ukvarjati pred približno štirimi leti. Takrat so pri kmetijski zadruzi Panonka v Murski Soboti kupili pujske, težke do petindvajset kilogramov, ki so jih nato pitali do približno stodesetih kilogramov teže. Leta 1984 so sklenili zgraditi prasišče, objekt, v katerem

Kot pravi starešina Radomir Manasijević, spitaajo v vsakem turnusu približno 330 pitancev. Lani so tako vzredili 720 pitancev, ki so dali približno 33 tisoč kilogramov mesa. To je znatno več, kot potrebuje njihova enota, zato so meso prodali drugim enotam v ljubljanskem armadnem območju, in sicer precej ceneje, kot so bile cene na trgu.

Starešina Miroslav Švrliuga, ki je po poklicu veterinar, pravi, da je njihova farma, narejena po najnovejših znanstvenih dosežkih. Čeprav so jo zgradili v lastni režiji, so jim načrte zanjo pripravili v Emonainženiringu v Zalogu. Zasnovana je tako, da se vsi odpadki, fekalije in drugo zbira v posebnih jamah, od koder jih kot gnojilo razvažajo po poljih. Tako je

Strokovnjaki Emonainženiringa večkrat obiščejo prašiče in pravijo, da je delo izredno dobro organizirano. O tem priča tudi podatek, da iz vsakega gnezda preživi povprečno od osem do devet pujskov.

meso. Seveda v to niso všteti drobovina, parklji, glava in kri,« pravi Dragomir Radmilo.

Upravitelj celotnega posestva na Crngrobu je Nenad Škarič, sicer veterinarski tehnik. »Naše posestvo je

to, da je delo naporno in odgovorno, so vojaki tudi primerno nagradjeni, in to z nagradnimi dopusti ter raznimi pohvalami. Živijo v lepo urejeni hiši, kjer imajo centralno gretje in toplo vodo, tako da se lahko po napornem de-

Revirski rezervni starešine ocenjujejo minulo delo

Te dni potekajo v revirskih občinah programske volilne konference zveze rezervnih vojaških starešin. V Hrastniku je bila seja 17. aprila, v Zagorju ob Savi 18. aprila, v Trbovljah pa bo programska volilna seja danes, 24. aprila.

Na vseh konferencah je bila udeležba zadovoljiva, razprave pa kritične in ustvarjalne. Delegati in gostje so razpravljali o letnih poročilih za leto 1985 in poročilih za minulo štiriletno obdobje, govorili pa so tudi o načrtih dela za letošnje leto ter o programskih usmeritvah za obdobje 1986-1990.

Iz uvodnih poročil so na konferencah ugotovili, da so sprejete načrte uresnili in da so organizacije ZRVS dosegle precejšnji napredek pri utrjevanju in krepitvi samostojnej-

šega dela svojih krajevnih organizacij in svojih aktivov v delovnih organizacijah.

Precej pozornosti so namenili tudi letošnjemu tradicionalnemu srečanju ZRVS Jugoslavije, ki bo v začetku julija v Sloveniji, letošnji petinštirideseti obletnici vstaje slovenskega ljudstva in ustanovitve OF ter prve proletarske brigade, kakor tudi kongresom, katerih dokumente in gradivo bodo revirski rezervni vojaški starešine proučevali individualno in organizirano.

Med drugim so obravnavali tudi vprašanja obrambne vzgoje delovnih ljudi in občanov ter zlasti mladine, vključevanje rezervnih starešin v obrambne priprave in nekatere druga vprašanja.

Rudi Matko

V teh dneh se spominjamo 24. aprila

...leta 1920 je prišlo na Zaloški cesti v Ljubljani do krvavega spopada med orožniki in delavci, ki so v sprejemanju korakali proti mestnemu središču, kjer naj bi se udeležili protestnega zborovanja stavkajočih železničarjev. Med spopadom je bilo ubitih trinajst demonstrantov ter en otrok.

...leta 1949 so v Ljubljani položili v skupno grobnico posmrtno ostanke narodnih herojev Slavka Šlandra, Toneta Tomšiča, Miloša Zidanskega, Franca Rozmana-Staneta in Majde Šilčeve.

25. aprila
...leta 1929 so žandarji pri Sv. Duhu na Kozjaku ob jugoslovansko-avstrijski meji ubili Djuro Djakovića in Nikolo Hečimovića.

...leta 1945 se je začela v San Franciscu ob udeležbi predstavnikov 46 držav ustanovna konferenca organizacije Združenih narodov.

26. aprila
...leta 1941 je obiskal Maribor vodja tretjega rajha Adolf Hitler in izrekel ukaz: »Naredite mi to deželo spet nemško.«

27. aprila
...leta 1941 je bil v Ljubljani ustanovni sestanek Proti-imperialistične fronte slovenskega naroda (ki se je v Osvobodilno fronto preimenovala ob nemškem napadu na Sovjetsko zvezo.)

...leta 1943 je bil na Pugledu zbor aktivistov Osvobodilne fronte.

28. aprila

...leta 1942 so Italijani pri Radohovi vasi ustrelili prvih šest talcev v tedanji Ljubljanski pokrajini.

...leta 1943 so ženske v Ljubljani na pobudo OF pred sedežem italijanskega armadnega zbora demonstrirale zoper okupatorjevo nasilje in zahtevale izpustitev internirancev.

...leta 1945 so italijanski partizani izvršili smrtno obsodbo nad Mussolinijem. Istega dne so Nemci v Caserti podpisali brezpogojno kapitulacijo svojih enot na italijanskem ozemlju.

30. aprila
...leta 1945 je naredil samomor Adolf Hitler. Istega dne je Rdeča armada prodrla v Berlin.

1. maja
...leta 1889 je prvi kongres Druge internacionale razglasil prvi majski dan za mednarodni praznik dela, in sicer v spomin na krvavi dogodek v Chicagu, kjer je ameriška policija na ta dan tri leta poprej ubila in ranila kakih 200 delavcev – demonstrantov, ki so se bojevali za osemurni delavnik.

...leta 1942 so Italijani v Ljubljani kot prva talca ustrelili Ernesta Eyppra in Mirka Gašperina.

...leta 1943 je izdal vrhovni štab NOV in POJ ukaz o uvedbi oficirskih in podoficirskih činov v partizanski vojski.

2. maja
...leta 1945 so enote 4. jugoslovanske armade po hudih pouličnih bojih osvobodile Trst.

4. maja
...leta 1945 je prispel v osvobodeno Ajdovščino glavni štab NOV in POS. Istega dne so domobranci med svojim umikom na Turjaku umorili 26 pripadnikov osvobodilnega gibanja.

...leta 1980 je umrl predsednik Tito.

5. maja
...leta 1818 je bil rojen Karl Marx.
...leta 1945 je bila na seji SNOS v Ajdovščini ustanovljena prva slovenska narodna vlada pod predsedstvom Borisa Kidriča.

Organizacija in delovanje zalednih enot na teritoriju VII. in IX. korpusa

Pripomba na pisanje Kumše Karla v TV-15

Po kapitulaciji Italije v septembru 1943 se je naša narodna osvobodilna vojska močno povečala in osvobodila večji del slovenskega ozemlja. Z vstopom vse večjega števila novih borcev v enote NOV in POS se je pokazala potreba, da se tudi v tem delu naše domovine organizirajo zaledne enote na enak način kot na drugih področjih osvobojenega ozemlja po vsej Jugoslaviji.

Komande mest, komande vojnih področij in drugih zalednih enot so ustanovili takoj po kapitulaciji Italije. Pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije je bil formiran oddelk za zaledje, za načelnika pa je bil imenovan Franc Tavčar-Rok, zdaj generalpolkovnik v pokoju. Delovanje zalednih enot na sektorju VII. korpusa NOV in POS je bilo zelo uspešno in v veliko pomoč operativnim enotam v boju proti sovražniku.

Tako pa ni bilo na sektorju IX. korpusa, kajti štab tega korpusa je kmalu po vdoru nacističnega sovražnika na to ozemlje razformiral že ustanovljeno Idrijsko vojno področje in pripadajoče komande mest. Vzrok je bil onemogočeno delovanje zalednih enot zaradi stalnih vdorov sovražnika na osvobojeno ozemlje. Iz te vojske je organiziral dva odreda. Glede na to, da so zaledne enote zelo uspešno delovale na sektorju VII. korpusa, čeprav je sovražnik tudi na tem področju večkrat vdiral na osvobojeno ozemlje, je oddelk za zaledje glavnega štaba NOV in POS odločil, da se tudi na območju IX. korpusa ponovno organizirajo zaledne enote enako kot so organizirane na sektorju VII. korpusa.

Z dopisom št. 100/44, z dne 18/2-1944 je bil prvi usposobljen kader poslan k štabu IX. korpusa z nalogo, da skupaj organizirata zaledne enote na isti način kot so organizirane na področju VII. korpusa. Pri organizaciji zalednih enot na sektorju IX. korpusa je del izkušnega kadra po-

gih zalednih enot. Komanda vipavskega vojnega področja se je pozneje preimenovala v komando goriškega vojnega področja.

Tega, kar je navajal Karel Kumše o delovanju zalednih enot na področju komande goriškega vojnega področja,

Celotno organizacijo zaledja na sektorju IX. korpusa je organiziral oddsek za zaledje (vojna oblast) skupaj s štabom IX. korpusa in seveda s pomočjo oddelka za zaledje glavnega štaba NOV in PO Slovenije. Franc Tavčar-Rok se je zelo angažiral za čim uspešnejše delovanje za-

Štabu IX. korpusa
Na položaju

Obveščeni smo, da je štab IX. korpusa razformiral idrijsko področje in organiziral iz te vojske dva odreda.

Ker pa je na sektorju IX. korpusa precej ozemlja, ki ga kontrolirajo naše sile NOV, se je oddelk za zaledje Glavnega štaba NOV in POS skupno z glavnim štabom odločil, da se tudi na sektorju IX. korpusa ponovno organizirajo zaledje, na isti bazi kot je to organizirano na sektorju VII. korpusa.

Oddsek za zaledje je za svoje delo odgovoren Oddelku za zaledje pri Glavnem štabu NOV in POS, obenem pa štabu IX. korpusa. Funkcionarje postavlja oddsek za zaledje po predhodni Vaši odobritvi. Funkcionarji v zaledju naj bi bili po možnosti stari, preizkušeni borci, elastični, disciplinirani, požrtvovalni in iniciativni.

Organizirajte eno področje, ki naj nosi svoje staro ime. Pri področju naj se organizira ekonomat, saniteta, področno vojaško sodišče in oddsek za zvezo. Na čelu teh oddelkov stojijo šefi oddelkov in so odgovorni za svoje delo komandi področja in oddelkom pri štabu IX. korpusa. Funkcionarji, ki so prispeleli v Vaš štab imajo

točno ustna navodila o tem in bogate praktične izkušnje.

Uspeh dela vojske v zaledju je odvisen od skupnega sodelovanja s civilno oblastjo ter ostalimi organizacijami OF. Zato se morajo komande področij in komande mest z njimi redno sestajati in na skupnih sestankih reševati vsa aktualna vprašanja.

Ker vojska v zaledju stalno živi skupno s civilnim prebivalstvom in ima z njim zelo veliko opravka, morajo biti čete partizanskih straž politično visoko dvignjene.

Štab IX. korpusa naj ukrene vse takoj potrebne in pristopi sporazumno z oddelkom za zaledje k organizaciji tega. Ponovno pripominjamo, da je tov. Rusjan Ernest vodja oddelka za zaledje pri Vas izkušen v tem poslu in bo delo lahko zafunkcioniralo v najkrajšem času.

Smrt fašizmu – Svoboda narodu!
Za Glavni štab NOV in POS
načelnik štaba – polkovnik:

Zig:
Načelnik oddelka:

Tavčar Franc l. r.

Dostavljeno: Štabu IX. korpusa in Oddelku za zaledje pri štabu IX. korpusa

slan iz zalednih enot teritorija VII. korpusa, drugi del potrebnega kadra pa je dodelil štab IX. korpusa. To so bili predvsem stari borci, ki zaradi izčrpanosti in bolezni niso bili sposobni za operativno vojsko.

Oddsek za zaledje (vojna oblast) je zajemal komande idrijskega, vipavskega, kobariškega in goriškega vojnega področja s pripadajočimi komandami mest ter dru-

gi pa dejansko zajema celotno delovanje zaledja na sektorju IX. korpusa, ni treba ponavljati, saj je opis dober, čeravno nekoliko olepšan. Kumše namreč preveč poudarja zasluge delovanja komande goriškega vojnega področja. Opisje, kot da je bila ta komanda organizator zaledja na sektorju IX. korpusa in pri tem navaja seveda tudi svoje osebne zasluge, kar pa dejstvom ne ustreza docela.

lednih enot na sektorju IX. korpusa in v ta namen tudi odredil najbolj izkušene komande in strokovne kadre. Komande vojnih področij in komande mest so izvrševale le naloge oddelka za zaledje pri štabu korpusa oziroma oddelka za zaledje glavnega štaba NOV in PO Slovenije. Celotno delovanje zalednih enot je bilo usmerjeno kot pomoč operativnim enotam v borbi proti sovražniku.

Ernest Rusjan

Gustav Ajdič

Junaški podvig pilota Karla Murka v aprilski vojni 1941

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

Z zanimanjem sem poslušal živahno Murkovo pripovedovanje, še prej pa mi je kot dokaz verodostojnosti dogodkov pomolil izrezek članka v Politiki. Se na misel mi ni prišlo, da bi podvomil v resničnost Karlovega opisa, toda avstrijska varianta mi je bila takoj sumljiva, saj je Karel Murko vendar še danes živ. Verjetno je bilo potrebno, da se o dogodku napiše na tak način, da bi tako lahko opravičili neopazen dolet in nepričakovano bombardiranje mesta Gradec, hkrati pa pomirili prebivalce s tem, da so drznega napadalca sestrelili, kar naj bi se v prihodnje dogodilo tudi vsem ostalim jugoslovanskim letalcem. Ko sem Karla nato zaprosil, naj na kratko pove kaj o svojem življenju in pojasni, kaj ga je v bivši državi pripeljalo do letalskega poklica (pri tem sem mu pokazal izvod iz uradne knjige osebnih podatkov pripadnikov letalstva iz stare Jugoslavije – te knjige hranijo v letalskem muzeju), je očitno presenečen pričel:

»Rodil se nisem v Mariboru, kot imaš ti napisano, temveč v Bolzanu na južnem Tirolskem, in sicer 18. novembra 1913; tam je moj oče služboval. Do spremembe rojstnega mesta je prišlo tedaj, ko sem se vpisal v podoficirsko šolo. Sploh ne bi bil sprejet v šolo, če ne bi spremenil rojstnega kraja, kajti rojstni kraj je bil zdaj na italijanskem ozemlju, to pa ni bilo dobro. Ker pa sem največ živel v Mariboru, so vpisali kar to mesto za moj rojstni kraj. Meni je bilo vseeno, saj mi je bilo najvažnejše, da sem bil sprejet v šolo. In tako me spremlja vse življenje spremenjen podatek o mojem rojst-

nem kraju. Komaj šest mesecev starega so me zaradi mamične bolezni poslali k babici, ki je živela v vasi Desternik, nedaleč od Ptuja. Tu sem odrasčal, prilagajajoč se težkemu kmečkemu življenju. Pri štirih letih sem izgubil mamo, oče pa se je oženil z Avstrijko iz Gradca, ki pa me sploh ni marala. Zato sem še naprej ostal v Desterniku, kjer sem pasel govedo. In tu sem se z vso ljubeznijo oklenil babice. Prve razrede osnovne šole sem končal tukaj, ko pa sem se leta 1924 preselil k očetu v Maribor, sem pri vpisu v 4. razred ugotovil, da sem v vaški šoli pridobil izredno malo znanja. Mačeha pa je bila do mene vedno bolj odurna. V svoji zlobi se z menoj ni hotela pogovarjati drugače kot v nemščini. Tako sem se moral naučiti nemščine, ki pa mi je, na srečo, v naslednjih letih še kako koristila. Leta 1928 je oče, ki je bil strojevodja pri železnici, dogradil tukaj v predmestju Maribora tole hišico, v katero smo se preselili iz Maribora skoraj po štiriletnem bivanju v železniškem vagonu. Oče, ki je želel, da bi čimprej prišel do kruha, me je vpisal v meščansko šolo, kjer sem opravil malo maturo. Leta 1931 sem se javil na razpis poveljstva vojnega letalstva v podoficirsko šolo, kjer sem se posvetil mehanikarski stroki. Šolo sem uspešno končal, saj sem vžljubil letalstvo in njegovo tehniko. Leta 1936 sem dobil naziv: letalski mehanik. To je bil v tistih časih pogoj, da si lahko pomisli na pilota-žo. Tako sem z željo, da bom postal pilot, še to leto prešel v pilotsko šolo v Mostar, od koder se je kasneje preselila v Kraljevo. Tudi pilotsko šolo sem še v tem letu končal. Ob koncu leta sem bil kot diplomirani pilot razporejen v četrti letalski polk v Zagrebu.

Pilot Murko

Mnogo sem letal ter se sistematično pripravil na usposabljanje na raznih zahtevnejših tipih letal za vojnega pilota. Postal sem tudi učitelj letenja. Leta 1939 sem bil začasno premeščen v predvojaško pilotsko šolo na letališče v Polje pri Ljubljani, kjer sem ostal do sredine marca 1941. Že v avgustu 1940. sem postal vojni pilot, ker sem izpolnil vse pogoje za ta poklic. Tedaj se je izboljšal tudi moj gmotni položaj.

Rožljanje Hitlerjeve soldateske ob mejah Jugoslavije je v tistih dneh prisililo tudi naše glavno vojaško poveljstvo na vojaške priprave, za vsak primer. Ponovno sem se vrnil v svojo letalsko enoto v Zagreb, ki se

je medtem preimenovala iz 4. bombnega polka v 8. bombarderski polk in se preselila na operativno letališče Stara Topola blizu Banje Luke. Tu sem ponovno prevzel letalo »Bristol Blenheim«, ki je imelo tročlansko posadko. Dnevi so odmikali, sledili so marčevski dogodki in iznenadni napad nacističnega letalstva na Beograd 6. aprila 1941.

Moral sem ga prekiniti v njegovem živahnem in zaverovanem pripovedovanju z vprašanjem, kako so letalci sprejeli piratski napad nemške Luftwaffe na glavno mesto.

»Kot se še spominjam, je bilo po znanih marčevskih dogodkih povsod, a tudi v naši enoti, čutili duh vojne psihoze, vendar se še ni dogajalo nič posebnega. Na dan napada nemškega letalstva na Beograd sem kot ponavadi prišel na letališče še pred sedmo uro zjutraj. Bil je izredno lep dan in nihče niti pomislil ni, kako žalosten bo ta dan za Beograščane. Nekaj po sedmi uri je prišel k meni ves zaskrbljen moj letalski mehanik in mi sporočil, da je v vesteh radio Beograda slišal, da so mesto bombardirala sovražna letala. Novica me je presenetila, saj kaj takega nihče ni pričakoval, kljub pretrganemu vojnemu sporazumu med jugoslovansko vlado in nemškim vodstvom. Bliiskovito se je razširila med ostalimi pripadniki polka in že po prvem razburjenju smo upravičeno pričakovali ukaz za maščevaranje, saj smo vendar bili v popolnoma mobilnem stanju. Nestrpnost smo hodili okoli svojih letal vse do 14. ure, upajoč, da se bo zdaj zdaj nekaj dogodilo. In res! Ob tej uri smo bili letalci moje 68. letalske grupe poklicani v šotor poveljnika grupe majorja Lazarja Donovića, ki je v kratkih besedah ukazal komandirju moje eskadrilje kapetanu I. klase Sergeju Voinovu borbeno nalogo: bombardirati Transporte na glavni železniški postaji v Gradcu na Avstrijskem. Po kratkem razmišljanju je komandir voinov pokazal name, rekoč: »To nalogo boš opravil ti, glede na to, da so Ti kraji okoli Maribora dobro znani, pa tudi naleta imaš dovolj.«

(Se bo nadaljevalo)

Ob prazničnem dnevu OF Odločitev

Bili smo pol odrasli šolarji brez senc v svojih srcih in brez temnih slutenj za prihodnost. Starejši od nas so že vrsto let sledili dogodkom pri nas in v svetu ter nas opozarjali na mnoge krivice in na nevarnosti vojne. Toda mi smo bili še premladi, da bi jih povsem razumeli. Pravzaprav so nam bolj prijali sproščeno veselje, smeh in igre. Do takrat še nismo pletli svojih prijetnih dni mladosti s težko mislijo, kako bo jutri. Ker pa sami še nismo doživeli najtežjih udacev, smo bili še vsi prežeti s svetlobo in žarki in smo si celo predstavljali, da bi lahko svoj smeh delili med vse ljudi sveta.

Poleg naše radožive mladosti je bila tisto leto tudi izredna pomlad, sveže zelena in bleščeče svetla. Vsa je dehtela v svojem čaru. Sončna luč je ožarjala našo mladost in kamorkoli si se ozrl v svoji razigrani drznosti, povsod nam je narava ponujala svoj cvetoči obraz, zvalila prijazen nasmeh in podese torila našo otroštvo.

Veselili smo se prebujenja vesne in svojih sanj v njej. Polno hotenj in želja je bilo v nas. Nagajivo smo se smejali, se še lovili, skrivali, se podili za žogo, v gruclah čebljali vse mogoče in zbijali šale, da je naš mladostni smeh odmeval do vzpetin bližnjega hriba, do Rožnika in še dlje.

Nenadoma je to razkošje mladosti presekala vojna. Njeni odmevi so kot strupe ne puščice prežali v zraku. Ob vsakem našem dihu in ob vsakem koraku so njihove ostre konice zbadale naša srca in trgale naša telesa. V eni sami noči smo se zresnili. V grenkobi so zamrla usta. Z lic je izginil nasmeh, iz oči žareča svetloba. Utrip mladostnega brezskrbja sta zamenjala strah in velika skrb. Iz prej vesele mladeži smo postali na mah drugačni – dorasli in vsi zaskrbljeni. V slutnji smrtni more je v naših ušesih neprestano odmevalo: vojna, sovražnik, smrt – vojna, sovražnik, smrt!

Dolgo, dolgo je že od takrat. Tako zelo dolgo, da so premnogi dogodki, s katerimi smo v preteklih letih močno sodoživljali, le še bežno zabeleženi v naših spominih. Toda zelo živo, natančno in neizbrisano mi je v spominu ostal dan, ko smo tako nenadno, kruto in neizprosno doživeli vstop sovražnikov na vse naše ozemlje.

Obrazi prijateljic – sošolk, s katerimi sem bila tisti dan skupaj, so bili resni, nekateri zmedeni, vsi pa preplašeni. Utehe nismo našle nikjer. Dozdevalo se nam je, da so vsi ljudje, ki smo jih takrat srečevali, prek oblek pripeli črne žalne trakove, na lica pa si nadeli maske groze in žalosti. V tem morečem vzdušju vsega našega glavnega mesta smo drhte v trepetu, ne da bi se zavedale, kako moč-

no smo se vse spremenile. Nismo več zdržale skupaj. Odtrgale smo se druga od druge in pohitele proti svojim domovom.

Vso pot do doma sem speče pretekla. V svoji otroški naivnosti sem upala, da me bo strah minil, ko bom prestopila domači prag. Toda oče in mama sta še bolj nemo strmel predse. V dolgem in težkem molku, ki je

bil ves napolnjen z eno samo skrbjo, smo prisluhnili radijski napovedovalki. Prav počasi in prizadeto je govorila. Slutili smo njen trud, da bi v tistem najtežjem trenutku le našla vzpodbuden prizvok svojim besedam: »Vojna ni vedno dokončno zlo. To je lahko tudi obramba. Vojna je iskanje pravice, je obračun in seveda tudi najtrša preizkušnja vsakega naroda.« Sprejeli smo te besede napovedovalke, sprejeli težko resnico v svojo zavest in srkali slovensko besedo, ki se je v tistih dneh zadnjikrat oglašala po svoji volji in predurku, zadnjikrat še brez ukaza okupatorja, in nas hotela tolažiti in hrabriti hkrati. Po tej izrečni misli, ki je kot plat zvona udarjala v globino

naše notranjosti, je iz radia zazvenela slovenska narodna pesem. Še nikoli do takrat nisem naši domači pesmi prisluhnila s tako zavzetostjo in s tako ljubeznijo. Njen napev me je božal, njene besede so mi sušile solze, njeni zvoki so me objemali in me spajali z mojo drago deželo, kjer sem se rodila in odrasla. In v tej uri mučne tesnobe in nepopisne žalosti mi je ta naša pesem, kakor da se poslavljala, v dolgem težkem izdihu, šepetaje naročala: »Ne pozabi name in nosi me v srcu skozi najtršo temo!«

Ugasnilo je petje naše drage pesmi v tisti skrivnostni skrinjici, čeprav smo še vsi strmeli vanjo, kot da bi v njej iskali zadnjo rešilno bilko pred utopitvijo naših upov. Toda v tisti strašni temi je vendarle nekaj premaknilo naše misli. Otožna slovenska pesem nam ni bila le pogrebna pesem, bila nam je tudi prvi vzgib in prvo rahlo opozorilo, kje so naša slovenska

no odrešujočo pot. Strah se je počasi odmikal od moje prisotnosti. Vedno manj ga je bilo in prav kmalu ga je bilo komaj še čutiti v bližini.

Ko se danes oziram v tiste prve usodne dni vojne in jim hočem tudi tenko prisluhniti, se mi dozdeva, da tudi danes slišim glasbenike, ki glasno igrajo budnico vsemu slovenskemu ljudstvu na začetku te naše poti. Tako so pogumno stopali po njej naši ljudje, od šolarjev do starčkov, v dolgi, dolgi vrsti. Če pa za trenutek še pripremo oči, pa v svojim podoživljanju na tiste čase, vidim tudi mogočen slavalok, kjer piše: »V boj za osvoboditev! Stopajmo po poti Osvobodilne fronte!«

In resnica je takšna: svoje notranjosti nikoli ne moreš dodobra spoznati, dokler živiš v nespremenjenem okolju in vedno pod istimi pogoji. Nikoli tudi ne moreš v naprej trditi, kako boš ravnal v okoliščinah, ki jih še nisi do-

življal in nikoli ne moreš natančno predvideti, kaj v sebi skrivaš lepega in kaj slabega. Tudi ne veš, kaj te bo tako vznemirilo, in presunilo, da ne boš mogel biti več ravnodušen. Šele najtežja obdobja življenja človeka do dna razgalijo in bodisi srkajo iz njegove globine najlahtnejše sokove plemenitosti in trdnosti, ali pa naletijo na strupeno strd, ki se začasno potuhne do ogabne priložnosti, ko se obrne proti posamezniku in proti pravici naroda. Prav taka preizkušnja je bila za nas vse vojna med leti 1941–1945. V njej smo vsi dorasli in vsi dozoreli. Spoznali smo najmočnejša dejanja poguma in žal tudi vse tragedije zla.

Toda moja mračno notranjost je preblisnila še ena iskra. Vznemirila sem se, notranji blisk je povzročil moj nemir in iz moje otožnosti preganjal temo. Od trenutka do trenutka se je stopnjevala ta svetloba in z vedno večjo močjo osvetljevala misel, ki se mi je tisti hip že porodila v sklep: »Ne sprejmi okupacije samo z bolečino, saj se lahko tudi upremo!«

To pa je bila tudi že odločitev, čeprav še skrita in šele pravkar skovana. Hkrati pa je bil to tudi že prvi moj korak na težavno, strmo, a edi-

Jozica Zoraja

Partizanski znaki in medalje / 134, 135

Škofjeloški odred

Spominski znak Škofjeloškega odreda je oblikovan kot medalja zlatorumenen barve. Likovno podoba ji je dal Anton Plemelj, ki je bil tudi sam borec v odredu. Medalje je izdelala delavnica Branka Berceta v Kranju. Izdelanih je bilo skupno 400 medalj. Medalje so bi-

Spominski znak Škofjeloškega odreda

le prvič podeljene ob proslavljanju 40 letnice ustanovitve odreda leta 1984. Do jeseni 1985 je bilo podeljenih 250 medalj. Namenjene so živčim borcem in svojem padlih ter aktivistom, ki so sodelovali z odredom. Kdor je

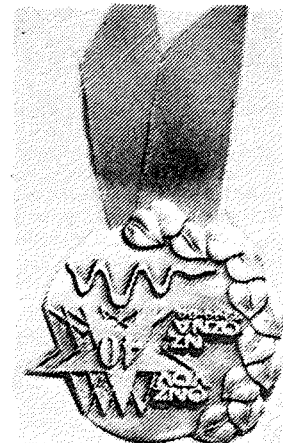
do medalje upravičen in je še nima, naj piše na naslov Tone Volčič, Ulica 31. divizije, Kranj. Medalje niso oštevilčene.

Avgusta 1944 sta iz dotedanega Gorenjskega odreda nastala dva nova odreda: Kokrški, ki je dobil operativno območje na levem bregu Save, in Škofjeloški na desnem bregu Save. Njegovi borci so se prvič zbrali 11. septembra nad Železniki. Odred se je bojeval samostojno ali v sestavi 31. divizije. Vedno je deloval kot celota, z ostrostrelskimi trojkami, diverzantskimi skupinami, patruljami in zasedami pa pokrival območje, kje ni imel bataljonov. Takoj po ustanovitvi je odred porušil železniško progo od Otoč do Medvoda, oktobra v Rovtjah in na Martinj vrhu razbijal sovražne enote, napadal komunikacije v okolici Medvoda, mobiliziral nove borce, branil osvobojeno ozemlje, opravil veliko prehranjevalnih akcij in podobno. Najhujše samostojne boje je imel februarja 1945 v Škofjeloškem hribovju. Za te boje mu je štab IX. korpusa 20. februarja izrekel posebno pohvalo. Odred je bil ukinjen 15. maja 1945. Skozi njegove bojne vrste je šlo okoli 500 borcev, padlo jih je približno 70.

Notranje zadeve 1944–1984

Pod tem imenom je v knjižnici o partizanskih odlikovanjih in spominskih medaljah predstavljen znak, ki je nastal leta 1984 ob veliki proslavi 13. maja v Tacnu. Mogoče bi znak lahko poimenovali kako drugače, toda proslava se je imenovala proslava 40 letnice organov za notranje zadeve in tako naj tudi znaku ostane to ime. Znak VOS iz leta 1976 smo v tej naši rubriki že predstavili, čeprav ni bil uveden kot pravi spominski znak nekdanjih pripadnikov VOS, toda to ni tudi znak iz leta 1984. Dobili so ga pripadniki VOS, enako vsi drugi upravičeni pripadniki notranjih zadev iz vojnih let. Varnostno-obveščevalna služba je bila ustanovljena leta 1941, ukinjena leta 1944. Po njeni ukinitvi je Predsedstvo SNOS 1. marca 1944 ustanovilo Odsek za notranje zadeve. Temu odseku so bile dodeljene enote Vojske državne varnosti – VDV. 1. brigada VDV je bila ustanovljena na območju VII. korpusa 15. marca 1944, istega leta še 2. in 3. brigada VDV. Četrta brigada VDV je združevala kurirje. Z odlokom Predsedstva SNOS je bila 1. marca 1944 organizirana narodna zaščita – predhodnica kasnejše ljudske milice. Oddelek za zaščito ljudstva – OZNA je bil kot skupna jugoslovanska varnostna služba ustanovljen 13. maja 1944. Do znaka notranjih zadev 1944–1984 so bili upravičeni vsi pripadniki navedenih enot in služb. Razdeljevanje je potekalo tudi kasneje; kdor je do

znaka upravičen in ga še nima, naj se obrne na republikanski sekretariat za notranje zadeve v Ljubljani. Posrečeno je znak oblikoval arhitekt RSNZ Sašo Pöschl, skupno 3500 znakov pa je izdelala Aurea Celje. Na RSNZ sem dobil podatke, da je bilo izdelanih tudi 150 kompletov teh znakov v zlati, srebrni in bronasti

Spominski znak pripadnikov medvojnih enot za notranje zadeve.

izvedbi, vendar še nobenega tovrstnega primerka nisem videl. Mogoče gre za nesporazum, saj zares obstajajo kompleti zlatih, srebrnih in bronastih znakov v obliki velikega pravega znaka. Ti kompleti so bili razdeljeni reprezentančno, tudi neudeležencem NOB. Ob tem dodajmo, da je tudi znak iz leta 1944 obšel pripadnike UDB iz prvih po-vojnih let in bi bilo prav, da bi prej ali slej tudi zanj nastal poseben spominski znak.

Janez J. Švajncar

KTL

**INDUSTRIJA PAPIRJA
IN EMBALAŽE**

LJUBLJANA n. sol. o.

**TOZD KARTONAŽA RAKEK
n. sol. o.**

61381 RAKEK, PARTIZANSKA 7

Zdržena lesna industrija Tržič n. sol. o.

**TOZD ŽAGA – TOZD LESNA PREDELAVA – TOZD
POHIŠTVO – TAPETNIŠTVO**

Telefon: Tržič (064) hc. 50-440 Komerciala: 50-469 Direktor: 50-496 Tapetniška: 75-006 Salon pohištva Deteljica: 50-872 Telegram ZLIT Tržič

Janez Lušina-Mali

2

Prvi bataljon Jožeta Gregorčiča

Zasluzna, a pozabljena partizanska enota Gorenjskega odreda

V jeseni 1942 je poročalo tudi glavno poveljstvo slovenske partizanske vojske, da »na Gorenjskem padajo komandant za komandantom.« Gestapo je s svojim vodstvom na Bledu deloval po vsej Gorenjski. Njegovi člani so bili skoraj pri vseh žandarmerijskih postojankah. Jeseniški gestapo ni bil nič bolj aktiven kot tisti v Škofji Loki, Kranju, Radovljici, Trzinu ali Kamniku.

kratka pismena povelja in poročila. Večkrat so kurirji prenašali to samo ustno.

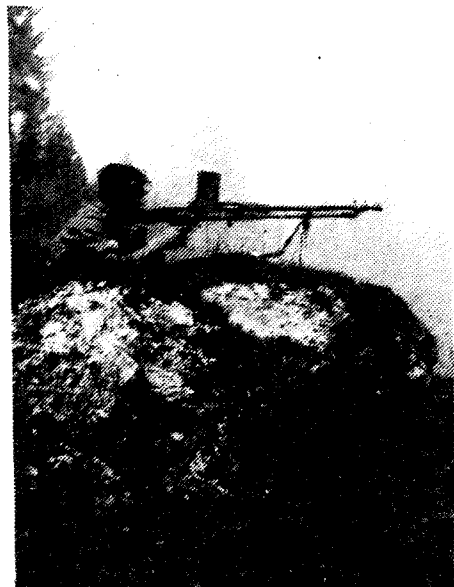
Kljub temu se je ohranil šop dokumentov, ki govorijo o »Cankarjevem bataljonu« in o bataljonu »Jožeta Gregorčiča«. Dokumente so našli pionirji leta 1959 v jami pod Ojstro pečjo pri vasi Mišace na Gorenjskem. Našli so jih otroci osnovne šole Stane Žagar iz Lipnice pri Kropi. Izročili so jih svojemu učitelju in zdaj so

Z leve proti desni: Franc Biček-Bruno, ali Jože Turk prvi komandant 1. bataljona Jože Gregorčič, Evgen Matejka-Peme, politični komisar Gorenjskega odreda po 1. 3. 1943, Vinko Hafner, politični komisar Gorenjskega odreda od 26. 12. 1942 do 1. 3. 1943

Zaradi stroge konspiracije gradiva o tem le malo in težko bi bilo napisati kroniko partizanskih enot na Gorenjskem. S pismi so se leta 1942 sporazumevali samo štab 1. grupe odredov in podrejena poveljstva odredov na Gorenjskem in Koroškem na eni in poveljstvo 2. bataljona Poljskega in še Pokrajinski komitet KPS za Gorenjsko in okrožni komiteti ter posamezniki na drugi strani. Pisno besedo je gojilo le malo tehnik. Poveljstva

shranjeni v Gorenjskem muzeju v Kranju. Dokumenti so bili več kot 15 let v vlažni jami, imenovan »Pasica«. Poškodovani so in nekateri težko čitljivi. Po okupaciji so v omenjeni jami imeli zavetišče terenski delavci. Vsebinsko posameznih povelj in poročil iz teh dokumentov je težko razvozlati. Dajejo pa vpogled v delo štaba 1. grupe odredov decembra 1942, poimenovanem štab Gorenjskega odreda. Dokumenti govorijo o delovanju Cankarjevega,

Janez Lušina-Mali puškomitraljezec v 1. četi 1. bataljona Jože Gregorčič na Jelovici v marcu 1943

bataljonov in čet so si pisala poredko. Povelja so bila le navodila, ki so veljala za daljše obdobje. Nižja poveljstva so bila zelo samoiniciativna. Osnovna naloga enot je bila le: napadati sovražnika, širiti partizansko gibanje in izbojevati svobodo. Tem nalogam so bile podrejene ostale: pridobivanje novih borcev, jih oboroževati ter skrbeti za prehrano in druge potrebe. Kurirske zveze so bile leta 1942 največkrat tedenske, le ob pripravah na akcije vsakokrat po tri dni. Včasih so imele enote samo dvakrat mesečno. Vsak partizanski komandir je s političnim komisarjem poznal svoje naloge.

Borcem so prepovedali pisati osebne dnevnike ali beležke. Nevarno je bilo tudi, da gestapo odkrije partizansko dejavnost tudi preko pisem, dnevnikov in celo partizanskih fotografij. Zgodilo se je, da so pismena povelja, poročila itd. prišla v roke gestapa. Gestapo je z njimi odkrival partizanske enote, hajke in razna streljanja. Zato so pisani akti iz leta 1941 in 1942 velika redkost. Partizanski kurirji v letu 1942 niso prenašali kupe pisemskih pošilk kot kasneje v letu 1944, temveč le

Anton Dežman-Tonček, komandir 3. čete 1. bataljona Jože Gregorčič iz sestave Gorenjskega odreda, marca 1943 na Jelovici

Gregorčičevega in Stražišarjevega bataljona. Dopolnjene s spomini borcev in dokumenti iz drugih arhivov (sem imel tudi jaz, ko sem pisal ta članek). Kot smo že napisali, se vidi iz teh dokumentov tudi to, v katere enote se je bataljon Jožeta Gregorčiča poznje »pretolkel«. Skupina 21 borcev je šla celo na Koroško. Bataljon je dal tudi prve terensko-politične delavce, ki so organizirali NOB na območju Selške doline, Bleda in Bohinja. Iz bataljona so zrasli mnogi poveljniki čet in bataljonov ter politični komisarji. Bataljon je vzgojil in posredno prispeval velik del borcev za 7. slovensko narodnoosvobodilno udarno brigado Franceta Prešerna, ustanovljeno 12. 7. 1943. Prispeval je tudi to, da so vasi okoli Jelovice, Bohinja in Selški dolini spomladi 1943 dale veliko novih borcev za slovensko partizanstvo. Vseh bataljonovih nalog in zaslug ne bo mogoče nikoli dokumentirati. Vse kar bom napisal v tem članku ne bo povsem popolno, bo pa dobrodošlo Ivanu Janu, ki piše kroniko Gorenjskega odreda in navdih tovarišem za spomine na partizanske dni na Jelovici, Mohorju in v Selški dolini v jeseni 1942 in pozimi 1942-43.

(se bo nadaljevalo)

Kamilo Brešan-Bojan

Deportacija in pobeg iz osrčja Nemčije

V življenju se dogaja marsikaj neverjetnega – čudeženega. Teh čudežev je v vojnem času še več. Sodim, da uspešen beg iz osrčja Nemčije, sredi vojne vihrine in ko je hitlerjevska drhal še sjala na vso moč strah in smrt širom po Evropi, lahko mirne duše uvrstimo v takšne čudeže. Prevoziti in prehoditi, le delno, okoli 700 kilometrov, po neznanih krajih Nemčije, Avstrije in tudi Italije, samo med tujci in sovražniki, v pičlih treh dneh ter si tako ponovno priboriti svobodo, je nedvomno svojevrsten čudež.

Zame je bil ta čudež, ki je zaoral globoko brazdo na moji že do tedaj izbrani življenjski poti, verjetno tudi najbolj pomemben življenjski dogodek. Le-ta bi se z dokaj veliko verjetnostjo lahko končal tudi drugače, saj so ugodne okoliščine za uspešen pobeg v domovino iz takšne razdalje bile prav maloštevilne. To hkrati pomeni, da bi se tudi moja življenjska pot spremenila, če bi pri življenju sploh ostal. Srečo, ki sem jo doživel na koncu, v trenutku ponovnega snidenja s svojimi bojnimi tovariši vosovci (VOS OF – varnostno obveščevalna služba osvobodilne fronte), tedaj že vedejci (VDV – vojska državne varnosti) ne morem opisati, ker zanjo ni lako najti ustreznih besed. Poudaril bi le to, da tedaj še sam sebi nisem verjel, da sem se tako hitro in srečno izmuznil iz krempljev sovražnika. Vendar po vsem tistem, kar me je morilo dober mesec dni, so bile pomladanske dni leta 1944 v Brdih moja najlepša pomlad...

Potovanje v neznano

21. marca 1944 okoli dveh zjutraj, po mrzlem in zelo zoprnem vremenu, je dolga in močno zastražena kolona zapornikov, večinoma Slovencev, tiho korakala iz zloglasnega zapore Coroneo po praznih tržaških ulicah proti železniški postaji. V njej sva bila tudi midva z Danom (Jordau). Le dva tedna pred tem, v nedeljo 5. marca 1944, sva bila aretirana v Trstu na podlagi ovadbe sovaščanov Severina in Jolande Markič, ki sta naju tistega dne povsem po naključju opazila na ulici in to tudi takoj prijavila policiji. V Trst sva dopotovala zjutraj, s posebno nalogo, ki sva jo prejela od člana PK VOS (pokrajinskega komiteja varnostno obveščevalne službe) za Primorsko Slavka Furlana-Dušana. Takoj po aretaciji so naju na poveljstvu SS v Trstu obdolžili, da sva partizana. Priznala sva, da sva v partizanih nekaj časa res bila. Tako sva se bila že poprej dogovorila, če bi naju sovražnik prijel. Nazadnje, čez nekaj dni, se je sodba, na najino srečo, glasila: deportacija na prisilno delo v Nemčijo... Torej, sreča v nesreči! Vse to sva sicer z Danom ugotovila šele ob ponovnem srečanju v zaporu 21. marca v neki večji dvorani, kjer so potekale zadnje priprave dobro uro pred odhodom na železniško postajo. Že tam, v dvorani, sva potihoma in previdno spregovorila nekaj besed in pri tem zadovoljno tudi ugotovila, da sva na ločenih zasliševanjih odgovarjala tako, da so se preiskave za naju oba dobro in

srečno končale. Obenem so že tedaj padle prve besede o čimprejšnjem begu na svobodo. Moram poudariti, da mi je že sama pomisel o okoliščine, ki pomenijo suženjstvo, zapor ali ujetništvo, prisilo ali podobno, vselej povzročala hudo notranjo napetost, psihične težave in bolečine ter hkrati hitro reakcijo oziroma iskanje prostosti. Tako sem se že ob prihodu na svež zrak, korakajoč v koloni, čeprav je okoli nje vrvelo mnogo nemških vojakov, že počutil mnogo bolje, skoraj kot prerogen. Že tedaj sem v sebi občutil, da bo kmalu prišel čas rešitve.

Moja poglavitna in neprestana skrb je bila sicer ves čas, tako na potovanju, kakor kasneje v Nemčiji in še poprej v zaporu, kako ukaniti sovražnika in čimprej uiti na svobodo. Potem, ko so nas na hitrico nabasali v živinske vagone po 40 na vagon, je vlak polagoma zapustil železniško postajo. Bila je še trda noč. Že ob vstopu v vagon sem si namenoma poskrbel mesto v neposredni bližini majhnega okenca. Takoj, ko je vlak odpeljal, sem neopazno vrgel skozi okence večkrat prepognjen listek papirja. Na njem je pisalo: »Vljudno prosim najditelja tega listka, da sporoči ustno ali pisno na naslov..., da so sina Kamila danes zjutraj 21. marca odpeljali v Nemčijo. Najlepša hvala.« Tri enake listke sem pripravil že poprej v celici Coronea za mladoletnike št. 13 in sicer brž ko me je zaporski čuvaj zvečer pred odhodom obvestil, da me bodo odpeljali v Nemčijo. Drugega in tretjega sem odvrzel kasneje, in sicer v Gorici in Vidmu. Pri tem želim omeniti, da sta v nekaj dneh kar dva listka, ki ju je oče tedaj shranil in ju imam danes jaz sam, prispela na naslov. Tudi to naj bo dokaz visoke stopnje človečnosti in politične zavesti ljudi na Tržaškem, Goriškem in v Furlaniji v tistem času.

Vlak je vozil počasi proti Gorici. Vmes, verjetno blizu Trziča, se je enkrat ustavil za daljši čas. Zunaj je bilo že precej svetlo, ko smo prispeli v Gorico. Odprli so vrata vagona. Tedaj smo ugotovili, da domala pred vsakim vagonom stoji esesovec z brzostrelko, pripravljen na strel. Kmalu zatem je mimo najinega vagona prikorakala večja skupina ljudi. Med njimi sem opazil dr. Mermoljo, ki je bil dolgoletni in zelo dober prijatelj mojega očeta. Srečala sva se s pogledi. Kratkotrajen nasmeh na njegovem obrazu me je močno opogumil. Kmalu zatem je vlak odpeljal naprej proti Vidmu.

Pri odhodu iz Gorice, kot sem že poprej omenil, sem odvrzel drugi listek. Pri

tem sem si prizadeval to čimbolj prikriti. A mi ni uspelo. Ošnil me je oster pogled človeka tridesetih let, ki je sedel na podu vagona v moji bližini. Zame je tisti pogled pomenil, da nisem bil dovolj previden in da so v vagonu med nami lahko vrinjeni tudi sovražniški agenti. Sicer strah in nezaupanje v sosedu nista dolgo trajala. »Jaz sem Felice«, se je z nasmehom na obrazu predstavil možakar! »Ne boj se! Vse sem videl! Vsi mi tule v vagonu in na vlaku smo v isti koži!« Te besede so me hitro popolnoma pomirile in opogumile.

Potem je stekel razgovor, potihoma, med menoj, Danom in Felicetom, kakor med starimi znanci. Bili smo si zelo odkriti. Danes si težko razlagam takšno zaupanje Fličeta na prvi pogled. Z Danom sva tedaj zvedela, da je bil Felice pravi Tržačan. Pred vstopom v Tržaško brigado je delal v tržaški luki. Povedal nam je, da je bil tudi on zajet med opravljanjem izvidniško obveščevalnih nalog nekje na Krasu, ko pri sebi ni imel orožja. To ga je rešilo! Verjela sva mu. Kmalu smo si bili vsi trije enotni v tem, da bomo skušali čimprej pobegniti iz takšnega ali podobnega ujetništva. Že pred Vidmom smo si ogledovali možnosti za razširitev luknje, ki je bila v lesenem podu vagona ter v njegovem kotu, tam, kjer je sedel Felice. Seveda, pri roki ni bilo nikakršnega orodja ali drugega sredstva, s katerim bi si lahko odprli pot na plano.

Na železniški postaji v Vidmu smo stali kake pol ure. Potem je vlak odpeljal proti Trbižu oziroma Beljaku, kamor smo prispeli okoli poldneva. Tam smo dobili neko neokusno juho in kos črnega kruha – komisa. Postali smo uro ali dve. Poleg rednega in neposrednega esesovskega spremstva je vlak v Beljaku obkrožila še dodatna vojaška straža. Tudi tu smo razmišljali o možnosti za beg, vendar je bilo takoj očitno, da je transport vse preveč zastražen in da bi se vsak poskus slabo končal. Vdali smo se usodi in ugotovili, da se bomo o pobegu lahko pogovarjali šele potem, ko bomo prišli do »končne postaje«. Vlak je, ob pogostih, vendar zelo kratkih postankih, precej hitro žrl kilometre ves poldan in vso noč. Tisti, ki so lahko spali, so med nami bili zelo redki. Vse nas je močno skrbelo predvsem to, kam nas bodo odpeljali. Tedaj ni nihče izmed nas vedel, če bomo šli na delo, ali pa nas bodo stlačili v taborišča smrti.

(se bo nadaljevalo)

Srečanje s partizani

Med vojno sem bil še šolar. Pouka v nemščini pa res že dolgo ni bilo več, saj so se učitelji bali partizanov, čeprav so se v našem kraju pojavili razmeroma pozno, v jeseni štiriinštiridesetega.

O partizanih se je govorilo že mnogo prej. Nekateri so govorili, da želijo domovino osvoboditi. Drugi so o partizanih govorili slabo in med ljudi vnašali strah. Tisti, ki so dobro slišali, so večkrat zaznali streljanje z oddaljenega Pohorja. Čeprav sem imel nekakšen neznan strah pred partizani, sem si jih na tihem le želel videti. In to se je nepričakovano tudi zgodilo.

Jeseni sva z gluho deklo kopal krompir. Naenkrat sta stala pred nama dva mlada partizana s puškama in bombo za pasom. Eden je vprašal, če veva, kdo sta. Od presenečenja nisem mogel govoriti. Povedala sta nam, da sta borca za svobodo. Strah mi je splahnel. Povprašala sta, kdo je še doma, nakar sta izginila v gozd. Gluhi dekli sem s kretljivo pokazal, naj molči, sicer bo ustreljena. Doma sem na tistem materi le zaupal nepričakovani obisk.

Čez teden dni sem bil pred hišo, ko se je spet pojavil neznan partizan in vprašal, če je kdo v hiši. Moral sem z njim v

hišo. Ko je uvidel, da smo zanesljivi, mi je naročil, naj grem pod gozd in tiho pokličem ime Ančka. Kmalu se je iz gozda prikazala partizanka z revolverjem za pasom. Peljal sem jo proti domu. Tisti večer sta oba prespala pri nas. In tako so se pri nas začeli vse pogostejše oglašati partizani, terenci in borci Lackovega odreda. Vmes pa so prihajali tudi Nemci.

Kmalu po novem letu 1945 so je zgodaj zjutraj pomikala proti hiši cela četa partizanov. Bilo je kakih 25 borcev Zahodno-koroškega odreda z Mirkom in Iztokom na čelu. Zraven je bil tudi Belin, ki je menda imel prej svojo četo ter tri partizanke. Pri naši hiši so se utaborili za pet dni. Imeli smo dve hiši, kot se je tedaj reklo, z

vežo na sredini. V eni smo kuhali, v drugi pa spali. Spali smo skupaj v sobi, borci na tleh na slamah. Večkrat sem hodil k sosedu po cigarete. Neki partizan me je vprašal, če ima kateri izmed sosedov harmoniko. Prikimal sem. Kmalu sta dva partizana prinesla harmoniko.

Dokler so bili pri nas, smo skupaj prepevali partizanske pesmi. Čez nekaj dni so odšli, le harmoniko so pustili in naročili, da jo vrnemo.

Čez štirinajst dni so se spet vrnili. Imeli smo skupno shrambo in kuhinjo, le kuhali smo si vsak posebej. Partizani so kuhali v velikih loncih, deloma v svojih in v naših. Neko jutro je stara mati vprašala partizanskega kuharja, če uporablja naš lonec, ki je stal za zidom. Odgovoril ji je, da ne. Stara mati je v lonec zlila pomije in odšla pospravljat v drugo hišo. Ko se je vrnila, je zgroženo opazila, kako kuhar deli hrano iz tistih pomij. Stara mati ni hotela borcem pokvariti teka in ga je kasneje vprašala, če je bilo dobro. »Dobro, dobro,« je dejal. Kljub temu, da smo živeli v težkih razmerah, smo postali prijatelji. Preden so se poslovili od nas, so nam obljubili, da nas bodo po vojni obiskali.

Tej obljubi je ostal zvest le partizan s partizanskim imenom Pavel. Njega so po nesreči ranili sami borci in ga prinesli k nam na okrevanje. Prvo

noč so ga dali kar v krušno peč v kuhinji, ki je bila še topla od peke. Takoj zjutraj sta ga oče in mati premestila v nekakšno luknjo v dnevno hišo. Tudi v tej hiši je bila manjša krušna peč. Pred to luknjo je bila postavljena omara. Prav tisti dan je prišla k nam manjša nemška patrulja. Domači so jim postregli s hrano in pijačo. Čez nekaj časa so odšli, ne da bi slutili, kako blizu jim je bil partizan. Že naslednjo noč smo mu skopali na podstrešju senika globoko luknjo, kjer se je skrival ves mesec. Skrbeli smo zanj, kot da je naš. Povedal nam je, da je doma iz Savinjske doline. Preden se je poslovil, nam je pustil naslov svojih domačih z naročilom, naj jim pišemo v primeru, če bi on padel. Rekel pa je: »Če bom dočakal svobodo, vas pridem obiskat.« In to se je tudi zgodilo.

Že prvi teden po vojni nas je obiskal. Kako smo ga bili veseli! V to veselje pa je kanilo tudi nekej pelina. Našel je veliko imen borcev, ki smo jih poznali, in nam povedal, da se ne bodo nikoli več vrnili na svoje domove. Dali so svoja življenja v hudih bojih neke na avstrijskem Koroškem.

Še večkrat po vojni nas je obiskal in skupaj smo obujali spomine na lepe in težke trenutke.

Morda bo še kateri od preživelih borcev bral te vrstice in se spomnil Nehnikove sedemčlanske družine. **Ludvik Mori**

Spomini na mojo partizansko mamo

Te vrstice so se mi zapisale ob letošnjem dnevu žena. Slavili smo ga slovesno, tako rekoč viharno. In prav je tako. Toda ob tem slavlju ne smemo pozabiti dejstva, da ga naše mame niso mogle tako burno proslavljati. Tako proslavljanje je prišlo k nam šele v teh poveljnih letih. Pri tem pisanju jemljem svojo mamo za vzor, kajti takih mater, kot je bila moja, je bilo v preteklosti dovolj. Niso poznale drugega kot delo, skromnost, poslušnost možu in vzgoji svojih otrok, brez kančka hvalnosti. Vesele skorajda niso poznale, prosti izhod so imele le, da so se udeleževale cerkvenih maš in poslušanja pridig za vzgojo svojih otrok.

Moja mama se je rodila februarja 1884. leta na Spodnjih Lazih nad Gorjami, v veliki kmečki družini. Osnovno šolo je končala v Gorjah in se nato izučila za šiviljo. Toda takrat je bilo za službo težko in ker je bilo v domači hiši še dovolj otrok in delovne sile, se je dalj časa zadrževala pri svojih že poročenih starejših sestrah v Grabču in na Zgornjih Lazih blizu Gorj. Leta 1920 se je, ne več tako mlada, poročila na Poljšico pri Gorjah. Vzel jo je moj pokojni oče, ki je imel svojo hišo in le malo posestva, redno pa je bil zaposlen pri

Kranjski industrijski družbi, današnji Železarni Jesenice. Tokrat je bil največji »greh«, če je kmečko dekle poročilo tovarniškega delavca, zato sta se morala poročiti skrivaj, cerkveno sicer, za pričo pa ji je šla starejša sestra – Čudnova mama iz Zgornjih Lazov. Bale, ki je bila takrat obvezna za kmečka dekleta, pa zaradi poroke s tovarniškim delavcem ni dobila.

Torej, poročila se je leta 1920 in je v zakonu rodila do leta 1924 tri krepke sinove: Janeza, Jakoba in Jožeta. V času med obema vojnama je življenje v naši družini potekalo še kar znošno, kajti oče je bil stalno zaposlen in je vsak petek redno prinesel nekaj denarja. Tovarna je namreč vsak teden izplačevala predujem (akontacijo), vsakega osemnajstega v mesecu pa je oče dobil obračun osebnega dohodka za pretekli mesec. Tega denarja pa mama ni nikoli videla. Očeta ni bilo domov po dva ali celo tri dni, kajti s sodelavci je šel v določene gostilne in tam popival. svoje delo v tovarni pa so redno opravljali. V trgovini sem vedno nabavljal jaz, kot najmlajši in to kar na knjižico, ob koncu tedna pa sem redno ta račun poravnal. Saj ni lepo, o pokojnem očetu, pišem tako, toda tako je bilo. Lačni sicer

nismo bili nikoli, obleko sem nosil ponošeno od starejših bratov. Naj povem še to, da sem dobil prvo obleko po meri za birmo. Naročil mi jo je in plačal birmanski boter. Bila je sicer le iz »cajga«, toda bila je nova.

Prišla je druga svetovna vojna. Oče je še vedno delal v tovarni in tudi oba brata. Prežeta z jesenjskimi dalavskimi ideali, sta se oba pridružil partizanom na Pokljuki, očeta pa so odpeljali v begunjske zapore, od koder se je vrnil po dveh mesecih. Doma smo živeli v stalnem strahu, napetosti in negotovosti. Kam in kako sedaj? Oče je imel že 55 let, mama pa 58 in še vedno je bila slabega zdravja. Te nelagodnosti in skrbi nas je »rešil« nemški gestapo. Mene so aretirali 8. aprila 1943, me odpeljali v begunjske zapore in naprej v nemško kazensko taborišče. Očeta in mamo pa so odpeljali naslednji dan, 9. aprila v Senvit nad Ljubljano, od tam v izseljeniško taborišče Starnberg na Bavarskem. Dom so izropali, živino odpeljali. To je bil hud udarec za vse nas, posebno pa še za bolešno mamo. In da je bila ta bolečina še večja in hujša, ji je v partizanih padel še najstarejši sin Janez Izidor, in to skorajda na pragu

svobode – 14. februarja 1945 leta.

Tik pred koncem II. svetovne vojne sta starša z mojo pomočjo pobegnila domov, na Poljšico pri Gorjah. Oče se je zopet zaposlil – nekaj let v železarni, potem je šel v pokoj, umrl pa je leta 1959. Čeprav je bila mama od očeta starejša in vedno bolehnja in je foliko pretrpela in tudi nikoli ni imela kaj dobrega v življenju, ga je preživela pet let, umrla je leta 1964. Tudi drugega brata Jakoba – partizana Mirota, ni več. Umrl je pred dobrimi dvema leti in le deset dni mu je manjkalo do starosti dvainšestdeset let.

Tako teče življenje. Na domu sem ostal le še jaz, si ustvaril družino in dobil, po zakonu narave, tudi potomstvo. Življenje se nadaljuje. Toda danes so vsakomur dane vse možnosti za boljše življenje in ne kot nam v preteklosti.

Jože Ambrožič

Marljiv borec – taboriščnik

Ivan Jamnik, rojen v Šentpetru pri Dravogradu, je pred kratkim praznoval svojo šestdesetletnico. V Slovenj Gradcu, kjer zdaj živi, ga vsakdo pozna. A ne zaradi tega, pač pa, ker ima za seboj koncentracijsko taborišče Dachau in ker je še danes eden najbolj aktivnih družbenopolitičnih delavcev: poleg tega, da pri občinskem odboru ZB NOV Slovenj Gradec vodi komisijo za politične zapornike, internirance, izgnance in vojne ujetnike, je dejaven tudi v krajevni skupnosti Slovenj Gradec, pri Rdečem križu in drugod. Nenazadnje je zavzet čebelar. Pravzaprav je eden izmed tistih koroških ljudi, katerim se ni nikdar dobro godilo. Kakor da jim je življenje neprestano obračalo hrbet. Komaj je začel hoditi v šolo, že je moral poprijeti za vsako delo. Že kot mlad fant se je preživljal tako, da je hodil na težaška dela, ki jih je opravljal

na raznih kmetijah. Tako je vsaj nekaj zaslužil in si kupoval najnujnejše življenjske potrebe. Doma so tako ali tako trpeli pomanjkanje.

Dneve in dneve je garal v potu svojega obraza in kdaj pa kdaj tudi s krvavim žuljem na dlani. Tak se je Ivan začel zanimati za narodnoosvobodilni boj. Takrat je razmišljal, kako to, da se mora z lastnimi rokami tako truditi, nekaterim pa se tako dobro godi. Že prve dni okupacije si je skrivaj priskrbel pištolo z več naboji. Julija 1942 so ga prvič povabili na neki tajni sestanek. V marcu 1943 je bil že med organiziranimi sodelavci odpora. Na območju Kotelj. Leš pri Prevaljah, Mežice in Vrh je prenašal pisma in ustna sporočila, nabojke, sanitetni material in drugo. Izogibal se je prenekatereim pastem.

Kljub temu je bil 11. maja 1944 izdan. Aretirali so ga dra-

vograjski gestapovci. Najprej so ga pošteno pretepli, ga nato odpeljali v celovške zapore in ga naposled odgnali v Dachau. Vrnil se je šele 12. junija 1945.

Poleg fizičnega in psihičnega mučenja ter ubijanja v tem taborišču se Ivan spominja, kako je neki Čehoslovak med svojim delom kradel tehnične dele. Iz njih so potem v baraki

sestavili radijski aparat. Tisti, ki so jih poprej preverili, je bilo dovoljeno poslušati radijska poročila o tem, kaj se dogaja na bojiščih druge svetovne vojne. Vodja vsega je bil Ljubljčan dr. Mis.

Nekaj taboriščnikov pa je po določenem času opazilo, da gestapovci slutijo, da nekeje v baraki uporabljajo radijski aparat. In kako se je znašel dr. Mis? Brž je razdelj aparaturo in nekaj njenih delov zašil v trebuha dvema mrličema, ki so ju nato zažgali v krematoriju. Tako je sebe in vse druge rešil zanesljive smrti.

»Videli in preživeli smo strašne stvari,« se Ivan Jamnik spominja tistih let. Včasih zamahne z desnico, kakor bi hotel odgnati te moreče spomine. To mu večkrat tudi uspe, saj se s svojimi številnimi družbeno-političnimi obveznostmi še na prejšnj razdaja iz dneva v dan. **Drago Miklavc**

Krvava pomlad v Donjem Dolcu

Kje pa je Donji Dolac? Zaman bi radovednež to ime iskal na zemljevidu. Saj to še vas ni, temveč se tako imenuje skupina zaselkov v Dalmatinski Zagori, severovzhodno od planine Mosor, ki kot mogočen stražar varuje Split in okolico pred ledeno burjo iz notranjosti.

Pomlad je pogrnila cvetje po okolici teh vasic – narava s svojo čudovito močjo črpa življenje iz sivega krasta in izvablja zeleno barvo med kamnite grmade. Stopamo po mehki in dišeči travi, katere vzdušje ne dovoli črnih misli. Toda grozljiva zgodba iz preteklosti nam ne prevzema srce. Gledamo, poslušamo, ne dojemamo.

Ta kraj je bil leta 1944. prizorišče nezasišane tragedije. Vazo so hladnega 25. marca 1944., ko je še močno snežilo, zavzeli pripadniki zloglasne 7. SS divizije Prinz Eugen.

Postavili so močne straže okoli zaselkov. Po njihovem začetnem obnašanju ni nihče od vaščanov mogel vedeti, kakšna huda ura prihaja nad siromašno vas. Ko se je 26. marca spustila noč, so esesovci s prevaro in nečloveškimi postopanji zbrali ljudi na določenem mestu. Potrudili so se, da pripeljejo vse, tudi žensko, ki je pred tremi urami rodila. Zverinski dejanje se je pričelo, ko sta bili izstreljeni dve rdeči raketi, ena iz zaselka Mandiči, druga od Gornjih Gorjan. To je bil znak za pokol. Zaregljale so strojnice in nedolžni ljudje so umirali s pogledi na ogenj, ki je uničeval njihove skromne domove. Eksplozije ročnih granat so grozo spomladanske noči še bolj poudarile. Od Mosorja so odmevali kriki prestrašenih in nemočnih žena, otrok in starih ljudi, ki jih je sovražnikova roka neusmiljeno kosila. Zločinci so divjali celo uro, potem pa so zapustili mrtvo vas in odšli proti Sinju, kjer naj bi nadaljevali svoje zločine po vasicah planine Kamešnice in Cetinjske Krajine.

Te strašne noči so esesovci pobili 286 nedolžnih ljudi, starcev, žena in otrok. Najmlajši med njimi je bil star samo tri ure. Kar štirindvajset ognjišč se je za vedno ugasnilo. Cele družine so bile umorjene. Le redkim se je posrečilo pobegniti iz tega pekla. Ko so se kmalu potem vrnili na svoja pogorišča, so zagledali grozljiv prizor. Z očmi in razumom niso mogli dojeti, da je to naredil človek človeku. Rdeči plameni so osvetljevali mrtva telesa in pobočja planine. Skozi ogenj je odmevala zaprisega pešice preživelih, da bodo maščevali grobove in požgane domove. Pepel in žrtve so s pomočjo ljudi iz sosednjih zaselkov pokopali na vaškem pokopališču in odšli v partizane.

Po končani vojni in osvoboditvi domovine so se tisti, ki niso padli v borbi ali umrli v fašističnih ječah in taboriščih, vrnili na svoja pogorišča. Nikogar ni bilo, da bi se veselil njihove vrnitve. Nikomur niso mogli seči v desnico.

Minilo je 42 let. Kakor že dolgo let nazaj, je bila tudi tokrat 30. marca spominska slovesnost. Veliko ljudi se je zbralo – predstavniki organizacij, prvoborci tega kraja, borci Mosorskega partizanskega odreda, učenci osnovne šole »26. marec«, mladina. Povabili smo se odzvali tudi člani planinskega društva Mosor.

Pripeljali smo se z avtobusi po lepi asfaltirani cesti. Nekoč je bil ta kraj kar se da »daleč od sveta«, šest ur hoje oddaljen od nekdanje ozko-trine železnice Split–Sinj.

Navada je, da žalna povorka vsako leto krene iz drugega zaselka k skupni grobnici pobitih vaščanov. Letos se je napotila iz Braovičev. Odšli smo peš proti dolini.

Vsi zaselki vasi Donji Dolac so na robu doline, pravzaprav kraškega polja s skopo zemljo. Dolina je podobna velikemu gnezdu, ki ga je narava zgradila na pobočju planine. Na obrobem delu doline, vendar že v steni Mosorja, so pridne roke pred več stoletji zgradile razkropljene zaselke: Simuniče, Dešiševiče, Braoviče, Matkoviče in Latkoviče. Hiše so zgrajene iz živega kamna in pokrite s kamnitimi ploščami. Vaščani, ki so preživeli vojno, ter otroci in vnuki so obnovili večino hiš. Tudi novih stavb je veliko, in sicer na sončni strani doline. Mnogih ruševin pa ni imel kdo oživetiti in njihovi na pol porušeni zidovi še vedno nemo štrlijo v pomladansko nebo. Ostali bodo za vedno spomeniki nasilja človeka nad človekom.

Zato se nam je mrzli studenec, ki v bližini izvira iz žive stene, zazdel kot simbol nepretrganega bivanja, prizor neuničljivega življenja in vedrine. Kristalna voda šumi iz vdolbine, ki ima obliko kamnitih zaves. Ne žeja, temveč simbolika nas je privabila k izviru. Kadar pijem vodo s studenca, jo vedno pijem dvakrat: prvič zato, da se odžejam, drugič v spomin na nemški transport v Dachau leta 1945, ko so nam Nemci v štirin dneh dali vsakemu le pol zajemalke vode.

Pričela se je spominska slovesnost. Godba, govori, nastopi pionirjev... Sledil je najbolj pretresljiv del komeemoracije: naštevaje imen padlih borcev, pobitih skovancev, mladine in otrok. V borbi je padlo poleg pobitih vaščanov še 36 borcev domačinov, med njimi 14 skovancev.

Po končani svečanosti, ko so prisotni že zapuščali prizorišče, sem si ogledal skupno grobnico. Na kamnitih ploščah so vklesana imena in priimki vseh 286 pobitih vaščanov. Na petih ogromnih pravokotnih kamnih, ki simbolizirajo pet zaselkov, so vklesani pretresljivi verzji:

»Če solze ti zastrejo oko in bolečina potemi obraz ne išči, mama, mojega groba! Svobodna zemlja je živa podoba tvojega živega sina!«

Na severnem grebenu doline stoji sodobna osnovna šola »26. marec«, v hodniku te šole je velika kamnita plošča. Na njej so imena vseh 61 učencev, rojenih v letih 1930–1938, ki so bili tištega dne pobiti. Zraven pa so še imena pobitih štiridesetih predšolskih otrok, rojenih v letih 1939–1944. »DA SE NIKDAR NE POZABI«, so v kamen zapisali prebivalci Donjega Dolca. Pod ploščo je grmada vencev, na obeh straneh pa so različni predmeti in obleke iz tistega časa, med drugim tudi lepa stara zibelka.

Takšna srečanja vedno znova pretrsejo človeka, obenem pa mu bogatijo zavest. Domov smo se peljali s partizansko pesmijo na ustih in z grenkimi spomini v srcu.

Bojan Tollazzi

Komandant Efenka

Iz tretjega zvezka Komisarjevih zapiskov, ki jih je zvesto beležil književnik Matevž Hace – sloviti notranjski partizan, politični komisar Notranjskega odreda, Tomšičeve brigade in 14 divizije – objavljamo zanimiv odlomek, v katerem je beseda o zadnjih dneh 2. svetovne vojne na slovenskih tleh. Osrednja partizanska postava v tem pričevanju je takratni komandant Tomšičeve brigade Ivan Kovačič-Efenka.

»Kakor je bilo lahko z ujetimi Nemci, ker so bili disciplinirani, tako je bil hudič z ustaši. Kar niso in niso se hoteli predati. Naši mitraljezci so bili po strminah nad cesto. To se pravi, da so bili na dobrih položajih. Ukazal sem, da so zapele smrtno pesem stotinam in stotinam ustašev. Ostalek se je brez moči le predal našim enotam. Kaj vse za vraga so ustaši vlačili s seboj! Na milijone ničvrednih kun, srebrnino, zlatnino, perzijske preproge, porcelan in mlade ženske, ki so strahovito vreščale med streljanjem. Vrsta voz je bila naložena s pšenico in koruzo. Na vozovih so imeli tudi tekstilno blago, v glavnem žensko robo. V neki skupini je bilo osem duhovnikov, ki so držali v rokah križe in mahali z njimi. Umirajočim ustašem so dajali poljubljati železne križce. Seveda smo na komedijo čudno gledali, ker nismo bili vajeni kaj takega. Ustaši, ki se nikakor niso hoteli predati, so bili po večini starejši ljudje, tako med štiridesetim in petdesetim letom. Ko so videli, da so obkoljeni, so se počasi le začeli predajati. Lepo po vrsti.«

Tako mi je pripovedoval Ivan Kovačič-Efenka o težavah z ustaši.

18. maja. V Velikovcu sem se srečal z nekimi kurirji. Zdi se mi, da sem se z njimi srečal prvič marca meseca 1944. leta pod Uršlje goro. Takrat so tožili, kakšno konspiracijo morajo imeti. Nemci da so kakor stekli psi. Vohljajo za terenci in kurirji ter kurirskimi postajami, ker vedo, da so na kurirskih postajah večkrat tudi vaški, rajonski in okrajni terenci in aktivisti.

Sedaj, ko je vojne konec, so prišli iz gozdov. Prišli so pogledat, kako osvobajamo koroško deželo. Kako so bili začuden, ko sem jim povedal, da bo šla naša vojska s Koroške na stare meje. Obljubljajo, da bomo dobili koroško deželo na mirovni konferenci. Kje bo tišča konferenca, hudič vedi kje, v Parizu ali Ženevi, Beogradu ali v Ameriki.

»V Celovcu naj bi bila,« je dejal starejši kurir.

»Da, v Celovcu, ker gre za koroško deželo. Francozi in Amerikanci menda sploh ne vedo, kje je ta naša gorata Koroška.«

»Mi, ki smo se borili, ne bomo nič odločali. To bo delo naših in tujih državnikov. Tako bo, tovariši kurirji.«

Pa se je oglasil kurir s črnimi brčicami pod nosom. Dejal je: »Če bi mene vprašal, kdo naj sede za mizo, ko se bo govorilo o koroški deželi, bi dejal, naj pokličejo pet razgledanih komisarjev in pet komandantov brigad in odredov. Taki bi lahko povedali, koliko je bilo postreljenih in ranjenih. Tisti tiči bodo menda samo na zemljevidu

gledali. Za naš boj jim ne bo mar. Kaj je pomenila peščica avstrijskih partizanov? Bral sem pa, da se je na stotisoče Avstrijcev borilo v hitlerjevskih divizijah. Sedaj bodo rekli, da mora biti koroška dežela njihova. Dve leti bi poslal na cesto kamenje tolč vse Avstrijce, ki so služili v Hitlerjevih armadah,« je sklenil besedo kurir s Koroške.

»Fantje, rečem vam, da ne bodo ne komisarji ne komandanti sedeli za mizami, kjer se bo govorilo o koroški deželi. To bodo naši in tuji državniki. Morda bodo hodile po terenu komisije, kakor so hodile in se pogovarjale z ljudmi leta 1920. No, pa se je takrat tako odločilo, da smo ob plebiscitu izgubili Koroško. Takrat so bile vse žrtve zaman. Zaman so padli malgajevci in na Tolstem vrhu sam narodni junak Malgaj. Zaman so padali borci generala Maistra, čeprav je Maister kot prvi slovenski general veliko naredil za Slovenijo in Jugoslavijo. Na lastno pest je zbral slovenske oficirje in vojake, z njimi osvobodil Maribor in zavzel vso Dravsko dolino. Takratni srbski generali in državniki s Pašičem na čelu menda še vedeli niso, kje leži Maribor in kje je Dravska dolina. Naši ljubi Slovenci so premalo slavili Rudolfa Maistra. Zaslužni pesnik in general je poleti pozabljen živel na Uncu, pozimi pa ob mali pokrajini v Mariboru. Maistrovih zaslug za Slovenijo in Jugoslavijo niso znali ceniti ne klerikalci in ne liberalci. Še generalštab stare Jugoslavije mu je nagajal. Ko so ga upokojili, so mu prisodili nizko pokojnino, pa čeprav je šel v pokoj kot general. Dali so mu majorsko pokojnino, ker je bil v stari Avstriji major.«

Kurirjem ni bilo po volji, ker sem jim rekel, da partizanski komisarji in komandanti ne bodo imeli besede o usodi koroških ljudi. Pozdravili smo se in se razšli. Oni v Rožno dolino, jaz proti Celovcu, ker sem hotel še kak dan preživeti na Koroškem.

Človek se ob koncu vojne in po zmagah veseli. Jaz sem bil pa čemerem, jezen in žalosten. V srcu sem bil prepričan, da bomo s tem, ko se bomo vrnili na stare meje, izgubili Koroško. Ker sem dobro poznal zgodovino koroške dežele, sem si le mislil, da so zastonj padli mladi partizani, kakor so v bojih za Koroško leta 1919 zastonj padli Malgajevi in Maistrovi borci.

Komandanta 4. operativne cone za Štajersko in Koroško Petra Staneta-Skalo sem vprašal, če bo ostal v vojski ali bo šel v civilno službo. Odvrnil mi je, da še ne ve, vendar da ga vojaška služba veseli. Peter Stante je rad pisal Glavnemu štabu Slovenije dolge depeše.

Od decembra 1944, ko je prišel v 4. operativno cono, jih je napisal kar lep kup. Oba sva jih podpisovala. Nekatere je v moji odsotnosti tudi sam podpisal. Dolgo časa je bil vodilni funkcionar osvobodilnega gibanja in tudi partije za štajersko deželo. Vse terenske kadre je poznal.

Večkrat sva v zimi 1944/45 razpravljala, zakaj se člani Glavnega štaba drže predvsem v Rogu. Le tu in tam je prišel kdo tudi k nam na Štajersko. Tako so nam poslali komisarja Glavnega štaba Kraigherja sredi decembra 1944 in je ostal pri nas do prvih dni februarja 1945. leta. Luka Leskošek je prišel, ko je bila osvobodjena Gornja Savinjska dolina, v začetku avgusta 1944. leta, in je ostal do začetka nemške ofenzive decembra 1944. Takrat je odšel na Dolenjsko. V glavnem je Luka Leskošek delal med aktivisti oblastnega komiteja Štajerske in Koroške.

Tiste čase je bil komandant Štirinajste divizije sposobni, hrabri, delavni in disciplinirani Ivan Kovačič-Efenka, in sicer od februarja 1945. Bil je prav dobro usposobljen za divizijo. Leta 1943 je bil dalj časa komandant tretjega bataljona v Tomšičevi brigadi. V letu 1944 je bil dalj časa komandant slovenske, to je Tomšičeve brigade. Posebno se je z brigado izkazal ob februarjem pohodu 1944. leta, ko je Štirinajsta divizija naredila znameniti pohod do avstrijske meje.

V letu 1943 je bil ljubljenelec Tomšičevega bataljona, v letu 1944 na Štajerskem pa ljubljenelec Tomšičeve brigade. Bil je hraber, okreten, iznajdljiv, odločen in discipliniran komandant. Vedno je imel v roki vojaški zemljevid. Skrbel je za borce v borbi in na pohodu. Skrbel je, da so bili nahranjeni in da so tudi počivali. Zahteval je, da so ranjencu takoj nudili prvo

v času, ko je bila osvobodjena Gornja Savinjska dolina. Sicer so partizani nosili ranjence po strminah ure in ure daleč. Efenka je v Tomšičevi brigadi osebno skrbel, da so bili hujši ranjenci čimprej v bolniški oskrbi. Kot komandant Tomšičeve brigade je skrbel, da so dobili hujši ranjenci največ dobrot, ki jih je zaplenila brigada, čimveč cigaret, sladkorja, bele moke, čokolade in bombonov, da je bilo perilo sveže in novo. Skrbel je za zdravlila in skoraj vsa poslal v bolnice, kjer so se zdravili njegovi borci. Čeprav sam ni dosti bral, je zaplenjene knjige ukazal poslati v bolnice ranjencem, da jim ne bi bilo preveč dolgčas. Tak je bil Efenka do ranjencev. Poznal se vse borce, podoficirje in komisarje v bataljonu leta 1943 in potem leta 1944 v brigadi. Poznal je značaj in lastnosti slehernega oficirja. Bil je eden redkih komandantov štirinajste divizije, ki je prvi dognal, kako se je treba vojskovati z Nemci. Hitri, frontalni napad, je tolmačil. Potem pa z obkoljevalnim manevrom udariti še hitreje po sovražnikovih krilih. Efenka je tako učil komandante bataljonov, njihove namestnike in številne komandirje Tomšičeve brigade.

Efenka sem poznal od aprila 1943. leta, ko sem prišel v Tomšičevo brigado. Vso noč je deževalo. Obiskal sem Tomšičev štab na Skomarju. V gostilniški sobi so vsi spali, samo Efenka je sklonjen čepel v kuhinji nad vojaškim zemljevidom.

Obveščevalna je poročala, da je nov transport desetih kamionov prišel v Koroško. V Slovenski Bistrici je nemška postojanka nespremenjena. Za Mislinjo se nič ne ve, kako in kaj. Hitro mi je poročal, kako se razporejeni bataljoni, Poročal je točno, koliko borcev je po bataljonih, koliko po bolnicah in na raz-

tožil se je, da četrta cona premalo skrbi za povezavo štajerskih brigad.

»Če hočeš, greš lahko z menoj na pregled straž, patrol in zased,« je dejal.

Pospravil je specialke v tobrbico in šla sva v deževno noč. Gori ob pokopališču je ogrnjen v premočno šotorsko krilo stal stražar, pristni Dolenjec, Efenkov domačin.

Ko je Efenka povedal geslo, ga je vprašal, kako je. Stražar je potožil, da bi še šlo, čeravno pada dež, ali težko je brez cigaret.

»Dva dni sem že brez njih. Kak dim povlečem od tovarišev, to je vse. Slišal sem pa, da so v Trinajsti brigadi zaplenili na tisoče zavojčkov tobaka in cigaret. Hudičevi požeruhi. Vse bodo sami pokadili. Tovarš komandant, vprašam vas, zakaj imamo Franca Peternela? Zakaj je brigadni intendant? On je kriv, da ni cigaret.«

Od jeze je pljuval v železno pokopališka vrata.

Ker sem imel še štiri cigarete, sem mu jih dal. Vessel je bil, bolj kot če bi mu dal kranjsko klobaso. Čeprav sem se sam že leta 1932 odvadil kaditi, sem v partizanih vedno imel cigarete in jih delil partizanom. Funkcionarjem nikdar, ker sem vedel, da prej pridejo do njih, kakor pa navadni borci.

Efenka je potolažil stražarja, da bodo cigarete prej kot v tednu dni.

Višje gori nad skomarškim pokopališčem sva srečala patrolo štirih borcev, ki je držala zvezo z drugim in tretjim bataljonom.

»V gostilni štab drugega bataljona karta in pije mošt. Nas se ni spomnil.«

Tako je potožil desetar, vodja patrole.

Ko sva šla naprej, je dejal Efenka: »Ta Jože bo nekaj časa štab bataljona v nič deval. Jože je strasten pi-vec štajerskega mošta. Oni

jem po deželni cesti sva pregledala zasedo. Bila je razporejena nad visoko cestno škarpo. V zasedi je bila cela četa tretjega bataljona – stodvajset borcev. Imeli so osem mitraljezov, tristo granat in bomb.

»Joj, tovariš komandant, menda jih ne bo. In tako dobro smo pripravljeni,« je žalostno govoril četni komandir.

Četni komisar je dremal v zasedi za drevesom, ogrnjen v nepremočljivo šotorsko krilo. Oblaki so se porazgubili tja za temne in mirne pohorske gozdove. Z Efenkom sva si ogledala zasedo, ki je bila razporejena v petsto metrov dolgi vrsti, ki je zaobjela ovinkasto cesto.

»Kako bi zmazali kolono kamionov, če bi prišla po cesti,« je dejal komandir čete.

»Tudi jaz mislim, da bi jo,« ga je dopolnil Efenak in vprašal komandirja, koliko ima nabojev za puške in mitraljeze.

Komandir je povedal številko. Efenka je bil zadovoljen.

Šerčerjeva mu je sporočila, da je prišlo v brigado trideset novincev.

Tako sem spoznal skrbnega in vestnega komandanta Tomšičeve brigade. Junija ga je doletela nesreča na Pohorju.

Deževalo je in strele so švigale po nizkobežečih temno sivih oblakih, ki so že nekaj dni viseli nad Pohorjem. Okrog ognjev so stali borci in se sušili. Pri enem izmed brigadnih tabornih ognjev je stal in se sušil tudi Efenka in se pogovarjal o brigadnih zadevah. Nenadoma je udarila strela v konja in omamila tudi Efenka. Zraven tabornega ognja stoječi borci so mislili, da je mrtev. V bližini so izkopali jamo zanj. Tisti čas je od nekdaj prišel divizijski zdravnik Jože Beniger. Ukazal je, naj ga spravijo k zavesti, če se da z umetnim dihanjem. Kmalu je začel kazati znake življenja. No, oživel je. Zasmejal se je, ko je zagledal pogrebno jamo, jamo za njegovo zadnje biva-lišče.

»Poglejte, da ni bilo zdravnika Jožeta Benigarja, bi me zakopali in srnjaki bi zavijali nad mojim grobom. In pohorske smreke bi šumele nad menoj. Morda bi kdo napisal na leseno deščico, da počiva tukaj neznan komandant štirinajste divizije. Mati z Dolenjske bi me menda iskala po vseh savinjskih in pohorskih pokopališčih.«

Tako se je tiste dni Efenka šalil sam s seboj. Morali smo se z njim smejati. Od kar ga je omamila strela na Pohorju, je začel bolehati. Menda je dobil levkemijo. Kljub temu je delal v vojski in po vojski na raznih položajih v Ljubljani in v Celju. Zadnja leta je bil tudi predsednik Zveze borcev NOV celjskega okraja.

Delal je vestno, z vno in z njemu lastno vztrajnostjo. Ponovno je prehodil savinjske vasi in obiskal po savinjskih gorah posamezne hiše partizanskih kmetije. Pred leti je umrl. Tako smo izgubili odličnega komandanta Štirinajste divizije, dragega tovariša, soborca in nepozabnega prijatelja...

Kolona nemških vojnih ujetnikov. Takih prizorov je bilo veliko v zadnjih dneh vojne, ki je na slovenskih tleh trajala dober teden dlje kot drugod v Evropi.

pomoč in da so bili hujši ranjenci čimprej odpeljani v skrite bolniške bunkerje ali bolnice na Kočevskem ali pod Snežnikom, na Štajerskem pa v bolnice na Pohorju ali v bolniške bunkerje na Savinjskem. Kmečki vozniki so vozili ranjence samo v letu 1944,

nih tečajih, koliko lažje ranjenih, ki jih zdravniki zdravijo po bataljonih. Poročal je o zadnjih revizicijah, kako so obuti in oblečeni borci, kako so oskrbljeni tomšičevci v bolnicah. Potožil je, da nima rednih stikov s Šerčerjevo in Šlandrovo brigado. Pri-

dan je dejal, da bi za dva litra dobrega hruskovca za tožil vse tri stare tete, ki so tercijske.

Dež je prenehal. V daljavi okrog Uršlje gore se je slišalo grmenje. Posamezni bliski so se križali po nebu nad temnimi pohorskimi gozdovi. Doli pod Skomar-

NAGRADNA KRIŽANKA

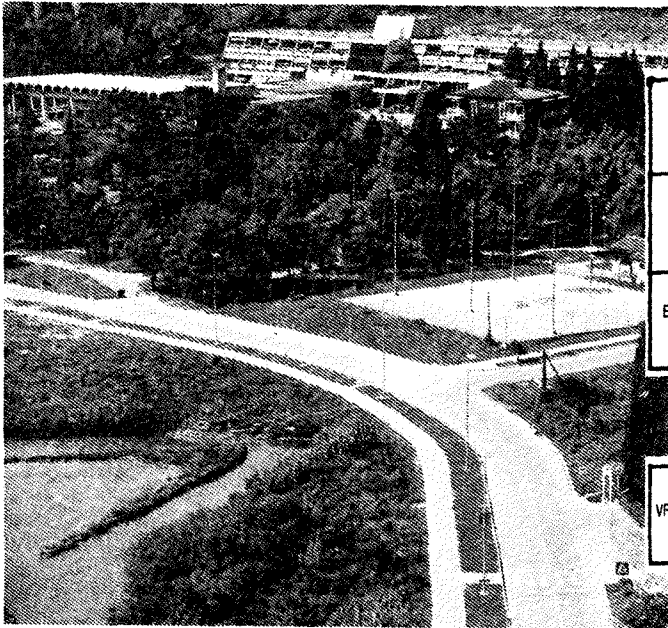
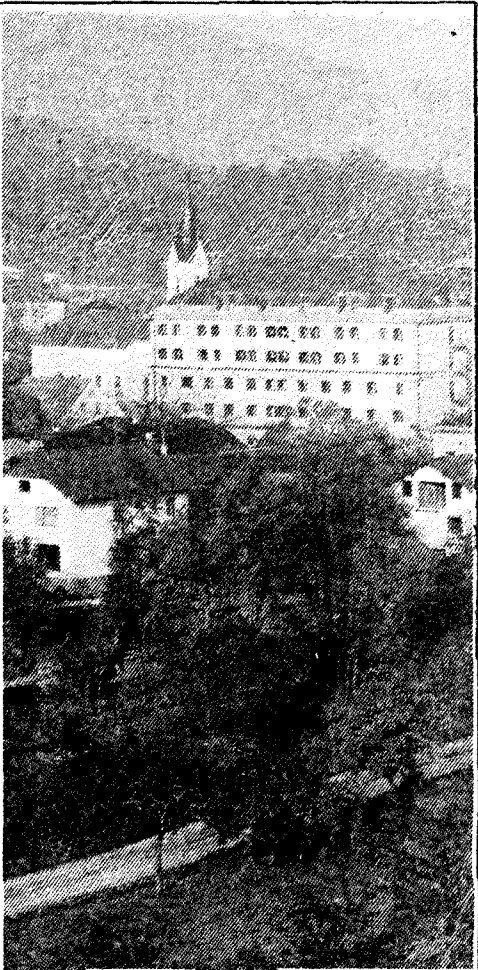
ZDRAVILIŠČA
KRKA

Razpis nagradne križanke

Tokrat vam je pripravila nagradno križanko naša znana delovna organizacija Krka iz Novega mesta. Rešitve pošljite do 8. maja 1986 na naslov Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva ul. 28, 61000 Ljubljana. V spodnji levi kot pripišite Krka. Tri reševalce čakajo knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

KOSTA NADJ	VRSTA IGRE Z ŽOGO	TOVARNA KVASA	STAROGRŠKA POKRAJINA	TV-15	VRSTA OGRADE	ESTONEC	ANTIKVITETA	KNOCKOUT
				BLUŠČ MEDENA ROSA				
VRSTA IGRE S KARTAMI								BAJESLOVNI LETALEC
PODALJEK PLEV PRI KLASU						RJEKA ALUMINJEVA RUDA		
ŠUGMAN					DOMAČA ŽIVAL OSJE GNEZDO			
STOLETJE				CHAPLINOVA ŽENA VRSTA AM. VREČARJA				
TOMISLAV HERALIC			DANON OTROŠKO PREVOZNO SREDSTVO					
TV-15	VRSTA KOBRE						BIVALIŠČE UMRLIH	SKUPINA ŽIVALI

		MESTO V GRČLI JUGOSLOV. OTOK						
VRSTA DIVJE MAČKE					HIMALAJ KOZA GROBO SUKNO			
MESTO V UGANDI						VODNI TOK BIBLIJSKA OSEBA		
EKSPLOZIV OROŽJE							SPOLNA SLA SLOVENSKI ESEJIST	
	GRŠKA ČRKA	SOVJETSKI ESTRADNI UMETNIK	FRANCOSKI KIPAR VRSTA PREMAZA				VRSTA RIBE	
VRSTA BACILA				TLJ DVOGLASNIK VDOLBINA			GRŠKI BOG VETROV ANTHONY EDEN	
								FINA
MUSLIMAN M. IME					BILJARDNA PALICA GRŠKI JUNAK		VRSTA DREVESA MESTO NA MAĐAR.	
	PERZUSKI VLADAR	IZUMRLA VELIKA PTICA RUŠKI MATEMATIK				IZVLEČEK	ZID ŠKRBAST ČLOVEK	
								ORANJE
ENAKA VOKALA			TISKARSKA ČRKA	PUSČAVNIK				RAA
PASMA PSA				VRSTA UJEDE STOJAN LJUBIC				
	OCET TANTAL				NIOLJ ITILJ			
GARDNER				RATKO POLIC				

NAGRADNI KUPON

Ime:

Priimek:

Naslov:

Iz naših krajev

Dopisi z vseh strani dobesedno dežujejo. Tega je urednik seveda vesel, kajti časopis, ki ga ureja, želi biti izraz življenja in njegovih raznoterih dogajanj. Hkrati pa ima pri vsem tem neprenehoma slabo vest, ker sporočil, dotekajočih v mapo z naslovom »Dopisi« zlepa ne more sproti spraviti v časnik, ki mu je odmerjeno preskopo število strani. Tudi tokrat bo, žal, ta ali oni izmed dopisnikov zamenjal svoj tekst med objavljenimi zapisi: prenekatero objavo moramo preložiti na našo naslednjo številko.

Lotimo se tokrat »prebiranja prispelē pošete« ob zaostankih iz prejšnje številke.

Slovo od zime

Stane Škrabar (pod svoje prispevke se podpisuje Staš) je popisal smučarski tek v Dolini Radovne, kjer so 6. aprila, že dvanajsto leto zapored, priredili tekmovanje tričlanskih moških in ženskih patrolj na 10 oziroma 8 kilometrov dolgih progah. Sestavni del teka je bilo tudi streljanje z malo kalibrsko puško.

Patruljni tek v Radovni je posvečen spominu žrtvam strahotnega zločina nemškega okupatorja, ko je 2. septembra 1944 skupaj z domačijami v Zgornji Radovni zgorelo 24 ljudi. Delegacija je k spomeniku odnesla venec, potem pa je predsednik strelske družine »Janez Mrak« Vuko Lešnjak odprl tekmovanje.

Organizator manifestativnega in rekreativnega tekmovanja v Radovni je strelska družina »Janez Mrak« skupaj z drugimi družbenimi in družbenopolitičnimi organizacijami KS Dovje Mojstrana ob gmotni podpori nekaterih delovnih organizacij, zlasti pa še Sveta za SLO in DS jeseniške občine, ki je pravzaprav pokrovitelj patrolnega teka.

Rezultati: Med ženskami je bila najboljša patrolja Gasilskega društva Mojstrana (Tilka Cerkovnik, Nada Čufer, Saša Kofler), v kategoriji moških v starosti do 35 let je zmagala patrolja krajevne skupnosti Hrušica II. (Friderik Novak, Igor Kobentar, Brane Gričar), v skupini moških nad 35 let pa je bila najboljša trojka strelske družine Gozd-Martuljek (Anton Robič, Franc Novak, Andrej Zemva).

S polno paro

V Cerkljah, piše **Janez Kuhar**, so pred dnevi v nabito polni avli osnovne šole štirje pevski zbori predstavili svoj tekmovalni program za letošnjo Našo pesem. Nastopili so: moški zbor Davorin Jenko iz Cerklj (pod vodstvom Jožeta Močnika), Mešani študentski pevski zbor iz Kamnika (pod vodstvom Janeza Klobčarja), ženski zbor Milko Škoberne iz Jesenic (pod vodstvom Antona Cimpermana) ter Akademski pevski zbor France Prešeren iz Kranja (pod vodstvom Tomaža Faganela).

Program je bil izbran izjemno skrbno, petje je bilo na visoki ravni, vsi pevci in pevke so v svoj nastop vložili veliko poštenega truda in naredili na občinstvo v vseh ozirih zelo dober vtis.

Na mariborski Naši pesmi 86 si vsi štirje zbori obetajo kar največ uspeha.

Ob spomeniku še zbornik

Iz Maribora je pod »geslom« Koroški Slovenci nismo pozabili generala Maistra oglasa **Janko Kuster**, predsednik tamkajšnjega kluba koroških Slovencev. Na rednem članskem sestanku kluba so koroški rojaki z navdušenjem obravnavali spomenico občnega zbora bratskega kluba iz Ljubljane in soglasno podprli zahtevo za postavitve spomenika generalu Maistru v Mariboru. V ta namen so tudi sklenili, da prosto-

voljno prispevajo za postavitev spomenika znesek, ki ustreza dveletni klubski članarini.

Skupaj z republiškim odborom zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918–1919 so sprejeli sklep za soizdajateljstvo zbornika dokumentov za postavitev spomenika generalu Maistru v Mariboru 1929–1986. V zborniku bodo objavljene razprave, članki in stotine pisem bralcev, napisanih v tem obdobju, ter uradni dokumenti o tem vprašanju, vključno s predvoino listino o podelitvi naslova častnega občana Maribora generalu in pesniku Rudolfu Maistru-Vojanovu.

Kurirčkova pošta

Pionirji Zlatega polja v Kranju, piše **Karel Makuc**, so letošnjo kurirčkovo torbico ob njenem prehodu skozi Kranj posebej zadržali še v svoji krajevni skupnosti. Z njo so obšli 17 simbolično poimenovanih »G« gorenjskih kurirskih postaj. V spremstvu skupine vojakov so razgibali celotno nasele. Nosilce kurirčkove torbice so na ulicah in pred spomeniki pozdravljali krajanji, pionirji in mladina.

Iz Moravč pa je o poti »kurirčkove pošete« nekaj napisal **Jože Novak**. Vrhopoljski pionirji so jo sprejeli od svojih vrstnikov v Zalogu pod Trojico, jo nosili po skrivnih poteh in jo predali učencem osnovne šole Jurij Vega iz Moravč. Na vseh šolah v občini so ji pripravili lep sprejem in kulturni program, o pomenu »kurirčkove torbe« pa so pionirjem govorili člani zveze borcev. V Moravčah je nosilce kurirčkove pošete pozdravil narodni heroj Franc Avbelj-Lojko.

Priznanja osvoboditeljem Beograda

Jože Čurin je v Ljubljani prisostvoval slovesnosti, namenjeni vročitvi priznanj (»povelje mesta Beograda«) še živčim borcev, pripadnikom 13. proletarske brigade Rade Končar, ki so sodelovali v bojih za osvoboditev Beograda v oktobru 1944.

Skupina nekdanjih borcev slavne 13. proletarske brigade Rade Končar, živečih v Sloveniji

Banjole – penzijske cene v letu 1986

Na seji sveta Počitniškega doma Banjole, z dne 14. aprila 1986 so bile sprejete naslednje dnevne penzijske cene, ki so različne glede nastanitvenega objekta in časa letovanja:

Nastanitev Objekt	Čas letovanja				
	od 15. 4. do 5. 6.	od 5. 6. do 25. 6.	od 25. 6. do 5. 9.	od 5. 9. do 25. 9.	od 25. 9. do 25. 10.
Depandansa DE 2	2.250	2.850	3.850	2.950	2.800
DE 1, DE 3 in podprtil.					
DE 2	2.100	2.700	3.850	2.800	2.650
Blok B, NR in podprtil.					
DE 1	1.850	2.450	3.450	2.550	2.400
Blok A ni ogrevan	–	2.450	3.450	2.550	–
Počitniške hišice	–	2.100	2.600	–	–

– Člani ZZB NOV iz občin članic PD (stanoviteljic) – samoplačniki imajo na te cene popust do 5. 6. 250 din, od 5. 6. dalje pa 500 din, na podlagi predloženega potrdila o članstvu.

Izmene so desetdnevne, vsakega 5., 15. in 25. v mesecu.

– Prijave v vplačano akontacijo 5.000 din na osebo sprejema recepcija PD najkasneje 30 dni pred začetkom vsake izmene, od tega dne dalje prostor v domu ni zagotovljen in z njim razpolaga recepcija doma.

– Prevoz z avtobusom Ljubljana–Banjole–Ljubljana je od 25. 4. 86 dalje 2.900 din in se plača skupaj z akontacijo ob prijavi. Odhod avtobusa iz Ljubljane (ploščad železniške po-

staje) je od 6. do 7.30 (vsake pol ure, če so trije avtobusi).

– Glede prijav, vplačil in rezervacij se obračajte na tajništvo občinskega odbora ZZB

Vojaška prisega

Mladi vojaki v enoti Bogdana Krtniča v Ilirski Bistrici, sporoča **Petar Nikolić**, so te dni slovesno prisegli. Ta dogodek jim bo

ostal dolgo v spominu. Slovesnosti so se udeležili predstavniki družbeno-političnih organizacij, mladina in pionirji iz ilirskobistriških šol ter sorodniki mladih vojakov. O

enoti, ki nadaljuje slavna izročila 13. proletarske brigade, je govoril starešina Anton Rački.

V znamenju »Znamenja«

Tudi za »slovo« od današnjega povzetka ostanimo na obali – s pevci mešanega pevskega zbora ZDU, čigar predsednik **Lojze Lisac** poroča o nedavnem celovečernem koncertu, ki so ga priredili v osnovni šoli Antona Ukmarja na Markovcu v Kopru.

Zapeli so devetnajst pesmi, dve med njimi (Miklavčičevo Svobodo ter Verdijevo Na bregovih Evfrata iz Nabucca) ob spremljavi pianistke Nuše Umer – pod vodstvom svojega dirigenta Verjanka Babiča.

Zbor je bil ustanovljen spomladi štirinosemdesetega, a ima za seboj že kar pestro pevsko preteklost: nastope na reviji Primorska poje 1985, na regijskem srečanju upokojenskih zborov v Divači, na srečanju pevskih zborov upokojencev Slovenije v dvorani Vatroslava Lisinskega v Zagrebu, na puljskem srečanju internirank v Auschwitzu in Ravensbrücku ter na domačih, koprskih prireditvah in ob spominskih dnevi.

Hvaležnih poslušalcev je bilo na tem zadnjem koncertu približno 400.

Lojze Lisac pa posebej omenja pesem, ki so jo naštedirali za nastop na reviji Primorska poje 86: Venturinijevo »Znamenje« na besedilo Simona Gregorčiča, od katerega smrti mineva letos 80 let. Tej obletnici so posvečene vse letošnje prireditve v okviru primorskega pevskega »festivala«. Venturinijeva skladba je – po opisu njegovega še živečega sina Oskarja, Koprčana – nastala v najtežjih dneh slovenskega naroda: leta 1941. V Dobovi pri Brežicah, kamor se je skladatelj, ki ga je bil fašizem že takoj po svojem »zmagovitem pohodu« izgnal v Ljubljano, pa se je takoj, ob italijanski zasedbi slovenskega glavnega mesta, iz nje spet umaknil, zatekel k sinu – učitelju. »Znamenja« so bila izraz njegove duševne stiske in obenem njegovega domoljubja.

Vabili

Dne 4. maja 1986 ob 14.30 uri bo v počastitev spomina na maršala Tita žalna svečanost pri spomeniku v Tivoliju, pred MUZEJEM LJUDSKE REVOLUCIJE.
Vljudno vabljeni!
ODBOR

Svet in družbenopolitične organizacije krajevne skupnosti Sentjernej, Skupnosti borcev 5. SNOUB Ivan Cankar in Skupnost borcev Gorjanskega bataljona VABIJO borce, občane, mladino, še posebno sorodnike padlih borcev 4. bataljona na 42. obletnico zadnjega boja borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade ter proslavo krajevnega praznika KS Sentjernej.
Slovesnost bo 1. maja ob 11. uri na Javorovici.

Obvestilo

Aktiv ZB Kovinoplastika Lož in KO SZDL Loška dolina obveščata vse bivše borce Notranjskega odreda, da bo DO Kovinoplastika Lož podelila domicilno listino partizanski enoti Notranjskem odredu, dne 25. 4. 1986 ob 19. uri v kinodvorani v Starem trgu pri Ložu.

Slavnostna prireditev bo združena z osrednjo občinsko proslavo ob dnevu ustanovitve OF. Vabimo vse borce Notranjskega odreda in medvojne SKOJ-evce Loške dolina, da se podelitve in proslave udeležijo v čim večjem številu.

Poizvedba

V Mariboru pripravljamo zbornik o zdravstveni službi v NOB na mariborskem območju 1941–1945. Zanj je napisal prispevek tudi dr. Eman Pertl (te dni je prejel nagrado dr. Jožeta Potrča), v katerega je vključil tudi zdravnik dr. Stanka Kukca. Kljub prizadevanjem pa vse doslej ni mogel dobiti o njem natančnejših podatkov in je lahko navedel le tole:

»Dr. Stanko Kukec, ... 1943. Bil je zdravnik, ki so ga izgnali na Hrvaško. Pozneje je bil kirurg v partizanski bolnišnici Otaševac blizu Prozora v Bosni. Uspešno je evakuiral ranjence. Padel je v V. ofenzivi 1943 na Sutjeski. – Menda je služboval do okupacije nekje na Stajerskem ali Gorenjskem, kajti sicer ne bi bil izgnan.«

O dr. Stanku Kukcu želimo izvedeti: ● kdaj in kje je bil rojen, ● kje je delal pred vojno kot zdravnik, ● od kod je bil izgnan na Hrvaško in ● kakšna je bila njegova borbena pot v partizanih do smrti na Sutjeski. Prosim, da nam kakršne koli podatke o tem zdravniku sporočite na naslov: dr. Eman Pertl, Strossmayerjeva 28, 62000 Maribor. Član uredniškega odbora zbornika

PRIPOROČA SE
POČITNIŠKI DOM BANJOLE

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGA

Radovljica – Jasno opredeliti narodno izdajstvo med NOB – proti pojavom spravaštva

Delegati iz 20 krajevnih organizacij ZB in vseh odborov skupnosti borcev enot, ki imajo domicil v občini Radovljica so v kritični in tvorni razpravi presojali 4-letno delo svojega vodstva in delovnih teles na nedavni programsko volilni skupščini. Ocenili so, da je bilo uspešno, kljub temu pa so dali vrsto pobud in predlogov za novo programsko usmeritev v naslednjem mandatnem obdobju. Uvodne besede predsednika Slavka Staroverskega so upravičeno izzvenile v skrbi za nič kaj obetajoče razmere, v katerih so se znašli tudi udeleženci NOB. V občini je še 2800 članov ZZB, od teh pa kar 1188 žensk. Tudi njihove vrste se vse bolj redčijo, saj je v zadnjih štirih letih umrlo že 385 članov. Kljub razmeroma visoki povprečni starosti, ki se bliža že 70 letom, so borci še vedno izredno dejavni v družbenopolitičnem življenju. Kar dobra polovica je vključenih v družbenopolitične in družbene organizacije, kjer opravljajo pomembne dolžnosti in funkcije. V raznih delegacijah po krajevnih skupnostih deluje 124, v delegaciji na ravni občine 168, na ravni regije 13 in v republiki 9 borcev. Nazoren je tudi podatek, da aktivno deluje v krajevnih in občinskih vodstvih SZDL nad 270 borcev, v ZRVS 48, v odboru SLO in DS 98, v štabih CZ 39 in v enotah NZ 29 članov ZB NOV; in še bi lahko naštevali.

Tudi razprava na skupščini je potrdila pripravljenost borcev, da se še vnaprej odločno spopadejo s težavami, značilnimi za sedanji čas, kljub temu, da jih skoraj četrtina živi takorekoč na robu življenjskega minimuma; zavoljo odločno prenizkih pokojnin, ki so neprimerljive s pokojninami drugih upravičencev, še manj pa z osebnimi dohodki aktivnega prebivalstva.

V razpravi je bilo slišati, (tako kot že na krajevnih skupščinah), vrsto pripomb, zlasti na račun stroškov in širjenja administracije (tudi v občini), ki je glavna ovira nadaljnjemu samoupravnemu razvoju. Ponovno so poudarili tudi svojo zaskrbljenost zaradi vse pogostejših poskusov razvrednotenja NOB in pojavov spravaštva z izdajalci. Opozorili so na potrebo celovitega in objektivnega seznanjanja mladih z značilnostmi NOB in posebno z vlogo izdajalskih formacij med NOB, o katerih danes mladi zaradi številnih dezinformacij nimajo razčiščenih pojmov. Zavzeli so se tudi za organizirano zbiranje dokumentarnega gradiva za pisanje kronik NOB na območju vseh krajev v občini. Za dosedanje delo na tem področju so izrekli priznanje nekaterim avtorjem in zbiralcem. V razpravi smo slišali tudi o uspehih in težavah na področju spomeniškega varstva, stanovanjske problematike in zdravstvenega varstva borcev. Pri tem je treba posebno omeniti uspešno delovanje borčevskih dispanzerjev v Bohinju, na Bledu in v Radovljici.

O neposrednih nalogah borčevskih organizacij v sedanjem trenutku in v prihodnjih letih je spregovoril tudi sekretar RO ZB NOV Slovenije Marjan Lenarčič, ki je posredoval tudi vrsto zanimivih informacij o urejanju zadev borcev. Delegati so na skupščini izvolili 39-članski občinski odbor, 15-člansko predsedstvo in nadzorni odbor občinske organizacije ZZB. Za predsednika Občinskega odbora ZZB so soglasno ponovno izvolili Slavka Staroverskega, za podpredsednika pa Ivana Cerkovnika iz Bohinja in Pavla Tolarja z Bleda. Prav tako so za sekretarja Občinskega odbora ponovno izvolili Franca Arha z Bleda. Za delegata RO ZB NOV Slovenije so izvolili Rudolfa Hribernika-Svaruna in Leopolda Pernuša, oba z Bleda, za delegatko na programsko-volilni skupščini RO ZB NOV Slovenije pa Katarino Bem iz Radovljice. Izvolili so še 4-člansko delegacijo Občinskega odbora ZB NOV v OK SZDL Radovljica v sestavi: Katarina Bem, Ivanka Kovačič, Jošt Rolc in Pavel Tolar.

J. R.

Škofja Loka – socialna in zdravstvena varnost borcev

Po opravljenih konferencah v borčevskih organizacijah na območju občine Škofja Loka je bila v torek 25. 3. 1986 volilna skupščina ZB NOV občine Škofja Loka. Bila je dobro pripravljena in tudi dobro opravljena. Nekaj sto delegatov iz posameznih združenj borcev NOV, predstavnikov DPO in uglednih gostov je s svojo udeležbo potrdilo zavest in pripadnost naši Zvezi združenj borcev NOV.

Po uvodnih formalnostih je predsednik občinske skupščine Škofja Loka Matjaž Čepin podelil visoko državno odlikovanje zaslužnemu aktivistu in borcu NOV Antonu Peternejlu-Klemenu.

Dosedanji predsednik ZZB NOV občine Škofja Loka Anton Kvaternik je med skupščinama 1982–1986. To poročilo in osnutek akcijskega programa so delegati prejeli v pisni obliki že pred skupščino da ga proučijo in o njem razpravljajo.

Poročilo o stanju varstva borcev NOV in vojaških invalidov je in dopolnil predsednik Komisije za zadeve borcev NOV in vojaških invalidov Franc Križaj.

Iz poročil izhaja, da je občinski odbor ZZB NOV prek predsedstva in njegovih delovnih teles v preteklem mandatnem obdobju uspešno opravljal odgovorne naloge v skladu s statutarnimi določili in programskimi usmeritvami. Zveza združenj borcev NOV v občini Škofja Loka je bila dejavna in vpeta v vse družbene tokove in je v okviru SZDL veiko prispevala k uresničevanju politike ZK. O tem deležu so se pohvalno izrazili nekateri razpravljavci, med drugimi predsednik OK SZDL Škofja Loka Štefan Žargi, predsednik OK ZRVS Škofja Loka Ferdo Tolar, predstavnik domicilnih partizanskih enot, predsednik občinske skupščine Škofja Loka Matjaž Čepin, ko je spregovoril o družbenoekonomskih odnosih in ekonomski politiki v občini in tovariš Franko Ivan-Iztok, ki je prispeval zanimivo poročilo o gospodarskem in političnem položaju v domovini in v svetu, o varnostno-političnem položaju in mednarodnih odnosih ter o sodelovanju z demokratičnimi miroljubnimi silami v svetu.

V stvarni in kritični razpravi, katere poudarek je bil na

prizadevanjih za popolno socialno in zdravstveno varnost borcev in invalidov NOV so borci opozorili, da še niso ustrezno rešena vsa vprašanja s tega področja. Nekateri upokojeni borci in invalidi NOV imajo zelo nizke prejemke in treba je ustrezno reševati vsak primer socialne ogroženosti. Z novim družbenim dogovorom o priznavalninah je treba ugodneje reševati socialni položaj vseh tistih udeležencev NOV, ki imajo nizke pokojnine, oziroma invalidnine. Valorizacija priznavalnini bi morala biti vsaj enkrat letno in – več skrbi je treba nameniti bolnim ter ostarelim udeležencem NOV.

Tudi vprašanje zdravstvenega varstva, klimatskega in zdraviliškega zdravljenja še ni zadovoljivo rešeno. Vsako leto je večje število borcev, ki so potrebni takšnega zdravljenja. Za te namene pa ni na voljo dovolj finančnih sredstev.

Kritične so bile pripombe, češ, da borci in invalidi NOV z območja občine nimajo pravice do 21-dnevnega zdravljenja in jim je skrajšano na 14 dni, kar je gotovo prekratka doba.

V razpravi so borci opozorili tudi na nekatere pomanjkljivosti s področja varstva spominskih obeležij in spomenikov socialistične revolucije na območju občine. Nekateri krajevne skupnosti in pokrovitelji posvečajo posameznim obeležjem premalo skrbi za redno vzdrževanje in v mnogih primerih zanemarjajo določila podpisnikov samoupravnih sporazumov.

Na spomeniku Dražgoški bitki so bile ugotovljene poškodbe (na spodnji betonski plošči in po strokovnem pregledu spomenika so bile ugotovljene pomanjkljivosti, ki vplivajo na stabilnost spomenika). V poročilu občinskega odbora ZZB NOV je sicer omenjeno, da je v letošnjem letu predvidena sanacija tega spomenika in da bodo sredstva za sanacijo zbrale vse gorenjske občine. Ob tem pa je vendar umestna kritika in opozorilo na osebno in skupno odgovornost izvajalcev in drugih, ki so postavili ta spomenik.

Sveto Kobal – Florijan je v svoji razpravi opozoril na vsestransko sodelovanje pri pisanju zgodovine delavskega gibanja in NOB na območju medvojnega okrožja Škofja Loka.

Poleg drugih opozoril in priporočil so borci postavili odločno zahtevo, da se na pokopališču Lipica ustrezneje in dostojneje opravljajo tudi vsi pogrebi po civilnih obredih. Odgovorna pogrebna služba v Škofji Loki bi vendar morala upoštevati večkratna opozorila članstva ZB NOV in drugih za pietetni pristop in ustrezno rešitev tega vprašanja.

Zaradi nevzdržnega stanja v naši družbi in nenehnega padanja življenjskega stanja so borci v svoji razpravi terjali energične ukrepe. Opozorili so na nekatere nepravilnosti in pomanjkljivosti, zaradi katerih se odraža nezadovoljstvo in tudi resna zaskrbljenost za naš nadaljnji socialistični razvoj.

Po končani plodni razpravi je skupščina sprejela obsežen program dela in tudi programske usmeritve ZZB NOV občine Škofja Loka. Uresničevanje nalog sprejetega programa, programskih usmeritev in sprejetih sklepov bo potekalo preko občinskega odbora ZZB NOV, predsedstva in njegovih delovnih teles v novi sestavi.

Z javnim glasovanjem je bil izvoljen za predsednika občinskega odbora ZZB NOV Stane Pečar in za njegovega namestnika, oziroma podpredsednika – Jože Gostinčar. Za sekretarja pa je bil izvoljen Lojze Potočnik. Za člana Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je bil izvoljen Sveto Kobal, za delegata skupščine RO ZB NOV Slovenije Stane Pečar in za delegata za Zvezni kongres ZZB NOV Jugoslavije Ivan Franko-Iztok.

Franc Golitič

Revirski rezervni starešine ocenjujejo minulo delo

Mozirski borci so na svoji letni konferenci ocenili delo v preteklem obdobju in pogledali tudi naloge, ki jih čakajo.

Poročilo in pojasnila k njem je prebrala Mara Tratnikova. Vsebinska tega polemičnega sestavka, (ki ga je napisal predsednik ZZB NOV Mozirje Vlado Miklavc, pa ga zavoljo boleznii ni mogel sam prebrati), je bila vseskozi kritična in pravo zrcalo časa. Beseda je bila o tem, da nekdanji borci zelo dosledno in natančno spremljajo tako družben, kot tudi ekonomski razvoj naše družbe. Pri tem opažajo neljubne pojave, ki opozarjajo na pomanjkljivo družbeno zavest in zlorabo samoupravljanja, oziroma slabitev te velike zamisli, ki bi jo morali oživotvoriti za vsako ceno, v dobro naših zanamcev.

Poudarili so, da organizacija nekdanjih borcev nikakor ni združenje veteranov, temveč je aktivna in do kraja družbeno prizadevna združba ljudi, ki so se za načela boljšega življenja borili in krvaveli – za bodoče rodove. In zato so občutljivi na vse pomanjkljivosti v našem življenju, ne glede, na kateri ravni se te pojavljajo.

V razpravi, ki je bila kot vedno zelo odkrita, je eden vidnih javnih delavcev, sicer pa ugleden borec, dejal nekako takole: »Če bi v boju tako oklevali z ukrepi kot lahko to danes vidimo na vsakem koraku, potem bi bili še sedaj v naši deželi okupatorji...«. Te misli so dovolj nazorne za kritičnost, s katero borci ocenjujejo razne nepotrebne spodrsilaje v našem družbenem dogajanju. Spet drugi je razpravljal o sestavi kandidatne liste za družbeno-politični zbor občine, ki ima to značilnost, da so na njej kar po vrsti vsi vodilni funkcionarji. Zdelo se mu je, da pomeni to zapiranje odločanja v ozke kroge.

Precej so govorili tudi o zdravstveni skrbi za borce, za katero so pa menili, da je v zadnjem času v njihovi občini krenila na bolje. Seveda s skromnimi razpoložljivimi sredstvi še vedno ne zagotavlja zdravstvenega varstva v takšnem obsegu, kakršen bi bil potreben.

Udeležba borcev na konferenci je bila dokaz njihovega velikega zanimanja za družbeno dogajanje in sodelovanje v njih. Zato je tudi poročilo o gospodarjenju v občini, (ki ga je pripravil predsednik IS SO Mozirje Franc Miklavc), naletelo na veliko zanimanje vseh navzočih. Skratka, bil je zbor, ki nikakor ni zadostil le formalnostim, ampak je

pokazal vsmo in pripravljenost udeležencev NOV za vključevanje v delo na vseh področjih, kjer je le mogoče.

A. V.

Domžale – Vrednote ostajajo...

Vrednote in izročila NOB ostajajo, so dejali borci ZZB NOV v Domžalah – četudi generacija borcev ostareva, jim ni vseeno, kako se uresničujejo cilji sedanjosti.

Najprej so z minuto molka počastili spomin na umrle člane, potem pa s poročilom nadaljevali svojo programsko-volilno konferenco. Podrobni zunanje-politični, notranje-politični in gospodarski pregled, analiza delovanja ZZB NOV in še nekatera vprašanja, ki jih je zajel v poročilu predsednik občinskega odbora ZZB NOV Domžale Alfonz Avbelj-Savo, so bile dobra osnova za razpravo. Tovariš Savo je poudaril, da ostajajo vrednote NOB neprecenljiva dragocenost naše zgodovine, vrednota, ki je nas vseh, tudi mladih, čeprav skušajo nekateri prav njih od teh vrednot odvrčati. Borci se ne vdajajo zgrešeni misli o narodni spravi, saj se nikoli niso, se ne morejo in se ne bodo enačili z narodovimi izdajalci in okupatorjevimi kolaboranti. Tega nikjer in nikoli ne bodo odobrvali.

Predsednik domžalske borčevske organizacije je tudi dejal, da borci in vojaški invalidi pri izvrševanju zadanih nalog niso sami, ker je njihovo sodelovanje in skupno delo s skupščino občine dobro, prav tako s izvršnim svetom in vsemi občinskimi družbenopolitičnimi organizacijami. V razreševanje nalog in različnih razvojnih vprašanj so se vključile tudi samoupravne interesne skupnosti, kjer so zlasti omenjeni delavci s področja zdravstva, katerih skrb za borce je resnično zgledna.

Uro in pol je trajala razprava, v kateri so številni borci povedali o svojih pogledih in ocenah, tako širših vprašanj kot tistih, ki so zadevala probleme na občinski ravni in tudi tistih, ki so ožje usmerjena v borčevsko organizacijo in njeno članstvo.

Potem ko so pregledali opravljeno in sprejeli naloge za naslednje obdobje, so izvolili novo vodstvo občinske ZZB NOV, ki jo bo tudi v novem sestavu vodil Alfonz Avbelj-Savo.

M. Brojan

Šentjur pri Celju – Borci za izboljšanje gospodarskega položaja

Na seji občinskega odbora ZZB NOV Šentjur pri Celju, ki je bila marca, so borci med drugim obravnavali tudi dosežene rezultate gospodarjenja za leto 1985 v občini Šentjur.

Po uvodnih obrazložitvah gospodarskih rezultatov, ki so glede na predvidevanja relativno neugodni, so prisotni člani občinske borčevske organizacije v razpravi izredno kritično ocenili ta negativna gibanja.

Posebno kritično so ocenili negativne rezultate gospodarjenja v posameznih OZD, kot so npr.: TOZD EMO v Šentjurju, TOZD MODA in ELEGANT ter veliko pozornosti namenili problematiki, ki je povezana z odpravljanjem slabih gospodarskih rezultatov, ki se kažejo v nizki produktivnosti, nizki reproduktivni sposobnosti, neekonomičnosti ipd. Iz tega izhaja tudi neambicioznost zastavljenih programov gospodarskega razvoja za naslednje srednjeročno obdobje, kar pa v končni fazi pomeni životarjenjinstopiranje na mestu ter še večje relativno zaostajanje za močnejšimi gospodarskimi centri v regiji in republiki.

Takšen način gospodarskega razvoja nam v perspektivi lahko nudi slabše pogoje pri odpiranju novih delovnih mest in zaposlovanju mladih ljudi, ki prihajajo iz različnih šol, zato se s takšno prakso borci v občini ne morejo sprijazniti.

Na seji odbora so borci izpostavili tudi vprašanje o neučinkovitosti dela posameznih samoupravnih in političnih organov, ki morajo nostii določeno odgovornost za takšno stanje. Posebej so grajali politiko cen, s katero je povezana visoka stopnja inflacije, ki najbolj prizadene strukturo delavcev z nizkimi OD, posebej pa borce z nižjimi pokojninami in priznavalninami.

Dali so podporo vsem prizadevanjem za stabilizacijo našega gospodarstva, vendar pa so pristavili, da bi »politika zategovanja pasu« morala biti enaka za vse. V nobenem primeru ne bi smeli dopuščati, da nekateri na račun kriznega položaja izkoriščajo naš neučinkovit davčni sistem in si ob tem pridobivajo neupravičeni dohodek, oziroma neupravičeno bogatijo.

Borci podpirajo vsa prizadevanja za izboljšanje gospodarjenja, za dosledno spoštovanje in izvajanje predpisov ter s tem za večjo odgovornost posameznikov pri njihovem izvajanju. Posebej pa je potrebno podpreti strokovne, kreativne in sposobne ljudi, ki morajo postati nosilci hitrejšega gospodarskega razvoja. Edino tak razvoj nam lahko daje zagotovilo za izboljšanje celotnega družbenega standarda in napredka. Združenemu delu je potrebno dati več poslovne svobode, mu omogočiti pogoje za delovanje ekonomskih in tržnih zakonitosti, pri čemer pa ga ne smemo omejevati.

Celotno gospodarstvo bi se moralo prizadevati za povečano produktivnost dela, ekonomičnost poslovanja, skrbeti za izboljšanje kvalitete svojih proizvodov, predvsem pa za povečan izvoz svojih proizvodov na konvertibilna tržišča.

V proizvodne procese je treba hitreje vključevati sodobno tehnologijo, ki bo zasnovana pretežno na lastnem znanju. V prihodnje je potrebno podpirati tiste gospodarske organizacije, ki dosegajo dobre poslovne rezultate, medtem ko večletnim izgubarjem ne kaže še naprej dajati podpore in zagotavljati njihov obstoj za vsako ceno.

Borcem ni vseeno, v kakšnem položaju se nahaja naše gospodarstvo, zato bodo temu vprašanju tudi v naprej namenili več pozornosti.

In memoriam: Evgen Sajovic

Nepreklicno, tiho in neopazno je zaprl vrata svojega ateljeja na vrhu Rdeče hiše na Poljanski cesti v Ljubljani akademski slikar Evgen Sajovic. Atelje je bil njegov dom, delovni prostor, kjer je delal in ustvarjal v razpoloženju slikarja – idealista. V tem prostoru je pustil veliko lepih ustvarjalnih, pa tudi grenkih in bolečih let. Dolgih 14 let je bil to dom njegove družine, žene in dveh otrok. Stiskanja in odpovedovanja so bila vsa ta leta moto življenja njega in njegovih. Ta tihi kotic na vrhu Rdeče hiše mu je ostal tudi potem – ko je vendarle po prošnjah in trkanju na prenekatera vrata dobil stanovanje – samo njegov svet. Koliko dni, koliko dolgih ur je preživel v njem! Tu je bil srečen, tu je potrpežljivo razvijal lastni umetniški izraz. Ustvarjal je odmaknjeno in v miru, bil je skromen in nevsiljiv, pa čeprav je pri tem izgubljal na svoji popularnosti. Nikdar in nikoli ni bil trgovec svojih slik, nikomur jih ni ponujal in vsiljeval. Od vsake se je težko ločil, saj je tudi vsaki dal del samega sebe. Vse je ustvaril iz ljubezni

do slikanja. Zagledan nazaj v preteklost je pač odklanjal vse, kar je bilo povezano s prelamljanjem slikarske tradicije njegove generacije, pa čeprav je z izostrenim estetskim pogledom še kako znal ovrednotiti delo drugih, tudi modernistov. Ogledal si je vsako razstavo.

Pogosta srečanja in dolgi pogovori z Evgenom so bila zelo prijetna. Bil je odličen sogovornik, čeprav je vedno znova zagotavljal da je »slab govorec«. Na šegav, neposre-

den in hudomušen način nam je razkrival svojo mladost, umetniško snovanje njega in njegove generacije. Njegovo tovarišijo – Nikola-ja Pirnata, ki je imel Sajovica posebno rad, in druge slikarje svoje dobe je znal tako slikovito prikazati, da smo lahko skupaj z njim doživljali draž tistega časa. Bili so dnevi in noči, ko je z njimi vandrjal po Ljubljani, seveda tisti stari Ljubljani, na katero se je spominjal z ožnostjo in hrepenenjem. Nepozabni bodo ostali ti dolgi pomenki in danes nam je posebno žal, da je odšel tako rekoč brez slovesa. Ob zadnjem Silvestru smo si samo po telefonu zaželeli zdravja in sreče z obljubo, da se vidimo in pogovorimo. Ostalo pa je žal samo pri željah in obljubah.

Zadnja leta je Evgen preživel doma, v krogu svoje družine. Bolehen in telesno oslabljen je kljub temu užival. Veliko je bral in bil izredno dober poznavalec ne samo naše, ampak tudi svetovne literature. Bil je oster kritik slabega in duhovno zadovoljen ob dobri knjigi. Znal je ceniti estetiko in le-

poto, kvaliteto dobre televizijske oddaje, dobrega radijskega komentatorja, oster kritik pa je bil cenenosti in improvizaciji. Osebnost je bil srečen ob univerzitetni diplomini Tomaža in hčerke Andrejke, bil je tudi ponosen ded prve vnukinje.

Da, Evgen Sajovic je bil dober človek. Po naravi ponosen, neuklonjiv, je vzravnal hodil po svoji ljubi Ljubljani. Premeril jo je po dolgem in počez.

Odšel je, ko je pomlad že oblekla svoj prvi zeleni plašč. Evgenov svet, svet čudovito ubranih zelenih tonov je vtkan v njegove krajine in dovoljeno mu je bilo, da je ob prelestnem zelenilu pomladi tudi sam odšel v neznano.

Evgen Sajovic ostaja z nami naprej vseeno tesno povezan. Njegove slike »ČUKARNA«, »TIHOŽITJE«, »AKVAREL«, »PORTRET«, njegov dobri stari romantični »KARLOVSKI MOST« so pri nas in bodo ostale naše, njegove in tako bo Evgen še naprej med nami.

Vse od ustanovitve časopisa TV 15 je bil dolga leta njegov sodelavec – ilustrator, 1979, pa je bil tudi nagradenec Prešernovega sklada.

Ivan Jenko

Razstava v Mestnem muzeju Ljubljana – v Galeriji revolucije

Ljubljana od ustanovitve OF do oborožene vstaje

Devetega maja, na dan osvoboditve Ljubljane torej, bo Galerija revolucije na Mestnem trgu 10 v Ljubljani odprla vrata razstave pod naslovom »Ljubljana od ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda do oborožene vstaje«. Obeta se nam zanimiv pregled dogodkov, ki seže tja v predvojno leto 1940 in nato podrobneje razgrne dogajanje v času od začetka vojne do julija 1941. Pred nami bodo podobe življenja Ljubljane, ljudi in organizacij, ki so se kasneje zbrale v Osvobodilni fronti. Razstava obravnava vojno nevarnost in priprave na vojno, protifašistične in protidraginske demonstracije in seveda demonstracije proti pristopu k trojni zvezi.

Za tekoč pregled in prikaz bodo z gradivom in fotografijami predstavljeni čas okupatorjevega napada na Jugoslavijo, razpad in kapitulacija jugoslovanske vojske, razkosanje slovenskega ozemlja, ustanovitev OF in čas vse do začetka oborožene vstaje.

B. Ž. J.

Revija pevskih zborov

Zveza kulturnih organizacij občine Ljubljana-Šiška in njen odbor za vokalno glasbo sta v počastitev 45-letnice OF pripravila dvodnevno predstavitev odraslih pevskih zborov. Tako so v sredo 16. aprila v OŠ Riharda Jakopiča in naslednjega dne v Domu krajanov – Šentvid nastopili: moški pevski zbor Medvode, ženski pevski zbor KUD Svoboda Vižmarje-Brod, moški pevski zbor ZZB NOV Karol Pahor, moški pevski zbor Pevskega društva Simon Jenko, mešani pevski zbor Avtomontaža, mešani pevski zbor Stane Kosec, mešani pevski zbor Litostroj, dekliški pevski zbor Rozka Usenik, moški pevski zbor DU Ljubljana-Šentvid, sindikalni ženski pevski zbor Tekstil TOZD Tkalcica Vižmarje, moški pevski zbor Integral, ženski pevski zbor KUD Oton Župančič-Sora, moški oktet Vasoalec, komorni moški zbor Lek in mešani pevski zbor KUD Ivan Novak-Očka.

Jože Čurin

Ženski pevski zbor KUD Svoboda Vižmarje-Brod

Zgodaj spomladi je bil v avli skupščine občine Ljubljana Vič-Rudnik (na njenih tleh, v trnovskem predmestju naj bi namreč čez nekaj let stal novi Muzej ljudske revolucije Slovenije) razgrnjen zazidalni načrt za novo stavbo Muzeja ljudske revolucije Slovenije. Kot je v navadi, so udeleženci te »javne razprave« v posebno knjigo beležili svoja vprašanja in pripombe. Zdaj vso dokumentacijo in pripombe obravnavajo v ustreznih republiških in občinskih organih. Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV je pripravil nanje svoje odgovore, ki jih v smiselnem povzetku posredujemo tudi vam.

Podoba muzeja

Zakaj ne Muzej ljudske revolucije Slovenije na Ljubljanski grad?

Obnovo ljubljanskega gradu vodi poseben odbor, ki ga je imenovala Skupščina mesta Ljubljane. Program namembnosti gradu je tudi opredelila Skupščina mesta Ljubljane. Del gradu je, poleg poročne dvorane, namenjen gostinsko turistični ponudbi, del pa muzejski postaviti zgodovine mesta Ljubljane od najstarejših časov do danes. Nosilec te naloge je Mestni muzej Ljubljane, saj tudi Ljubljana obiskovalcem še ne more pokazati svoje bogate preteklosti.

Tako je ljubljanski grad programsko v celoti oddan. Poleg tega bi radi poudarili, da preselitev Muzeja ljudske revolucije Slovenije na grad ne bi rešila osnovnih problemov dejavnosti. V gradu bi zelo težko vgradili instalacije in priprave, ki jih

zahteva moderna muzeologija, saj sodoben muzej revolucije potrebuje poleg prostorov za trajno in varno hranjenje gradiva predvsem prostore za izvajanje pedagoškega poslanstva za razvijanje izročil revolucionarnega delavskega gibanja, narodnoosvobodilne borbe in povojne socialistične izgradnje. Prav Muzej ljudske revolucije Slovenije postaja za te naloge osrednja ustanova v SR Sloveniji.

Zakaj Muzej ljudske revolucije Slovenije na izbrani lokaciji na robu ljubljanskega barja?

Kot osrednji kulturni ustanovi v SR Sloveniji Muzeja ljudske revolucije Slovenije pripada tudi dominantna lokacija v središču mesta. Po temeljitem preudarku in iskanju ustreznih lokacij v središču mesta je bilo ugotovljeno, da ni lokacije, ki ne bi zahtevala velikih rušitev

že zgrajenih objektov, ali uničenje zelenih površin. Da je izbrana lokacija na robu mesta, je napačen vtis. Leži ob osrednji veliki ljubljanski cesti, Titovi-Kardelevi, od najožjega središča mesta je bližja kot podvoz pod železniško progo na Titovi cesti. Le občina Vič-Rudnik nima urbanega središča z moderno arhitekturo. Muzej ljudske revolucije Slovenije bo dvignil Trnovo na raven pravega mesta. Nevzdržno je tako bližino mestnega središča zadrževati na ravni predmestja.

Zakaj ne adaptacija obstoječe stavbe in prizidek?

Obstoječa stavba Muzeja ljudske revolucije Slovenije je stara že skoraj 300 let. Stavba je bila pred več kot 30 leti adaptirana kot začasna stavba muzeja, saj se je vlada republike Slovenije že takrat opredelila, da Muzej ljudske revolucije Slovenije mora dobiti ustrezne prostore.

Poleg tega je stavba, ki je spominsko zaščitena zelo problematična. Poleg tega, da je vlažna, je njena statična varnost od dne do dne bolj kritična. Zadnji potresi so stavbo močno načeli (počrti dimniki, razpoke nosilnih sten in stropov). Še tako temeljita sanacija stavbe pa ne more rešiti osnovnega problema, to je, da je premajhna. Muzej ljudske revolucije Slovenije danes premore le 439 m² prostora za

stalno razstavo. Tako je stalna razstava zelo nepopolna in pomanjkljiva s tem, da za predstavitev obdobja povojne socialistične izgradnje sploh ni prostora. Muzej ljudske revolucije Slovenije nima prostora za depoje (v dveh sobah hranimo okoli 12.000 predmetov, 180 m partizanskega tiska, plakatov, letakov itd. in okoli 17.000 likovnih del ter preko 300.000 fotodokumentov), ni prostorov ne za prosvetno pedagoško dejavnost, za predavanja, posvetovanje, ne za sprejem in delo s strankami. Tudi delovni prostori uslužbencev so neprimerni, saj v njih ni mogoče delati brez umetne svetlobe. Ogroženost izjemno dragocenega gradiva za slovenski narod pa tudi dejavnost ustanove je tolikšna, da terja nujno in temeljito rešitev, ki je samo v novogradnji.

Ker je sedanja stavba Muzeja ljudske revolucije Slovenije spominsko zaščitena in mora ohraniti zunanjo podobo tako kot je, ob stavbi ni mogoče zgraditi prizidka. Poleg tega se je mesto Ljubljana zelo jasno opredelilo, da v parku Tivoli ne bo več dovolilo gradbenih posegov, saj je v preteklosti doživel že hude.

Za Muzej ljudske revolucije Slovenije je preveč predvidenega za rušenje – to ni stabilizacijsko.

Vse druge lokacije v sre-

dišču mesta bi zahtevale znatno več rušenja ali zadrževanja zelenih površin. Ruši se le toliko, kolikor je nujno potrebno, večinoma stare, amortizirane zgradbe. Vsaka modernizacija Trnovega bi to zahtevala. Brez tega Trnovo ne more dobiti mestnih kvalitet. Vsa lastninska in odškodninska vprašanja v zvezi z rušenjem 1. faze gradbišča so že rešena.

Zakaj toliko zelenih površin okoli Muzeja ljudske revolucije Slovenije, čemu taka širokopoteznost?

Vprašanje je protislovno. Ponavadi se občani potegujejo za zelene površine. Osnovni šoli jih je premalo, a so javni parki tudi njeni!

Širokopoteznost? Zato, ker je to muzej NOB in revolucije! Evropa je imela dosti narodnoosvobodilnih gibanj, socialističnih revolucij pa malo. To je najslavnejši del slovenske nacionalne zgodovine!

Postavitev Muzeja ljudske revolucije Slovenije v načrtovani prostor predstavlja drago gradnjo, uničevanje naravnega okolja, velike stroške vzdrževanja, odmaknjenost objekta od prometno-tehničnih tokov.

Izmed 74 predlogov javnega jugoslovanskega natečaja je komisija izbrala najboljši smotrni načrt. Temeljenje bo nekaj dražje, a nič več kot je bilo za vse zgradbe v okolici in na vznožju Tivo-

lija. Ljubljana ima najbolj zanesljiva gradbena tla severno od železnice, tam pa bi bil muzej res preveč izven središča.

Preje je bilo rečeno, da je zelenja preveč, zdaj naj bi ga bilo premalo. Resnica pa je, da je kvaliteta ravno v plemeniti igri med arhitekturo in zelenjem; morda bodo podrli 10 dreves, posadili pa gotovo 500.

Zgradba ne terja nadpovprečnega vzdrževanja, sicer pa toliko, kot vsak muzej. Upoštevati je treba, da so ekspanzijski več ali manj pripravljeni.

Prav to ni res! Muzej leži ob najlepšem in najkrajšem vhodu ali uvozu v mesto z južne stranice avtocestnega sistema, po kateri bo v prihodnje potekal ves turistični promet smeri vzhod–zahod in obratno.

Predstavljen projekt ni premišljen – predlog absolutno neustrezen.

To je pavšalna, neutemeljena trditev. Projekt je izbrala visokokvalificirana strokovna komisija izmed 74 predlogov, se pravi, da je sodelovalo najmanj 200 strokovnjakov iz vse Jugoslavije. Komisija je izbrala najmanj razkošen, a vendar predlog z zadostno monumentalnostjo. Nobeden od sodelujočih projektantov ni imel pomislekov zoper lokacijo, nasprotno, rekli so, da nudi izredne urbanistične možnosti.

Pogovor z inovatorjem inž. kemije Vojislavom Ružićem

Iskanje brez premora

Dogovorila sva se za srečanje pred celjskim hotelom Evropa. Ker je bil pač delovni dogovor, sva se pozabila zmeniti, kaj bo najin razpoznavni znak. Pa kljub temu ni bilo nobenih zadreg. Kako prepoznate na cesti inovatorja? Zelo preprosto. V roki namreč nosi zajetno, malce oguljeno aktovko, ki ga zanesljivo spremlja na vseh poteh. Te pa običajno vodijo v pisarne in urade, kjer teče beseda o proizvodnji, o inovacijah, novih idejah in prijemih, o patentih in takih rečeh.

V celjski cinkarni dela že triindvajset let. »Naša matka cinkarna«, ji pravi, saj si življenja brez nje, njenih obratov in ljudi že ne more več predstavljati. Previdno odgovarja na vprašanja in ves čas napeljuje pogovor na »mi« v cinkarni. Nekam nerad spregovori o svojem lastnem deležu. Vendar se prav hitro odtaja, če ga po-barate o pravih stvareh – se pravi o tistih, s katerimi se trenutno ukvarja.

Kemijo je doštudiral na ljubljanski univerzi in se potem zaposlil v Celju. Nehno tuhtanje o izboljšavah proizvodnje mu je že v krvi, čeravno je ob rednem delu v tovarni predvsem konjiček. Svoji matični delovni organizaciji je v vseh teh letih izuhtal prek dvajset inovacij in registrirane ima štiri patente. Prvega so mu patentirali že leta 1969 (takrat je izumil postopek za cenejšo proizvodnjo cinka).

»Človek sam kot posameznik ne more na tem področju nič. Vedno moraš imeti koga, ki dela s teboj v skupini in predvsem moraš imeti podporo kolektiva. Pri nas v tovarni je cela vrsta visoko izobraženih strokovnjakov, pri čemer se ob različnih inovativnih projektih ekipe sodelujočih menjujejo.«

Želimo ga speljati na pogovor o splošnem vzdušju in o vprašanih naklonje-

nosti (ali pa tudi brezbriznosti) do ljudi, ki imajo veselje in znanje za delo na področju izumljanja novih idej. Še pred leti je bilo iz delovnih organizacij sem ter tja slišati, da ni vse zlato, kar se na zunaj sveti in da je ob vprašanih nagrajevanja inovatorjev precej zavisti in spotikanj. Toda, še preden dodobra postavim vprašanje, že inž. Ružić vleče iz svoje aktovke papirje – načrte, predloge in odobritve svoje delovne organizacije, kjer je izračunano takorekoč vse: koliko je vredna zamisel, kako se je v času uporabe obnesla v praksi, koliko so inovatorji prihranili delovni organizaciji denarja in kolikšen delež nagrade jim po posebnem samoupravnem sporazumu pripada. Tu ni nič šušmarskega, nič naključnega. Vse gre po pravilih. Navsezadnje pa njega ta plat zanima dosti manj kot vprašanje, ali se bo njegova nova zamisel uveljavila v proizvodnji. Najbrž je z inovacijsko dejavnostjo prav tako kot z vsakim drugim ustvarjanjem, ko je ustvarjalcu pomembno predvsem to, da svojega »duhovnega otroka« spravi v življenje in do tega, da »shodi«. Pri tem pa tudi inženir Ružić ne zanika, da pohvala dobro dene in daje spodbudo za nova iskanja. Včasih se kakšen postopek, ki si ga inovator zamisli, tudi ne posreči čisto, za

kar je lahko krivih cela vrsta vzrokov – od tega, da ni bila zamisel do kraja dobro premišljena pa do tega, da morda ni bila do kraja izpeljana v praksi. Neuspeh je dobra »kost« za glodanje tistim, ki nikoli nič ne naredijo in se zato tudi nikoli ne zmotijo... To pa je zopet tema, o kateri naš sogovornik ne mara govoriti. Zato nas raje vrne k nekaterim inovacijam, s katerimi je zadnje čase s svojimi delovnimi kolegi že dosegel vidne uspehe in k nekaterim, s katerimi si v prihodnje obeta veliko dobrega.

Ni še dolgo tega, odkar sta za inovacijo porabe odpadne toplote v proizvodnji s kolegom prejela vsak po 39 starih milijonov nagrade. Po tem postopku je namreč cinkarna samo v lanskem letu prihranila pet starih milijard in dvesto starih milijonov dinarjev. Pri neki drugi inovaciji (v pražarni železovega sulfata) so štirje sodelavci, med njimi Ružić dosegli skoraj dvemilijardni prihranek; pri tretjem inovativnem postopku je s še štirimi kolegi z zamenjavo uvožene celita z domačim vulkanitom (pomožnim filtrirnim sredstvom) dosegel nekaj več kot tristo petdeset milijonov starih dinarjev prihranka.

Ena od izredno zanimivih predlaganih inovacij bi, tako se zdi, če bi prestopila tovarniški prag (in bi se izkazala za rentabilno), lahko pripomogla k ogrevanju četrtine celjskih domov s toploto, pridobljeno iz takoiimenovane odpadne toplote pri proizvodnji žveplove kisline (iz hladilnih sistemov Alfa Laval). Za-

misel je, da bi v Celju, kjer načrtujejo gradnjo nove mestne toplotne, izkoristili tudi del »cinkarniške toplote«. Spet druga inovacija, ki nosi spodobno skromen naslov »Zamenjava apna z apnenčevom moko v obratu Nevtralizacija TiO₂ (odpadne kisline), se zdi laiku na prvi pogled preprosta. Pri tem pa radi pozabljamo, da jo je treba iznajti. Za kaj gre? Inženir Ružić se je s kolegi domislil, da je apno, ki ga v postopku

dustriji za varilno sredstvo, kot konservans za predelavo sadja ter za gaziranje pijač. Za ta del projekta so dobili tudi sovlagatelja finančnih sredstev (polnilnico pijač Zdravilišča Rogaska Slatina). Manjši delček te proizvodnje bodo tudi izvažali. V celotnem postopku preostane še dve tretjini CO₂; projekt je zamišljen tako, da bi ju tudi izkoristili in dosegli takoiimenovani celotni krog uporabe. Še eno tretjino

ga bi radi načrtovalci izkoristili. Sfiltriran in opran bi bil namreč uporaben v cementarski industriji. Zaenkrat pa ga vozijo na tovarniško odlagališče v Bukov Žlak...

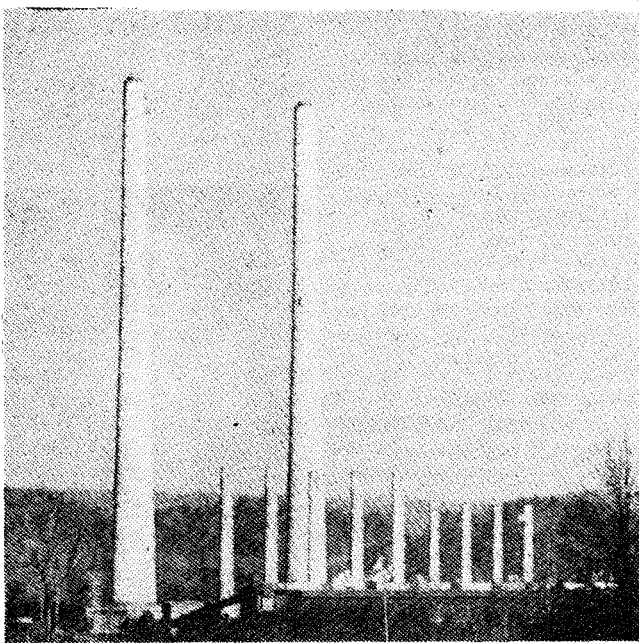
»Nikoli me niso zanimali postopki, pri katerih gredo ostanki na odlagališča. Menim, da je naša prihodnost v izumljanju zaprtih sistemov, takih torej, ki obetajo tudi ekološko ustrenejše postopke.«

Kdo ve, kje vse je že sodeloval inženir Ružić s svojimi idejami in zamislimi. Pozna številne probleme trboveljskega bazena, izredno ga privlačijo vprašanja, ki jih sproža primer Plomina, (kjer je potrebno rešiti vprašanje, kaj storiti s kar 10 odstotki žvepla v premogu) in se neutrudno ukvarja s problemom SO₂, ki je v zadnjih letih postal preteča nevarnost za zdravje prebivalstva, pa tudi »požiralec« zelenih slovenskih gozdov.

V sodelovanju z Metalno iz Maribora je inženir Ružić ugriznil v enega trših orehov inovatorstva – v poskus, kako »uloviti« nevni SO₂, tokrat pri proizvodnji svinca v mežiškem rudniku. Ne bomo vam podrobneje opisovali zapletenih postopkov tega poskusnega projekta. Pove-mo pa lahko, da je bil preizkus v mežiškem rudniku že opravljen in da bodo uradni rezultati kmalu znani.

Se to in ono smo spraševali našega tokratnega sogovornika; od vprašanj, kako takšne probleme rešujejo v svetu, do vprašanj, kaj meni o cenjenosti inovatorskega dela v naši družbi nasploh. Njegove misli pa so se vedno znova vračale »k zaprtim krogom« in k reševanju enigem, kako izkoristiti odpadke v proizvodnji tako, da bi postali nove surovine...

B. Ž. J.

nevtralizacije kisline uporabljajo, drago. Namesto tega so predlagali uporabo apnene moke, ki se je izkazala povsem uspešna in dvakrat finančno koristna. Za polovico je cenejša od apna, poleg tega jo pridobivajo v bližnjem Zidanem mostu. V enem letu je zadeva navrgla prek deset starih milijard prihranka. V naslednji fazi bodo (najbrž že letos), v nadaljevanju izpeljave tega projekta uporabili eno tretjino odpadka CO₂ v proizvodnji. Gre za približno 5000 ton CO₂, ki ga bodo utekočinili in uporabili v kovinski in-

CO₂ bodo namreč porabili za pridobivanje Ca CO₃, tega pa uporablja za polnilo pri izdelavi najfinejših vrst papirja papirna industrija, delno pa ga uporablja za polnilo tudi industrija zobnih past. Tako polnilo večinoma uvažajo. Pri omenjenem »krogu« ostane nazadnje še tretjina CO₂, ki naj bi jo po predlaganem projektu porabili za proizvodnjo amonijevega sulfata (gnojila). Ob tem postopku bi se Ca CO₃ vrnil v prvo fazo nevtralizacije in tam, (če se vrnemo na začetek projekta), je stranski (odpadni) produkt – mavec. Tudi te-

Ob 80-letnici rojstva partizanske zobozdravnice

Amalija Anderluh- Malka

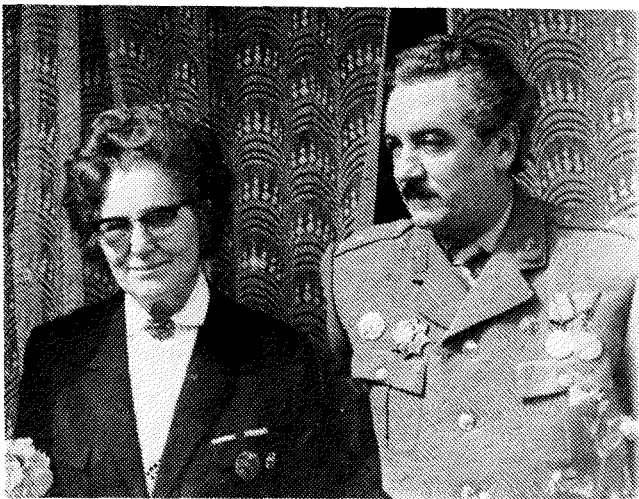
Življenjsko vedno radoživa in vitalna jubilantka Malka (kdo bi ji prisodil tolikera leta) je po rodu Belokranjica: luč sveta je zagledala 22. decembra 1905 na Vranovičih pri Črnomlju. Osnovno šolo je obiskovala v Črnomlju, osemletko končala v Ljubljani; v Novem mestu je iz gimnazije prestopila v prvi letnik trgovske šole, drugega je nadaljevala v Ljubljani. Nato se je zaposlila pri bratu Martinu, ki mu je vodila trgovske in pisarniške posle. Leta 1925 je odšla v Beograd študirat zobotehniko. Po štirih letih se je vrnila v Črnomelj, kjer se je pričela udeleževati tudi kot amaterska gledališka igralka in režiserka. Leta 1933 se je poročila z Avgustom Anderluhom, poznejšim vodjem partizanskega zobnega laboratorija.

V Beogradu se je pri zobozdravniku dr. Tanasiju Pulju učila sprva za zobno asistentko in kasneje za zobno tehničarko. Do leta 1940 je imela nato v Črnomlju zasebno zobotehnično in ordinacijsko prakso, nato se je izpopolnjevala na dentistični šoli v Ljubljani. Med vojno je bila zvesta aktivistka Osvo-

bodilne fronte. Mnogim aktivistom in partizanom je v okupiranem Črnomlju ilegalno zdravila zobe in nudila materialno pomoč. Po kaptulaciji Italije je bila imenovana za šefa prve partizanske zobne ekipe Belokranjskega vojnega področja v Črnomlju.

To njeno delo je opisano v knjigi dr. Velimirja Vulikića »Zobozdravstvena služba v NOV na Slovenskem« (Knjižnica NOV in POS 47 – Ljubljana 1985). Iz nje izve-mo, da je bila prva zobna ekipa v belokranjskem vojnem področju prej zasebna zobna ambulanta dentistke Amalije Anderluh ustanovljena 8. septembra 1943 v Črnomlju. Po strokovni zasedbi in frekvenci vojaških in civilnih zobnih bolnikov je bila to najmočnejša partizanska zobna ekipa. Anderluhova se je morala boriti za zobni material, ki je kopnel, novega pa ni bilo. Šele Avgusta 1944 je Anderluhovi TA »Bober« lahko nakazala vsaj del za-prošenega materiala. Komanda BVO je imenovala Anderluhovo za šefa področne zobne ekipe. Po odredbi sanitetnega oddelka GŠ

NOV in POS so v zobni ekipi sprejemali na zdravljenje zob zobne bolnike iz operativnih in zalednih enot, pa tudi civilno prebivalstvo. Ekipa je imela tudi zobotehnični laboratorij. V njem je do konca marca 1945 delal njegov poznejši šef, zobni tehnik Avgust Anderluh, Malkin mož. Poleg njega je bilo v ekipi zaposlenih več oseb: zobne asistentke Anica Vrščaj, Zdenka Korošec in Marija Lavrič, od marca 1945 pa še administrator Václav Blaha, zobni tehnik, Vinko Modendorfer in dentist Vekoslav Šmid. Čeprav je v kraju delovala še ena zobna ambulanta BVP je Amalija Anderluh komaj zmagovala naval zobnih bolnikov. Na zdravljenje je zobna ekipa sprejemala tudi člane vojaškega, političnega, civilnega vodstva narodnoosvobodilnega boja in člane partizanskega gledališča, med njimi Edvarda Kardelja, Franca Rozmana, Dušana Kvedra, Jaka Avšiča, heroja Dakija, Zorana Poliča, brata Breclja, Josipa Vidmarja. Pri Anderluhovi so se zdravili tudi vodje ameriške, angleške in ruske misije.

Amalija Anderluh z možem Avgustom

Politični in vojaški voditelji so v ambulanto prihajali v večernih in nočnih urah, ker podnevi za ta opravila niso imeli časa. V teh primerih je bilo osebje, kot je zapisal dr. Vulikić, obveščeno o njihovem obisku, zato jih je včasih čakalo pozno v noč.

Administrativni dokumenti, instrumentarski inventar in popisi pacientov so bili po vojni oddani v muzej NOB.

Anderluhovi so se po osvoboditvi preselili na dom Gustla Anderluha v Šmarje pri Jelšah, ki je bil izropan in razbit. Njegovo mater so zaradi sodelovanja v NOB mu-

čili in ustrelili Nemci v Celjskem piskru leta 1942. Po ovadbi domačih izdajalcev sta bila tudi njegova sestra Albinca in mož France ustreljena v Celjskem piskru.

Iz mamine trafike v Šmarju so Anderluhovi naredili zobno ordinacijo. V tistih težkih časih je bila ureditev ordinacije, povečini z lastnimi stroški, veliko in pomembno dejanje. Anderluhova sta se z veliko zagnanostjo vključila tudi v kulturnoprosvetno delo v šmarškem okraju. Po njuni zaslugi je zlasti polno zaživele gledališko udejstvovanje, bila sta požrtvovalna igralca in

režiserja. Njune uprizoritve so zaslovele po vsem Kozjanskem. Izredno je uspela velikopotezna uprizoritev Žizkove »Miklove Zale« na prostem. Malka je imenitno oblikovala vrsto najzahtevnejših karakternih vlog. Zato ni nič čudnega, da so ji na šmarški občini predstavniki družbenopolitičnega in kulturnoprosvetnega življenja izrekli mnogo iskrenih priznanj. Tako ji je njen dolgoletni amaterski soigralec profesor J. Jakoš dejal, da mu je ostala zlasti v spominu njena kreacija kraljice Barbare iz Celjskih grofov, ki so jih Šmarčani odigrali v Domu kulture. Igrati štiridesetletnico pri sedemdesetih, in to dobro in prepričljivo, je svojevrsten podvig, ki ga zmore le tisti, ki je na odrskih deskah odkril lepoto in neko višjo življenjsko vrednost ter jima ostal zvest v pozna leta. In tej zvestobi je namenjeno naše spoštovanje in občudovanje.

Naj se Šmarčanom v njihovem spoštovanju in občudovanju osebnosti in dela jubilantke, pridružimo tudi mi, njeni partizanski tovariši, ki smo bili v prestolnici partizanskega osvobojenega življenja v Črnomlju vedno deležni njene nesebične pomoči in tolažbe.

Dušan Mevlja

Iz Brežic: Pionirji in mladinci o samoupravljanju »Hočemo, da stališča in sklepi zaživijo!«

Prisrčna dobrodošlica je 11. aprila veljala vsem pionirjem in mladincem, ki so prišli na republiško pionirsko problemsko konferenco v Brežice. To je bila že sedma konferenca slovenskih pionirjev, za temo pa so si izbrali samoupravljanje. Vreme res ni bilo najbolj naklonjeno, zato pa so se gostitelji, brežiški pionirji in njihovi starši, kar se le da potrudili, d se je 153 pionirjev delegatov iz 48 slovenskih osnovnih šol, ki so zastopali 200.000 osnovnošolcev, počutilo domače. Konferenco so organizirali občinska Zveza prijateljev mladine in tamkajšnji svet Zveze pionirjev, pa brežiška osnovna šola bratov Ribarjev in seveda Zveza prijateljev mladine Slovenije ter svet Zveze pionirjev Slovenije. Za vse je bilo poskrbljeno: za hrano, za prevoze, za razprave pionirjev, za strokovni pogovor mentorjev o samoupravljanju v osnovni šoli in tudi za zabavo. Preden so se pionirji poslovili, so si v sobotnem dopoldnevu, potem, ko so že oblikovali sklepe svoje konference, ogledali še Posavski muzej.

Toda najpomembnejše je bilo – samoupravljanje. Tovariš Edvard Kardelj je nekoč zapisal: »Temelj vseh svobod in pravic delovnih ljudi in občanov v naši socialistični družbi je pravica do samoupravljanja. To je neposredna demokratična socialistična pravica, ki je možna edino v razmerah družbene lastnine nad proizvodnimi sredstvi in vladjočega položaja delavskega razreda v družbi. Ta pravica je nedotakljiva in neodtujljiva in kot takšna pripada vsem delovnim ljudem in občanom. Socialistično samoupravljanje, se pravi pravica do samoupravljanja, je nedvomno velika pravica, toda hkrati tudi velika odgovornost, ker mora v sistemu samoupravne demokracije imeti vsak človek vso odgovornost tudi za usodo drugega človeka.«

Kako razumejo samoupravljanje naši najmlajši samoupravljalci, pionirji in tudi že mladinci iz osmih razre-

dov osnovne šole, se je pokazalo v Brežicah. Prišli so dobro pripravljeni, marsikaj so prinesli s seboj kar napisano, saj so se o tem že dolgo prej pogovarjali s sošolci v razredu, v šoli, v svoji občini. Zahtevna tema, ki marsikdaj ustavi tudi odrasle. Pionirji pa so pokazali, da poznajo morda celo več kot odrasli od njih pričakujejo. Pokazali so smelost in zrelost v razpravah, odločnost v sklepih. In če se nam zdi samoupravljanje iz ust odraslih večkrat samo še fraza, so pionirji pokazali nanj z zelo konkretnimi problemi.

Najbolj zanimivo je potekalo delo v petih skupinah. Prva skupina je razpravljala o samoupravnih odnosih v družini. Improvizirali so neko družinsko situacijo in jo analizirali, pri tem pa izrazili svoje poglede. Prišli so do sklepa, da imajo v nekaterih družinah otroci svoje samoupravne pravice, torej lahko

povedo svoje mnenje, če gre za skupno družinsko stvar, so pa še primeri, kjer morajo biti lepo tihi, ali se poslušati ne smejo, kaj šele, da bi si drznili kaj pripomniti.

Druga skupina se je ukvarjala s temo »Pionir in mladinec v krajevni skupnosti«. Delegati v tej skupini so se pogovarjali s člani sveta KS Brežice, ki so bili kar presenečeni nad njihovo razgledanostjo in sproščenim pogovorom.

Tretja skupina je bila določena za »prosti čas«. Imela je čisto konkretno zadolžitev – v fotografiji posneti dogajanje na problemski konferen-

ci in pripraviti razstavo. Skupaj s člani kino-foto kluba jim je uspelo izpolniti nalogo, le za komentarje pod fotografije jim je zmanjkalo časa.

Cetrta skupina je obravnavala samoupravljanje v šoli. Tu je bilo izrečenih največ besed, saj je šlo za njihovo vsakodnevno prakso: kaj in kako načrtujejo in, seveda, kako potem delajo. Predstavljali so oddelčno skupnost, ki so ji izvolili vodstvo. Del svojih samoupravnih sposobnosti so pokazali na primeru dogovarjanja o »kurirčkovih torbici«, drugi del pa na primeru »ukradene re-

dovalnice«, ki ga je bilo treba razrešiti.

Še najbolj nezadovoljna je bila peta skupina, ki je imela na skrbi pripravo biltena. Informiranje je seveda zelo pomembno, toda zaradi cele vrste tehničnih del jim je zmanjkalo časa za razpravo o samoupravljanju.

Treba je bilo samo še strniti misli in oblikovati stališča. Pionirji in mladinci, najmlajši samoupravljalci, so uresničili misel, ki jim jo je ob sprejemu izrekel predsednik občinske konference SZDL Brežice Miha Haler: »Na konferenco prinašate mnoga pomembna spoznanja in izkušnje, ki bodo združene pomenile usmeritve in naloge za nadaljnji razvoj samoupravnega dela in življenja osnovnih šol. Želimo, da bi bili vaši razgovori in dogovori jasni, jedrnat, konkretni,

kratki in brez odvečnega besedičenja, s katerim smo starejši včasih kar preveč obremenjeni.«

Pa še več kot to! Ne ostajajo samo pri besedah. Preden so odšli, so namreč postavili zelo pomembno vprašanje: V koliki meri in v kolikem času se bodo njihovi sklepi in stališča uresničili v samoupravnem vzgojnoizobraževalnem delu? Na vprašanje so seveda upravičeno pričakovali odgovor in Ivanka Mali, nova predsednica Zveze prijateljev mladine Slovenije, jim takole odgovarja: »Od odnosa odraslih do problemov mladih je odvisno, koliko časa bo preteklo, da bodo prevladali samoupravni odnosi, da bo učenec subjekt in da bo ocena nagrada za ustvarjalno učenje na vseh stopnjah in v sleherni šoli. Kajti, če iz sedanjih najmlajših samoupravljalcev ne bomo vzgojili velikih, bo to največja napaka sedanje družbe, ki bi se morala zavdati, da se stabilizacija začne z vlaganjem v vzgoji mladega rodu.«

Mladi ljudje prmišljajo o svoji prihodnosti. Družba jim mora omogočiti, da bodo svoja premissljavanja udeležili. Se vedno velja stari pregovor: Kar se Janezek nauči, to Janez zna.

Konferenca najmlajših samoupravljalcev je dala usmeritve za prihodnost. Pionirji se bodo še srečevali in se pogovarjali o različnih problemih v družbi, ki zadevajo tudi njih. Da pa ne bi posnemali odraslih, svojih konferenc v prihodnje ne bodo več poimenovali »problemske«, pač pa »pionirske konference na temo...« Prihodnje leto bo to pionirska konferenca o varstvu narave, zbrali pa se bodo v Krškem, spet delegati pionirjev in mladincev iz vseh koncev Slovenije. **Živa Drole**

»Kam bi prišli, če bi bilo vse popolnoma enako, kam bi pravzaprav ta svet šel, če ne bi bili mladi malo drugačni, malo bolj smeli, malo bolj drzni, malo na določen način bolj nepremišljeni. To lahko pogosto povzroča skrb mnogim ljudem.

Ampak to daje neko mikavnost, čar tistim stvarim, ki v mladi generaciji živijo, za katere sem prepričan, da so pri nas v svojem bistvu socialistične in samoupravne...« je bila v Brežicah med najmlajšimi samoupravljalci prisotna misel Mitje Gorjupa.

Kaj so sklenili najmlajši samoupravljalci

Dober odnos med učitelji in učenci nastaja ob obojestranski zavzetosti pri doseganju zastavljenega cilja. Učitelji upoštevajo hotenja in predloge učencev že pri načrtovanju dela, pri tem pa mora biti odgovoren za uresničevanje predpisane vsebine učnih načrtov.

Z ocenjevanjem nismo zadovoljni. Ocene so prevečkrat nagrada za mehanično neplodno znanje, znanje na pamet, ne pa nagrada za učenčovo samostojno delo, raziskovanje in iskanje lastnih poti rešitev. Neredko se »kaznuje« nedisciplinarnost. Pri ocenjevanju zahtevamo javnost in tudi utemeljitev ocene. Na oceno ne sme vplivati priljubljenost učenca, ampak mora biti ta objektivna.

Odnosi učitelj – učenec so večinoma zadovoljivi. Vse več je učiteljev, ki prislunkejo našim predlogom in mnenjem, učiteljev, s katerimi se lahko pogovarjamo o vseh pomembnih stvareh in pogojih našega dela. Zahtevamo, da to postane praksa slehernega učitelja v vseh slovenskih osnovnih šolah.

Drugače je potrebno urediti pomoč socialno šibkim učencem (največkrat gre za prehrano, šolo v naravi in za različne prispevke), da ne bodo imeli občutka drugačnosti.

Medsebojna pomoč in solidarnost sta v našem vsakdanjem življenju prisotni, vendar ne kot zavestni moralni vrednoti. Zato učenci s slabšim učenim uspehom odklanjajo pomoč.

Poleg že ustaljenih oblik informiranja (šolski radio, oglasne deske in poročanje) bi morali več pozornosti nameniti informativnim oblikam šolskih glasil, ki bi jih učenci sami oblikovali. Želimo dobiti sprotne in točne informacije o konkretnih aktivnostih v šoli in v krajevni skupnosti.

Ocena samoupravne organiziranosti v šolah je pokazala, da je stanje na papirju boljše kakor v praksi. Pionirski delegatski sistem ne deluje dovolj uspešno, to pa zaradi dveh vzrokov: mentorji premalo usposablajo pionirje za te naloge, mi pionirji pa se premalo trudimo.

Pionirske in mladinske ure so takšne, kot smo jih pripravili soustvarjati (učenci – mentor). Izkušnje so v praksi zelo različne; od zelo uspešnih do takšnih, ki tega imena ne zaslužijo. Prav v teh primerih moramo samokritično priznati našo nedelavnost in nepripravljenost.

Pionirji in mladinci zahtevamo zimske počitnice takrat, kadar je sneg.

Konferenca »Pionirji in mladinci – najmlajši samoupravljalci« bo dosegla svoj namen le, če bomo sprejete sklepe uresničevali dosledno in odgovorno, z roko v roki pionirji, mladinci in odrasli.

Pionirji in mladinci zahtevamo, da se v najkrajšem času pripravijo učbeniki za predmete, kjer le-teh ni, zastarele pa je treba zamenjati sodobnimi.

Teden dni pred konferenco najmlajših samoupravljalcev v Brežicah

Občinska pionirska konferenca v Pišecah je uspela

Že osemnajstič smo se pionirji-delegati vseh šol brežiške občine zbrali na konferenci. Resnično gostoljubno so nas sprejele Pišce. Da je bilo vzdušje na konferenci še lepše, sta poskrbela sončen pomladni dan in cela vas, ki je po svoji urejenosti trenutno na prvem mestu v Sloveniji. Domačini so gostom predstavili svoj kraj s kulturnim programom, delegati pa smo se že z vso vne- mo pripravljali na razprave v zvezi s šolsko samoupra-

vo. Razprava je bila živa, saj so se delegati vseh šol aktivno vključevali vanjo. Največ zanimanja so vzbudili informiranje v šoli, interesne dejavnosti, odnos med učitelji in učenci, ocenjevanje, solidarnostne akcije, medsebojna pomoč, aktivnosti v razredni skupnosti itd.

Razpravljalci so bili zelo kritični, saj so odkrito povedali svoje želje in ponekod pokazali na nepravilnosti. Želijo si računalni-

skih krožkov, čebelarstva, kinopredstav, so pa odločno proti temu, da bi, na primer, prišlo do ukinitve šole. Delegate, ki se v svojih šolah niso izkazali, so brez pomisleka zamenjali z drugimi. Z informiranostjo so v šolah zadovoljni, potožili pa so, da ponekod nimajo dovolj oglasnih desk. Z ocenjevanjem so učenci zadovoljni in so zatrdili, da ni neposlušnost nikoli kaznovana s slabo oceno. Delegati so se lahko najbolj pohvalili s solidarnostjo v šoli.

Denar, ki si ga učenci prislužijo z delovnimi akcijami, potem različno uporabijo. Eni kupijo radio, drugi dajo denar za šolo v naravi, tretji ga namenijo palestinskemu otroku itd.

Lahko smo zadovoljni z rezultati konference. Prepričani smo, da nas bodo delegati dobro zastopali na 7. republiški pionirski konferenci v Brežicah.

ALEŠ KUKOVICA, 7.b
OŠ Artiče

Pravice in dolžnosti učenca samoupravljalca

Kar naprej govorimo in pišemo o samoupravljanju. Vendar vsi sploh ne vemo, kaj ta beseda pomeni. Da bi jo razumeli in se o njej pogovorili, smo v naši šoli sklicali konferenco o samoupravljanju. Vodili smo jo sami učenci, kot goste pa smo povabili tovariše učitelje.

Najprej smo premissljali, kaj si predstavljamo pod samoupravljanje. Potem pa smo se pogovarjali, kako to samoupravljanje v razredih izpolnjujemo. V večini smo s samoupravljanjem zadovoljni. Lahko povemo oceno, kadar je kdo od učencev vprašan; vendar mora biti realna.

Sodelujemo pri končni oceni vedenja, povemo učitelju, če nismo zadovoljni z njegovo razlago, in podobno. Poleg tega pa moramo upoštevati tudi svoje dolžnosti. Pisanje domačih nalog, medsebojna pomoč, dobra disciplina in skrb za družbeno imovino – vse to naj bi bile naše naloge, ki jih moramo izpolnjevati.

Na koncu zanimive razprave smo sprejeli nekaj sklepov in obljubili smo, da se jih bomo držali, pa čeprav bo kdaj težko.

SASA SEVČNIKAR, 8. d
OŠ Franjo Vrnunč, Celje
Hudinja

Delo oddelčne skupnosti 4. c razreda

Oddelčna skupnost je temeljna samoupravna skupnost učencev. V njej učenci s kolektivnim delom ustvarjamo boljše pogoje za naše delo in učenje.

Predsednica oddelčne skupnosti 4. c razreda je Nina Polovšek, tajnik Peter Jaušovec, blagajničarka pa Ksenja Kores. Člani skupnosti smo zadolženi za medsebojno pomoč pri učenju za izposojanje knjig iz naše knjižnice, za prometno vzgojo, vključujemo se v skupno delo pioniskega odreda, v veselo šolo, skrbimo za higieno in čistočo v razredu za disciplino, za redno opravljanje domačih nalog. Naša dolžnost je tudi ta, da skupaj urejamo svoj del vrta, skrbimo, da je učni pano vedno urejen s skladno z obravnavano snovjo pri spoznavanju družbe in spoznavanju narave, sodelujemo pri zbiralnih akcijah, skrbimo za lepši videz in urejenost šolske okolice. Dolžnost oddelčne skupnosti učencev je tudi skupno načrtovanje dela v krožkih, kolektivna priprava zabavnih programov pred prazniki in še veliko drugih stvari.

Tito je ob srečanjih z mladino rad opozarjal na velike sadove skupnega dela. Sledimo njegovim besedam in ob vseh nabranih izkušnjah gradimo temelje za prihodnje kolektivno delo v delovnih organizacijah, delovnih in krajevnih skupnostih ter drugih oblikah samoupravnega dela.

LUCKA KOKOL 4. c
OŠ Franjo Vrnunč, Celje
Hudinja

Štafeta mladosti skozi slovenske kraje

V sredo, 16. aprila je zvezna štafeta mladosti prestopila mejo med Slovenijo in sosednjo Hrvaško. Slovenski mladinci so jo sprejeli v Bistrici ob Sotli, kjer so ji pred osnovno šolo, ki nosi ime Titove matere Marija Broz, pripravili slovesen sprejem. Osnovnošolka Marija Valenčak je prebrala, kaj ob letošnji štafeti premišlja šmarska mladina. Med drugim je dejala: »Mladi čutimo današnja protislovja. Nismo obremenjeni s preteklostjo, zanimata nas sedanjost in prihodnost. Poti nazaj ni, saj bi bil to odhod v zgodovinsko pozabo. Želimo biti generacija, ki odloča, generacija znanja, novih tehnologij, udarne ekonomije, odprte kulture. Hočemo misliti s svojo glavo in te misli tudi svobodo izražati. Zavedamo pa se, da sprememb ne bo čez noč in da bo potrebno delati skrbno, a vztrajno.«

Šest dni ostaja štafeta palica med slovenskimi mladinci; priložnost, da ob njej izrazijo svoje mišljenje, svoje interese in ideje, do predstavitve svoje dejavnosti. V večjih krajih ji pripravljajo slovesne sprejeme s kulturnimi programi in marsikje znajo spretno vplesti v govore besede, ki izražajo njihov pogled na svet, njihove želje – in morda bodo naleteli na odziv. Gre za mirovne in ekološke demonstracije. Takšen mirovni shod ob prihodu štafete mladosti je bil na primer v Šmarjah pri Jelšah in potem v Kočevju, in sicer v protest proti ameriški agresiji v Libiji. V protestnem pismu, ki so ga mladi iz Šmarja naslovili predsedstvu SFRJ, so obsodili agresijo kot grožnjo miru vsemu svetu in poudarili, da hočejo živeti in ustvarjati v miru.

Sprejem štafete v posameznih krajih je bil pravzaprav različen. Nekatere občinske konference mladine so znale dati določeno vsebino, druge so ostale samo pri proslavi zaradi proslave. Ne glede na to pa je bilo na vseh prireditvah veliko obiska.

Z Jožetom Artnakom, sekretarjem centra za prosti čas pri RK ZSMS, smo se pogovarjali o mnenju slovenske mladine okoli štafete. »Nekateri še vedno mislijo, da nam je samo za proslavljanje, za zunanji blisk, pa ni tako,« je dejal. »Štafeto želimo čimbolj iztrgati iz rok posebej za to določenih mladincev – varuhov in jo dati med ljudi. Radi bi opustili klasično obliko mističnosti in rituala, ki je včasih spremljala pot štafetne palice, namesto tega pa pripraviti raznolike prireditve, kakor so

raznoliki interesi mladih. Klasična oblika čaščenja nekega kulta je preživela in logično je, da tudi štafeta preživlja. Iz pogovorov, ki smo jih imeli z mladimi, je to zelo jasno povedano. Nikakor ne mislimo, da bo štafeta popolnoma zamrla, treba jo je le posodobljati. Takšna, kakršna je bila doslej, pionirjem in mladincem nekaj pomeni. Ko pa ti ljudje odrastejo, jim ostane le še lep spomin nanjo. Nasprotno pa lahko z novo vsebino mobiliziramo mladince, da bodo šli v boj, nekaj dosegli, in da se tedaj, ko bodo izpustili štafeto iz rok, na ta način ne bodo čutili opeharjene.

Velikokrat nam tudi očita, da imamo napačen odnos do preteklosti. Ampak tudi to ni res. Smo v situaciji, ko ne želimo z matičnim čaščenjem utrjevati vezi bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, pač pa na realnih skupnih točkah. Mislim, da so borci v veliki večini podobnih pogledov kakor mladinci in tu sploh ni razhajanj med generacijama. Eno in skupno ostaja vedno in povsod: ob štafeti je krepko poudarjena pripadnost socialističnemu samoupravljanju.«

Iz Bistrice ob Sotli je štafeta krenila skozi kraje Titove mladosti, po celjskem območju, skozi šentjursko in

laško občino, potem pa proti Dolenjski in Beli krajini, kjer je prvo noč prenočila v Črnomlju. Drugi dan jo je pot vodila po Dolenjski in Notranjski, zvečer pa je prispela v Cerknico. Petek jo je usmeril na Primorsko, prenočišče pa ji je ponudila Idrija. V soboto so jo pozdravljali gorenjski kraji in tudi še v nedeljskem dopoldnevu, popoldne pa je že segla do Maribora in zvečer do Raven na Koroškem, kjer je prenočila. Še dva dni je potovala po vzhodnem delu naše republike – skozi Titovo Velenje, Celje, Ptuj, Lenart, do Murske Sobote, Lendave, vse do Ormoža, kjer so jo v torek, 22. aprila, prevzeli hrvaški mladinci. Ljubljanski mladinci bodo sprejeli štafeto 9. maja. Takrat se bo sicer mudila v Zagrebu, a nam jo bodo ob prazniku našega mesta »posodili« za nekaj uric.

Šer mnenje o končni prireditvi 25. maja na Stadionu JLA v Beogradu nas je zanimalo v pogovoru z Jožetom Artnakom. Javna razprava med slovenskimi mladinci že pred dvema letoma je pokazala, da je celoten koncept praznovanja dneva mladosti v Beogradu preživela stvar. Slovenski mladinci se potegujejo za način, ki bo primeren mladi generaciji sedaj in tukaj. Zavzemajo se za »jugoslovanska srečanja mla-

Pionirji iz Podčetrčka ob sprejemu letošnje štafete (Foto: Igor Modic)

dih«, ki pripeljejo skupaj mlade ljudi iz različnih okoliš, toda s podobnimi problemi. Srečujejo se na področjih dela, športa, kulture, tehnične kulture itd. To omogoča izmenjavo mnenj in izkušenj, ki jih potem, ko se vrnejo v domače kraje, lahko s pridom izkoristijo.

»Toda,« je dejal Jože Art-

nak, »spoštujejo legitimnost javnih razprav v drugih republikah, ki so bile v nekaterih primerih diametralno nasprotno našemu mišljenju, smo to prireditve sprejeli, saj se zavedamo, da je res ne bomo mogli spreminjati, če ne bomo v njej sodelovali.«

Živa Drole

Priprave na mladinske delovne akcije

Kakšno naj bo brigadirsko poletje?

Posebno mraz, ki se nam je v tem zadnjem času prikradel v že kar lepe pomladne dneve, nam je nekako oddaljil misel na poletje. Seveda pa ta mraz ni uspaval članov centra za mladinsko prostovoljno delo pri republiški konferenci ZSMS. Priprave na brigadirsko poletje so v polnem teku; od iskanja del, usklajevanja v posameznih občinah, podpisovanja samoupravnih sporazumov in dogovorov, oblikovanja vodstev posameznih akcij, brigad in seveda zbiranja brigadirjev v koordinaciji s posameznimi občinskimi konferencami mladine, do preskrbe potrebne opreme, brigadirskih uniform in še cele vrste drobnih obveznosti, ki zahtevajo polno angažiranost odgovornih, da bodo akcije dobro šlele in bodo dale tudi dobre rezultate.

V zadnjih letih je bilo vse več pripomb, da akcije niso več, kar so bile. Marsikje so vzbujale nezadovoljstvo med brigadirji, ki se jim je zdel način brigadirskega življenja in dela v sodobnem času in ob sodobni tehnologiji več kot preživel. Zato so akcije krenile v iskanja novih oblik mladinskega prostovoljnega dela, v oblike brigadirskih taborov in vse več strokovnih brigad različnih področij. Kako bo letos? Bo kaj drugače? Program centra za MDA je bil izdelan že pred mladinskim kongresom v Krškem, pravzaprav z namenom, da bi kongres prinesel še kakšne pripombe. Toda – nič novega. Torej se bodo letošnji nadaljevala iskanja novih prijemov, ki jim akcije sledijo že dve leti.

V Sloveniji bo devet klasičnih akcij, od tega pet zveznih in štiri republiške, enajst pa bo drugače organiziranih. Med temi je veliko čisto strokovnih. Zanje je pomembno zagotoviti strokovna vodstva, saj bodo le v tem primeru raziskovalne skupine dosegle svoj namen – uspešnost dela in izpopolnjevanje znanja brigadirjev, ki so se lotili nekega strokovnega področja.

V Vanganel pri Kopru bo že v maju prišla skupina socialnih delavcev. Socialno raziskovalni tabor bo v Jo-

sipdolu. Program imajo v grobem že pripravljen. Trije tabori se bodo združili z gibanjem »znanost mladini«, sicer pa je ta način mladinskega prostovoljnega dela, ki popularizira manj znane stvari, že uglajen. V Starih žagah pri Črmošnjicah bo potekal mednarodni protifašistični tabor. Skupaj z odborom za prenovo partizanskega Roga naj bi obnovili delavnice v Starih žagah, kjer naj bi mimo peljala peš pot. Če pa bi poleg poti poskrbeli še za zbiranje zgodovinskega materiala o partizanskih delavnicah v času NOB, bi akcija dobila širše obeležje. To mladinci tudi nameravajo, zavedajoč se, da se zadeve ne da opraviti v enem letu. Kmetijsko raziskovalni tabor naj bi potekal v Prekmurju, in sicer preko Višje agronomske šole v Mariboru, ob strokovnem sodelovanju kmetijskega inštituta v Murski Soboti. Veterinarski tabor v Ptujju s tridesetimi udeleženci bo tudi mednaroden. Menijo, da ne bo težave, saj je stvar že utečena. Nova pa je izgradnja male hidrocentrale v Podbrdu pri Tolminu. Tu je še veliko vprašanj. Idejna zasnova je sicer izdelana in je dobila popolno podporo izvršnega sveta tolminske občine. Del projektne dokumentacije bodo poskušali mladi sami

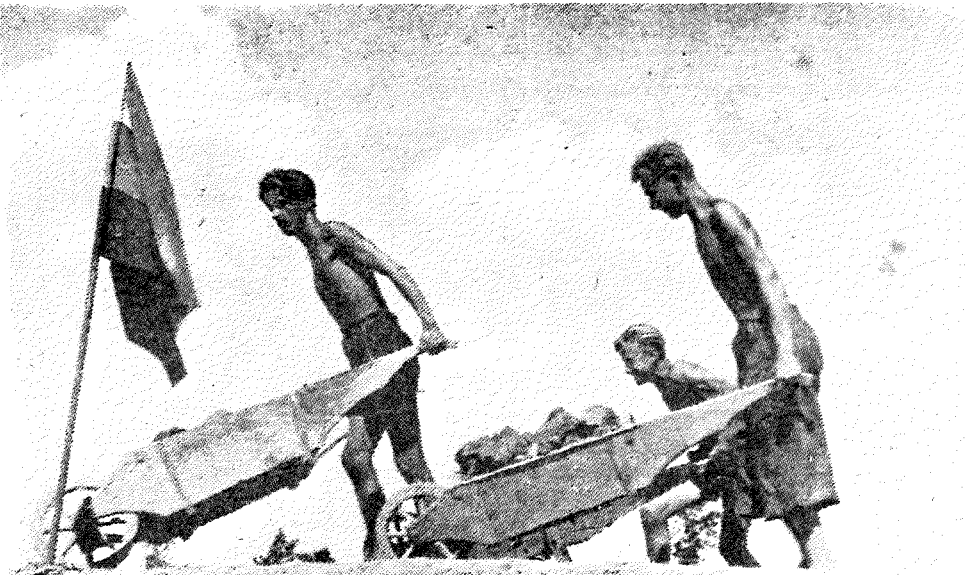
izdelati s prostovoljnim delom. Mladinci iz Litostroja pa so že obljubili izdelavo turbine. V načrtu sta omenjeni dve leti dela. Torej naj bi prihodnje leto oktobra ali novembra mala hidrocentrale v Podbrdu stekla. Planinci nimajo težav, da bi izpeljali kar dva tabora. Oba bosta mednarodna. Le lokacija je zanje problematična. In še mikroročunalništvo: RK ZSMS je uspelo priti do hišnega računalnika, zdaj pa bodo poskušali zagotoviti še programsko dokumentacijo za akcijo. Toda, tisti, ki pripravljajo programe, so v občinah že naleteli na odpore,

Spomini, ki ne bodo nikoli pozabljeni

Letos 1. maja poteka 40 let od prihoda mladinskih delovnih brigad na prvo povojno delovno akcijo: gradnjo 90 kilometrov železniške proge Brčko-Banovići.

Tovariš Tito je v svojem govoru ob Novem letu 1946 pozval mladino, naj prispeva svoj delež k obnovi porušene domovine. Mladina je ta poziv sprejela z vso resnostjo. Sestavni del teh dejavnosti je bila zamisel o zgraditvi proge do Banovičev, kjer so prav tisto leto odprli veliki rudnik.

Dogodki ki so sledili s telefonsko naglo. Odločitev o progi Brčko-Banovići so sprejeli 6. aprila, na sam praznik dela pa je udarec prvega kram-

Fotografija je iz Muzeja ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani, posneta pa je bila na eni od akcij takoj po vojni.

češ da pri njih zadev ni moč govoriti o računalski obravnavi in izpeljati.

Propagandni material za akcije je že pripravljen. Na centru MDA menijo, da tudi z oblikovanjem vodstev ne bo težav, saj jim je uspelo obdržati veliko kadra iz lanskega leta, izkušenih in dobrih brigadirjev. Prvi izobra-

ževalni seminar za evidentirana vodstva akcije je bil od 21. do 23. marca v Piranu. Za 21. april je določen posvet o interesnih dejavnostih. Tema so predvsem interesne dejavnosti v zvezi s tehnično kulturo. Člani centra so se sklenili, da bodo nepretrgoma spremljali dogajanja na akcijah s svojo prisotnostjo

in bodo tako sledili podobo brigadirskega poletja.

Ni čisto nepomembno: v Brigadirski naselja in na delovišča bo prodrli tudi moda. Modre brigadirske uniforme modernega kroja s širokimi rokavi in s celo vrsto uporabnih žepov bodo enotne za vse brigadirje Jugoslavije.

Živa Drole

govito, mladina pa je pri priči sprejela nove obveznosti.

Na proslavo 40-letnice graditve proge Brčko-Banovići smo se v Celju pripravljali že od novega leta sem. Štab brigadirjev veteranov je zbral 50 udeležencev, ki smo se 5. aprila pod »poveljstvom« nekdanjega komandanta brigade Staneta Bergleza odpeljali v Brčko, kjer je bil zbor nekdanjih brigadirjev. Že na predvečer smo se zbrali na Titovem trgu in prisostvovali čudovitemu ognjemetu. Marsikomu izmed nas je zaigralo srce in si je moral obrisati solze radosti. Naslednjega dne smo prišli na proslavo, ki se je začela s tem, da smo na postaji v Brčkem pričakali vlak. Nato smo se razporedili v povorko. V njej so bili brigadirji iz vseh repu-

blik in pokrajin. Strumno smo korakali mimo slavnostne tribune. Prebivalci Brčkega in okoliških krajev so nas burno pozdravljali. Vzdušje je bilo več kot lepo. Čeprav nismo več mladi, mnogi smo že dedki in babice, smo se počutili, kot da smo spet stari komaj osemnajst, devetnajst let.

Ko smo se vračali domov, smo na veliko obujali spomine na doživljanje nekdanjih dni. Je res minilo 40 let? Sodeč po naši pesmi: »Brčko-Banovići, to je naša meta, izgradi ti prugo još ovoga leta...« nikakor ne.

Ob slovesu v Celju smo si obljubili, da se spet zberemo vsaj ob 50. obletnici »svoje« proge. Nismo si mogli kaj, da bi se ne pozdravili po brigadirsko, z nepozabnim »Ho-ruk!«

Cvetko Pavlin

Pohod po poteh partizanske Ljubljane

New Delhi:

Ministrsko zasedanje koordinacijskega biroja neuvrščeni v indijskem glavnem mestu se je končalo s sprejetjem deklaracije o najpomembnejših političnih in gospodarskih vprašanjih. Medtem je v Tripolis odpotovala mirovna misija neuvrščeni, ki se je udeležuje tudi jugoslovanski sekretar za zunanje zadeve Raif Dizdarević, sestala pa se je tudi z libijskim predsednikom Gadafigem.

Tripolis:

Razmere v Libiji po ameriškem bombnem napadu se normalizirajo. Po besedah majorja Džaluda vodstvo preučuje lastno politiko, ki ostaja na dosedanjih načelih. Arabske države se dogovarjajo o skupnem načinu pomoči ip podpre Libiji.

Bagdad:

Palestinski voditelj Arafat in drugi funkcionarji Al Fataha so preučili najnovejši upor proti vodstvu PLO. Gre za dogodke v Al Fatahovem taborišču v Jordaniji, kjer so se uprli frakcionisti pod vodstvom Abu Zaima. Palestinsko vodstvo je za upor obtožilo jordanske oblasti.

Ženeva:

Ministri držav članic izvoznice nafte OPEC-a naj bi se dogovorili za načrt akcij s katerimi bi zagotovili sodelovanje z državami izvoznicami nafte, ki niso članice OPEC-a. Brez uspešnega sodelovanja z drugimi naftnimi državami namreč razmer na svetovnem naftnem trgu ne bo mogoče urediti. Zlasti Velika Britanija takšno sodelovanje zavrača.

Luxemburg:

Na dvodnevem, sicer rednem mesečnem zasedanju naj bi se 12 zunanjih ministrov držav Evropske gospodarske skupnosti ocenilo dogodke po ameriškem napadu na Libijo. Ministri naj bi premostili jez med ameriško administracijo in evropskimi zavezniki, ki je nastal po ameriški vojaški akciji v Sredozemlju.

New York:

Konec meseca naj bi Sovjetska zveza in ZDA obnovili civilni letalski promet med državama, o čemer sta se na lanskem novembrskem vrhu v Ženevi dogovorila predsednik Ronald Reagan in Mihail Gorbačov.

Sydney:

Ameriška vlada naj bi po pisanju avstralskega Sunday Telegrama v prihodnosti želela preseliti svoje vojaško letalske-pomorske baze iz Filipinov v Avstralijo. Kot je v svoji predvolilni kampanji napovedala filipinska predsednica Corazon Aquino, naj bi rok ameriškim oporiščem Subic in Clark na Filipinih potekel leta 1991.

Pohod po poteh partizanske Ljubljane je vsakoletna prireditev v počastitev obletnice osvoboditve Ljubljane – mesta heroja.

Pohod ima manifestativni in tekmovalni del.

Manifestativni del obsega: pohod po poteh spominov in tovarištva za pionirske odrede šol in otroke vzgojnovarstvenih zavodov – v organizaciji zvez prijateljev mladine; pohod po poteh spominov in tovarištva za organizacije in šole vseh stopenj ter partizanski pohod po poteh spominov in tovarištva.

Tekmovalni del obsega: partizanski marš za moške ekipe, posebej za veterane, za JLA, za teritorialno obrambo, milico in rezervne starešine ter za člane vseh ostalih organizacij; partizanski marš za ženske ekipe, ločeno za veteranke ter za članice ostalih organizacij; štafete zmage za moške ekipe in za ženske ekipe; štafete brat-

stva in enotnosti – za moške in ženske ekipe ter tek prijateljstva (za mestne reprezentance in posameznike.)

Manifestativni del:

Partizanski pohod po poteh spominov in tovarištva 1986

Celotna dolžina Poti spominov in tovarištva je 35 km. Na poti bo sedem startnih mest, ki bodo hkrati tudi kontrolna in ciljna mesta. Udeleženci bodo lahko startali na naslednjih startnih mestih: pri OŠ Valentin Vodnik v Šiški pri OŠ Milan Šušteršič za Bežigradom, v ulici Gradnikove brigade v Novih Jaršah v Trpinčevi ulici na Fužinah, pri gostilni Jesih na Dolenjski cesti, pri gostišču Livada ter pri Avtomontaži na Vrhovcih.

Vsak udeleženec lahko začne pohod na startnem mestu, ki si ga izbere sam. Spotoma se mora oglasiti na

šestih kontrolnih mestih. Svojo pot konča tam, kjer jo je začel.

Vsi pohodniki bodo ob prihodu na cilj prejeli spominsko plaketo in značko. Seznam udeležencev bo objavljen v jubilejni knjižici Pohoda po poteh partizanske Ljubljane.

Pohod b v petek, 9. maja.

Tekmovalni del

Partizanski marš za moške in ženske ekipe

Partizanski marš bo za moške ekipe na 28.000 m dolgi progi in za ženske ekipe na 14.000 m dolgi progi.

Vsako ekipo sestavljajo po trije tekmovalci oziroma tekmovalke: tekmovalci, rojeni do vključno leta 1966, in tekmovalke, rojene do vključno leta 1969.

Start bo za moške ekipe ob 17. uri in za ženske ob 17.30. Na cilju bodo morale biti najkasneje do 19.45.

Štafete zmage ter štafete bratstva in enotnosti

Tekle bodo moške in ženske (fantovske in dekliške) ekipe osnovnih in srednjih usmerjenih šol, in sicer na 3×100 oziroma 3×600 metrov. Prijavile so jih šolska športna društva. Tekli bodo 9. maja zvečer – med 18.35 in 19.45.

Uradni izidi bodo objavljene v brošuri 30. jubilejnega pohoda po poteh partizanske Ljubljane.

20. jubilejni tek prijateljstva

Na 4.220 m dolgi progi po ulicah v mestnem središču bodo tekle mestne reprezentance in posamezniki. Start bo ob 20. uri, cilj in s tem konec prireditev Pohoda po poteh partizanske Ljubljane 1986 kakih dvanajst minut pozneje.

Popravek in opravičilo

V zapisu Borisa Butine o Avstrijskem bataljonu v sestavi NOV in POJ, objavljenem v 15. številki tednika TV-15, smo dopustili neljub napako v stavku: »Vsi, ki se želijo boriti naj pod levim rokavom skrito nosijo avstrijske barve«. Bilo je ravno narobe: avstrijski borci so svoje nacionalne barve kazali očitno.

Tako jim je bilo s strani glavnega štaba celo naročeno.

Uredništvo

Tja do naslednjega četrтка

Televizijski spored nam v teh tednih ponuja nemalo »spominov« na vojno preteklost skozi oči drugih. Z velikim zanimanjem smo sledili zahodnonemški dokumentarni seriji Proces, ki je zavzeto in pošteno »pogledala« v preteklost preko dokumentacije, zbrane in posnete v zvezi s sodno obravnavo proti esesovskim morilcem v zloglasnem koncentracijskem taborišču Majdanek. Avtor serije Eberhard Fechner je to gradivo zbiral celih osem let in pripravil oddajo, ki je resnični dosežek v dokumentaristični zvrsti.

Enakega pomena je za nas, pa ne samo za nas, naša serija Ko se korenin zavemo. Poleg nje se je na vojni čas in njegova ozadja oziramo to pomlad tudi skozi ameriške Vihre vojne. In, seveda, skozi vrsto filmov, vpetih v redni televizijski filmski spored. Rimsko zlato, ki smo ga gledali sinoči, nas je prav tako scela in s vso pretresljivostjo popeljal v čas spominov na leta velikega zla.

V tem smislu se nam obetajo tudi televizijska doživetja v prihajajočih prazničnih dneh.

V četrtek, 24. aprila se začneja zahodnonemška nadaljevanka Oppermanovi, posneta po Feuchtuangerjevemu romanu ob 50-letnici Hitlerjevega prihoda na oblast. Popeljala nas bo v težki čas krize konec leta 1932, ko so se že razmahnili programi proti Židom. Martin Op-

perman mora opustiti svojo trgovino s pohištvo in jo predati v upravljanje svojemu družabniku, nacistu... Nadaljevanko bomo gledali štiri četrteke.

V petek, 25. aprila je posebej vredno opozoriti na francoski film Zid, v katerem je zdaj že pokojni turški režiser Güney (avtor znanega filma Pot) ponazoril deset let svojega življenja, ki ga je kot naprednjak prebil v turških zaporih. Gre za eno največjih filmskih stvaritev zadnjih let.

V soboto, 26. aprila posebej opozarjamo na jugoslovanski dokumentarni film Drvar – mesto heroj (ob 18.30).

V ponedeljek, 28. aprila ne prezrite (ob 17.25) oddaja, ki nas popelje v Kočevski Rog: Moj dedek je bil partizan.

V torek, 29. aprila si bomo ogledali zahodnonemško dramo čas osamljenosti. Tudi ta nas popelje v čas vojne preteklosti, saj govori o usodi nemških protifašistov v izgnanstvu.

V sredo, 30. aprila: v okviru Korin kot 13. del serije o kulturi med NOB: Veš, poet, svoj dolg.

In med prvomajskimi prazniki?

Ob vsem drugem, kar je napovedano posebej popazimo na dokumentarni niz sarajevske televizije Tito od blizu: 1. maja ob 16.15, 2. maja ob 16.45 in 3. maja ob 17.25.

Kljub pripravam na srečanje ne zanemarjajo drugih nalog

Predsedstvo republiške konference ZRVS je na seji, ki je bila včeraj, 23. aprila, namenilo največ pozornosti štirim temam. Najprej je obravnavalo svoje naloge pri uresničevanju dokumentov zvezne konference ZRVS Jugoslavije, temelje sodelovanja zveze rezervnih starešin in naših oboroženih sil in vlogo ZRVS v Socialistični zvezi pri nalogah na področju SLO in DS.

Te dni potekajo po občinskih organizacijah ZRVS volilno programske konference. Predsedstvo je obravnavalo njihov potek in priprave na republiško volilno programsko konferenco. V okviru tega pa je namenilo največ pozornosti kadrovskim pripravam, pripravi poročil in spremembam statuta.

Člani predsedstva so spregovorili tudi o osnutku programa idejnopoličnega, splošno vojaškega in obrambno-samozaščitnega izobraževanja in usposabljanja rezervnih vojaških starešin v obdobju 1986/1987.

Člani organizacijskega odbora 16. srečanja ZRVS Jugoslavije pa so predsedstvo seznanili s potekom priprav. Te so v polnem teku in vse občinske konference ZRVS, ki bodo gostile predstavnike ZRVS iz bratskih republik in pokrajin že imajo izoblikovane programe. Danes, v četrtek, 24. aprila, pa so se v Ljubljani sešli sekretarji republiških in pokrajinskih konferenc ZRVS, ki so jih predstavniki slovenske ZRVS seznanili s pripravami in podrobnostmi vsega srečanja.

V Ljubljani pa je zasedal tudi Svet za SLO in DS pri predsedstvu RK SZDL, ki je obravnaval usmeritve za nadaljnje izboljšanje obrambnosamozaščitnega usposabljanja in teme do leta 1990.

Več o seji predsedstva ZRVS pa v prihodnji številki.

B. K.

Naslednja, 18. številka tednika TV-15 Naš tovariš izide v četrtek, 8. maja t. l.

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČIĆ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIĆ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročninski oddelak: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

NOMINATIV		VRANJIL GLAS		OLIMPUŠKE IGRE	
SMREKAR				ŠTEFAN LAPAJNE	
MESTO NA JAPONSKEM				POLT PREKOP	
LISASTA KRAVA				SPLET LAS PRIPIS	
ASIRSKI BOG NEBA			DVOJICA KRAJ NA HRVAŠKEM		METER MESTO V ITALIJ
DOPISNA KARTICA					
OVALEN KROŽNIK				NEGRI SLOVENSKE N. HEROJ	MESTO V TURCIJ
BARJ		PALAČINKA			
AVTOMOBIL. OZNAKA LIBANONA		KARLOVAC STAR SLOVAN		SADEŽ HIMALAJ KOZA	
ŠTEVNIK			ZID		
ALKOHOLNA PIAČA			ANTIČNI PREBIVALEC POKRAJINE LATIUM		
PODOBA GOLEGA TELES			ORANJE	ENAKA VOKALA	